

ENDRÓDI ANNA

A KÉSŐ RÉZKORI BÁDENI KULTÚRA BUDAPEST, ANDOR UTCAI TELEPANYAGA A KULTURÁLIS KAPCSOLATOK TÜKRÉBEN

„in memoriam Nagy Tibor”

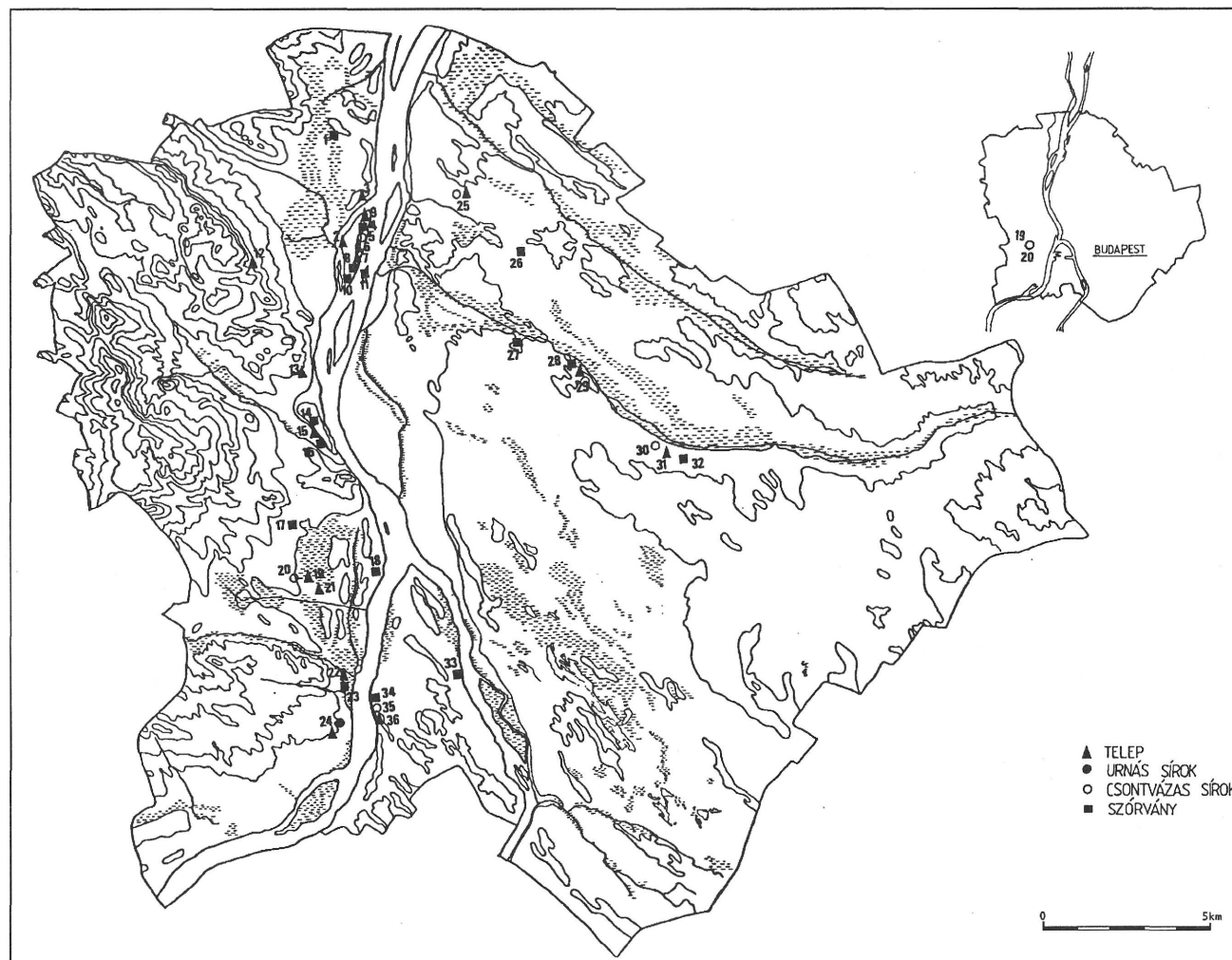
Régi adósságunknak teszünk eleget akkor, amikor az 1947–1949-ben feltárt Budapest, XI. kerület, Andor utcai, késő rézkori telepátás anyagát közreadjuk.¹

A főváros területének őskori kutatása, a rendszeres ásások az 1930-as években indultak meg, bár mint Tompa F. hangsúlyozza, a békásmegyeri ásásokig inkább csak anyaggyűjtésről (G. Müller–Kuales) lehet beszélni. Ugyanő 1936-ban beszámol (G. Müller–Kuales) 1931–1932-ben Békásmegyer–Püskösdfürdőn, Nagy L. 1934-ben Tabánban végzett ásásairól, valamint a Gellérthegy DK-i lejtőjén 1904-ben előkerült, akkor még bodrogkeresztúrinak tartott leletekről.² Ez a tanulmánya képezte alapját az 1942-ben megjelent nagyobb lélegzetű munkájának.³ Néhány helyen pontosítja leírásait, és részletesebb áttekintést ad a budapesti őskori lelőhelyekről,

többek között Békásmegyer–Püskösdfürdő stratigráfiai megfigyeléseiről. Újabb, a bádénai kultúrába sorolható leleteket is közöl: a Szilágyi J. által Békásmegyer–Vázművek területén 1936-ban előkerült két nagyméretű hombárát, Müller 1931-es gyűjtéséből származó Hajtsár- és Egressy úti egy-egy edényét, valamint néhány, a Magyar Nemzeti Múzeumba került leletet a Paskál malom mellől és Rákoscsabáról.

A késő rézkori kutatások közül megemlítendő Kutzian I. 1948-ban a Gellért hegyen, valamint Nagy L. 1949–52 között, a budai Várhegyen folytatott ásásai, amelyek (többek között) a bádénai kultúra újabb leleteit is napvilágra hozták.⁴

Az első jelentős eredményeket főváros késő rézkorának kutatásában az 1947–1958 között, Nagy Tibor által Lágymányoson folytatott régészeti leletmentő ásások hozták meg.

1. kép. A Bádénai kultúra elterjedése Budapest területén.

17. lh.: Lenke u., 18. lh.: BEAC sportpálya, 19. lh.: Andor u., 20. lh.: Andor u. – Budafoki u. sarok, TRESS gyár, 21. lh.: Gyapot u. (Szellőzőművek),

22. lh.: Albertfalva. 23. lh.: Hunyadi János u.

Budapest XI. ker. (Lágymányos) területén az alábbi késő rézkori-bádeni kultúrába sorolható régészeti lelőhelyek találhatók:

Bocskai út (volt Lenke utca) (A bádeni kultúra fővárosi lelőhelyei közül 17. számmal jelzett lelőhely.) (1. kép)

A református templom építésénél egy merice került elő, a fiatalabb klasszikus bádeni kultúrára jellemző nagy, a perem fölé magasodó szalagfüllel.⁵

BEAC sportpálya (18. lh.)

A kultúra szórvány leletei ismertek, előkerülési körülmények ismeretlenek. Egy lapos aljú merice, valamint egy fazék szalagfüles peremtöredéke ismertek a lelőhelyről, melyek a bádeni kultúra klasszikus fázisára datálhatók.⁶

Andor utca (volt Galvani utca) (19. lh.)

Nagy Tibor ásatásai 1947–1949 között. A bádeni kultúra telepe, valamint a telepen egy zsugorított csontvázas sír került elő (részletesen lásd alább).⁷

Andor utca–Budafoki út sarok (Tress vegyészeti gyár) 20. lh.

Az Andor utcai telep szomszédságában 7 zsugorított csontvázas sír került elő. A leletek 1934-ben kerültek a BTM-ba⁸ (részletesen alább).

Gyapot utca (Szellőzőművek) (21. lh.)

1958-ban Nagy Tibor és Nagy Lajos a Szellőzőművek Gépháza alatti területen végzett leletmentést. Egy hulladék-gödörről tesznek említést, melyből kevés leletanyag- díszítetlen füles bögrék, őrlők töredéke és állatcsont kerültek elő.⁹

Albertfalva (2. lh.)

Nagy T. leletmentése 1955-ben. A bádeni kultúra teleprészlete került elő.¹⁰ A leletek a kultúra klasszikus fázisát képviselik.

Hunyadi János utca 3. (23. lh.)

Gáboriné Csánk Vera leletmentése 1973-ban. Építkezés során a Felvonó gyár területén, protoboleráz leleteket tartalmazó objektumok mellett szórvány, a bádeni kultúrába sorolható kerámiatöredékek kerültek elő.¹¹

A lelőhelyek koncentrációja Lágymányoson elsősorban a geomorfológiai viszonyokkal magyarázható.¹² A fent említett késő rézkori lelőhelyek a Duna jobb partján a Gellérthegy dolomit sasbérceitől Lágymányos, Őrmező, Péterhegy, Albertfalva, Budafok vonalában a fiatal pleisztocén időszi Duna oldalzó mozgása által kialakított öblözet déli részén helyezkednek el. A mai felszín a Duna wülm végi és óholocén kori klímaváltozások hatására bekövetkezett jelentős vízhozam növekedése, romboló és építő energiája alakította. Az eróziós tevékenysége miatt idősebb kavicssteraszok csak foltokban találhatóak. A Gellérthegy dolomit sasbércétől kiindulva É–D-i irányban különböző kifejlődésű egykori feltöltődött medrek szabdalják fel a területet. A meanderek a folyó által lepusztított II/a. sz. kavicssterasz üledékbe vágódnak be, néhol elérve a felső pannon agyagos üledéket, amelyek a közeli hévforrás tevékenységének hatására sok helyen meszesek. Üledéksorozatuk finom szemcsés iszap, iszapos homok, agyag. A kiemelt helyzetű egykori zátonyszigetek anyaga homokos kavics és homok. A medrek által közrefogott felszíneken – ezek a felszínek egykor szigetek voltak – több őskori és római kori településhálózat nyomait régészeti feltárásban tárták fel, amelyek jelzik, hogy a történelmi ókorban a nagyvizek idején is tartósan szárazulatok voltak. A felszín réti agyag és réti öntéstalajok borították. Ma jelentős az antropogén feltöltés is (5–10 m)

amelynek anyaga a század elején épített hőerőmű és gázgyár salak mellékterméke, amit a Kopaszi-gáttól Albertfalvaig a Duna mellett terítettek szét.¹³

Nagy Tibor leletmentő ásatásainak előzménye, az Andor u. (a volt Galvani u.) és a Budafoki út találkozásánál, a Tress Vegyészeti Gyár építkezésekor, 1934-ben előkerült zsugorított csontvázas sírok voltak. Három rézkori, a bádeni kultúrába tartozó, mellékletekkel ellátott és négy melléklet nélküli sír került elő. Ajándékozás útján és Nagy Lajos leletmentése nyomán kerültek a Budapesti Történelmi Múzeumba.¹⁴ (2., 6. kép)

1947-ben Nagy Tibor a Lőporraktár és a Galvani utca közötti homokbányában 1948-ban a Galvani u. É-i oldalán, a Kábelgyár területén a bádeni kultúra nagy kiterjedésű települését és egy sírját tárta fel. (35–41. kép) Szórványként késő vaskori (kelta) leletek is előkerültek.

Nagy Tibor 1947-ben kelt beszámolójából kiderül, hogy az Andor utca–BEAC sportpálya vonalában húzódó domborsor „sűrűn lakott volt”, telepek sora helyezkedett el egymás mellett, amelyek közül a legdélibbet, az Andor utcait tárták fel.¹⁵ Jelentésében „egy nagyobb méretű veremlakásról”, hulladék-gödörről, valamint a lakóhelyek közé és mellé történt temetkezésről tesz említést.¹⁶ Az őszi ásatás a telep további maradványait hozta napvilágra. „Egy földfeletti épületet, egy nagyobb méretű veremlakást, tűzhelyet és 14, kerámiában gazdag szemétdödröt tártak fel ez alkalommal.”

1949 év nyarán az Andor u. és a Budafoki út találkozásánál pár hetes ásatói munkával egészítette ki a korábbi években már részben feltárt településről szerzett ismereteit. Az ásatási jelentésben „egy négyszögletes, kissé földbemélyített kunyhó maradványairól, valamint egy ovális szemétdörről tesz említést, amelyben a péceli kultúra jellegzetes kannelúrás és bütykös töredékei voltak.”¹⁷

1952-ben, majd 1955-ben az Elektromos Alállomás mellett (ma már pontosan nem lokalizálható területen) kutattak. (42–44. kép)

Ásatási napló és összesítő alaprajz csupán az 1947-es évi tavaszi és őszi ásatásról maradt fenn, az ezt megelőző és következő évek kutatásairól rövid beszámoló jelentések adnak hírt. (2., 3. kép) A régészeti leletanyag egy része ezért ma már nem köthető objektumhoz, a továbbiakban szórvány anyagként tárgyaljuk.¹⁸ Az Andor utcai késő rézkori, és 1947-ben feltárt lelőhely az egykori Handréli Ödön tanyájának gyümölcsöse és a gyümölcsös körüli árok területeit jelenti. A feltárt terület nagysága az összesítő alaprajz alapján kb. 1300 m². (3. kép)

OBJEKTUMOK

I. árok

Az ásatási napló tanúsága szerint a szelvényben három gödör került feltárára, melyből kettő metszette egymást. A nagyobbik gödör átmérője: 1,3 m, mélysége 1,5 m, melyből díszített és díszítetlen kerámiatöredékek, valamint kőeszközök kerültek elő. A 2. számú gödörből leletanyag nem került elő. (7–9. kép)

II. árok

Három hulladék-gödör és egy tűzhely került feltárára a szelvényben. Igen sok kerámiatöredéket említenek, közte tál, merice, csésze, kétosztatú tálak és korsó töredékeit. A tűzhely felépítéséről nem tesznek említést, csupán arról, hogy cserepek a tűzhely kevert földjéből is kerültek elő. A tűzhelytől északra egy csomóban került elő nagyobb mennyiségű házikerámia. II/A árok negatívnak bizonyult. (10–14. kép)

III. árok

A felső, fekete kevert talaj alatt, az árok közepén egy tűzhely volt, amely apró kavicsokkal volt kirakva. A tűzhely körüli kevert földben kerámiatöredékek és csontok voltak. A tűzhely tetején „paticsokat” említ az ásatási napló, valószínűsíthető, hogy egy beomlott kemence maradványai kerültek elő. Díszített kerámiatöredékekről és egy csiszoló kőről tesz említést. (15. kép)

V. árok

Az árokban objektum nem került elő. A talaj felső humuszos rétegében néhány kerámiatöredék volt. A szelvény északi felében egy csomóban kerámiatöredékeket, mellette kőrakást figyeltek meg. (16. kép)

VI–VII. árok

Negatívnak bizonyult.

VIII. árok

Az árok falánál egy kis tűzhelyről, valamint egy tömbben előkerült paticsokról tesznek csupán említést.

IX. árok

A humuszréteg alatt nagy mennyiségű patics és kevesebb kerámiatöredék volt. Objektumot nem figyeltek meg.

X. árok

A szelvény nyugati felében egy gödör került elő, melyet először 60 cm mélységig bontottak ki, betöltéséből néhány kerámiatöredék és csont került elő. Ez alatt a mélység alatt, laza hamus talaj volt, melyben sok cserép és csont volt, valamint kagylók. A szelvény keleti feléből nagy mennyiségű patics, azok közül pedig „házikeramia” került elő. Az ásatási napló mericéről, díszített edénytöredékekről, valamint „fésűs díszű” edény töredékeiről tesz említést. (17–18. kép)

XI. árok

Objektumot nem tártak fel, szórvány kerámiatöredék ismeretes. (19–20. kép)

A XII. árokban az összesítő alaprajz szerint tűzhely maradványai voltak.

1947 őszén az addig feltárt terület szélein további 15 szelvényben (XV–XXIX. számmal jelzett árok) folytatták a kutatást. Az összesítő alaprajz és fennmaradt napló alapján az alábbiak állapíthatók meg.

A XV., XXI., XXVII., és XXVIII. számmal jelzett szelvények negatívnak bizonyultak.

XIV. árok

A tavaszi XVI. árok végénél húzva. A XV. árok felőli részén a felszín alatt paticsos terület volt és ez alatt a patics alatt és mellette a XV. árok felé kemény kultúrréteg helyezkedett el. Ebből a rétegből cserepek kerültek elő. (22. kép) A kultúrréteg mélyítése közben kerültek elő egy csoportban nagy edény töredékei. Díszített és házi kerámia vegyesen, 2 db csonka merice. A kultúrréteg alatt a homokos altalajban két gödör feltárása történt meg.

1. gödör: 90 cm átmérőjű mélység 4 cm. Kissé ovális formát mutat, belsejéből vastag falú nagyobb edénytöredékek és egy „lapocka csont” jöttek elő, mely utóbbi ma már nem található meg. (21. kép 1–7.)

2. gödör: átmérője: 80 cm, a felszíntől mért mélysége 70 cm Belsejéből vörösés, barna házi kerámiatöredékek és csontok, valamint vadkanagyar kerültek napvilágra. (21. kép 8–15.)

A XVI. árokban 2 hulladék-gödör került elő (23. kép), a XVII. árokban 1. gödröt jelöl az egykori dokumentáció, azonban leletek nem köthetők hozzá. A XVIII. árokban 2 gödör (24–27. kép), XIX. árokban 3 gödör feltárása történt meg (14. kép 8–10.). A XX. árok betöltésében szórvány kerámia volt (28. kép 1–7.). A XXII. árokban 2 gödör, egy tűzhely maradványai mellett „kagyló réteget” figyeltek meg. (28. kép 8–16.; 29. kép)

XXIII. árok

Keskeny árok amely a tavaszi ásatás I. árkat metszi. „Az I. árok tövében kemény, vörösre égett talaj volt és a kemény talaj alatt egy gödör volt.” Átmérője: 1,3 m. A felszíntől mért mélysége: 90 cm, a gödör mélysége: 50 cm A gödörből egy merice és egy „fésűs díszű” (kannelúras) fél edényke, és több más díszített töredék került elő. E gödör mellett északi irányban egy másik gödör is volt, amelyet azonban Nagy Tibor nem bontott ki. (30–31. kép)

XXIV. árok

Az árok felszíne fekete, kevert homok. A felszín alatt az árok alsó részén

égett piros paticsos réteg feküdt, mely a felszíntől 50 cm-ig húzódtott. A rétegből cserepek kerültek elő. A tömör réteg alatt „természetes homok”. Az árok szélén egy gödörbetöltéséből merice töredéke, cserepek és állatsont kerültek elő. Az 1. gödör átmérője: 1,1 m., mélysége: 80 cm

2. gödör átmérője: 1,5 m, mélysége 90 cm. Betöltése égett, hamus volt, melyben kerámiatöredékek voltak. (32. kép)

XXV. árok

55 cm mélységben egy gödör került elő. 1. gödör: Átmérője: 140x160 cm, ovális, mélysége 80 cm. A gödör belseje fehér agyagos tömör föld, közte néhány cserép, míg a gödör tetején két mericetöredéket említ az ásató. (33. kép 1–7.) 2. gödör: betöltésében hamus réteg volt, közötté cserepek. Átmérője: 1 m, mélysége: 65 cm. Leletek: kétvégű csonttű, és mészbetétes cserepek. (33. kép 8–15.)

XXVI. árok

A felszín homokos, alatta 4 cm-re vegyes cserepek kerültek elő. 40 cm mélyen bontakozott ki a kerek tűzhely, melynek talaja égett piros, hamus volt. A tűzhely tetejéről, 40 cm mélyen egy csonka peremű felmagasodó fülű, kerek aljú merice és néhány benyomott díszű edény nyaktöredéke került elő. A kerek tűzhely átmérője 225 cm, 70 cm mély. Az alja „tölcsér alakú”, belsejéből edénytöredékek kerültek elő. Az árok közepén egy „homokba járt nagy lakóhelyről” tesznek említést, melynek átmérője 235 cm, hossza 325–355 cm. A tetején a humusz alatt a betöltésben égett paticsok voltak. Leletek: nagy edények nyaktöredékei és vastag falú edénytöredékek, csontok, valamint egy kis tál. A „lakóhely” mellett egy kis gödör (átmérője 135 cm, mélysége 70 cm) üres volt. A leltárkönyvi bejegyzésben merice, többszörösen hornyolt fültöredék, duplasoros pontokkal díszített fazéktöredék is szerepel. (34. kép)

Az Andor u.-i homokbánya területén talált zsugorított csontváz.

Tájolása: Ny–ÉNy–DDK. Mellől lefelé szét volt dűlva. Koponyája É fele, jobb kar a mellén keresztbe fektetve. Az előkerülés helye nem lokalizálható. A lehordott felszín alatt 40 cm mélységben került elő. A csontok között edénytöredékek heverték, köztük egy kihajló peremű edénytöredék, a perem belső oldalán tűzdelt díszítéssel. Néhány durvább cserép, valamint egy csiszolt kőtöredék tartozott a leletek közé. A csontvázról keletre 350 cm távolságra pirosra égett a talaj, melynek felső részén tömör kagylóréteg, a kagyló alatti égett rétegből cserepek, paticstöredékek és kettő darab csiszolt kő kerültek elő.¹⁹ A sír pontos helyét az 1947-es ásatás területén, nem lehet behatárolni.

A KERÁMIATÍPUSOK TIPOLÓGIAI ANALÍZISE

(4. KÉP, 1. Á.)

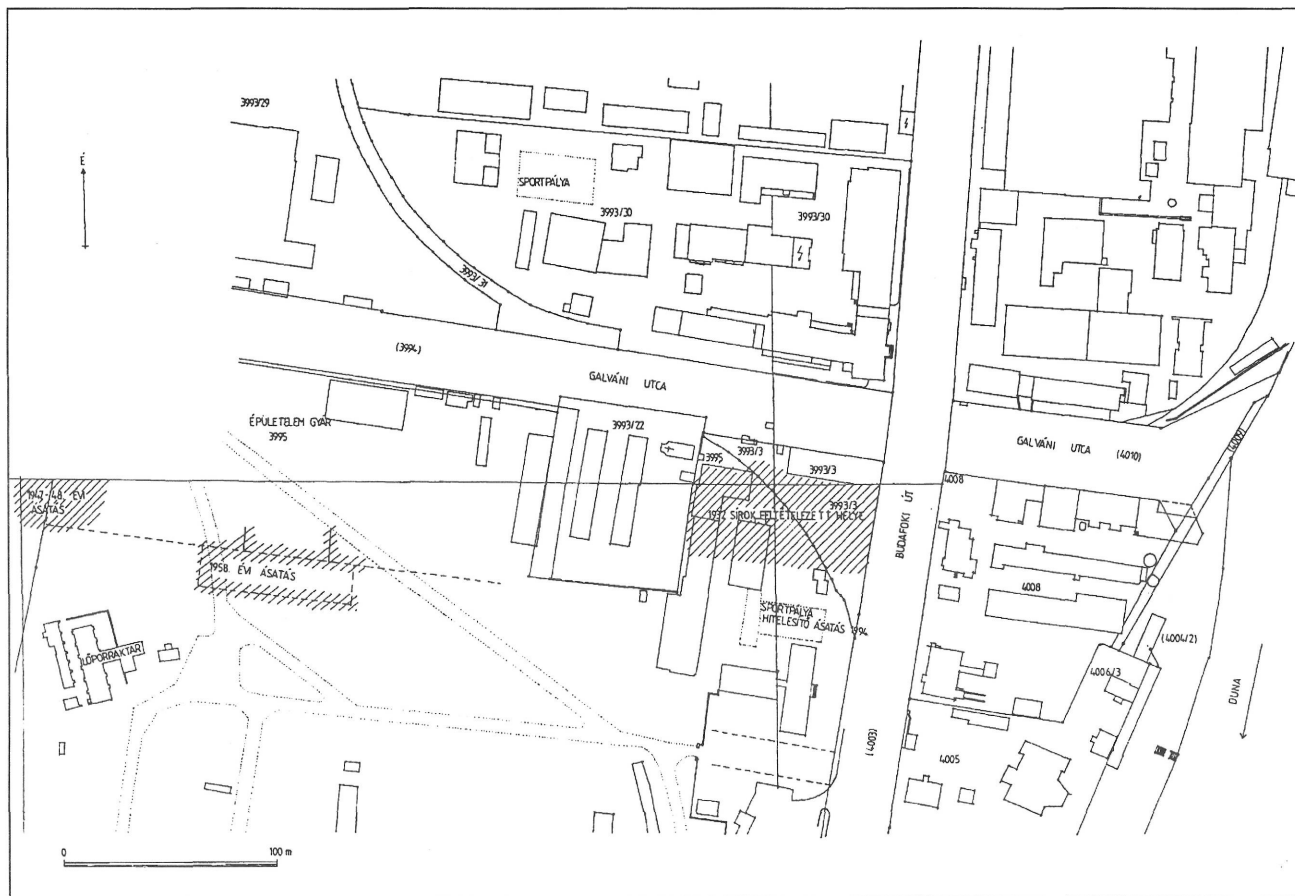
A1–A6. Csészék

S profilú csészék, a perem fölül magasodó széles szalagfülűvel, a hason benyomott pontdíszsel. Lelehelükön egy kivételével díszítetlen változata is előfordul. Aljuk lekerekített. (8. kép 7., 19. kép 2., 23. kép 6., 31. kép 3., 35. kép 4., 42. kép 7.) Párhuzamai Pécelről,²⁰ Úllőről,²¹ Zuglótól–Egressy útról,²² Szlovákiában Nevidzanyból²³ ismertek. Az idősebbnek tekinthető (füllük fölött bütykös csésze) típus nem került elő,²⁴ s ez a jelenség általánosnak tekinthető a bádeni kultúra budapesti lelőhelyein. Fiatalabbnak tartjuk ugyanakkor az A4–5. számmal jelzett típusokat, melyek alacsonyabbak, aljuk lapos, szalagfüllük a perem fölül magasodik (6. kép 3., 12. kép 1., 24. kép 3.), melyek párhuzamait elsősorban Hódmezővásárhely, Center, Palotabozsok lelőhelyeken, tehát a kultúra fiatalabb szakaszában találjuk meg.²⁵

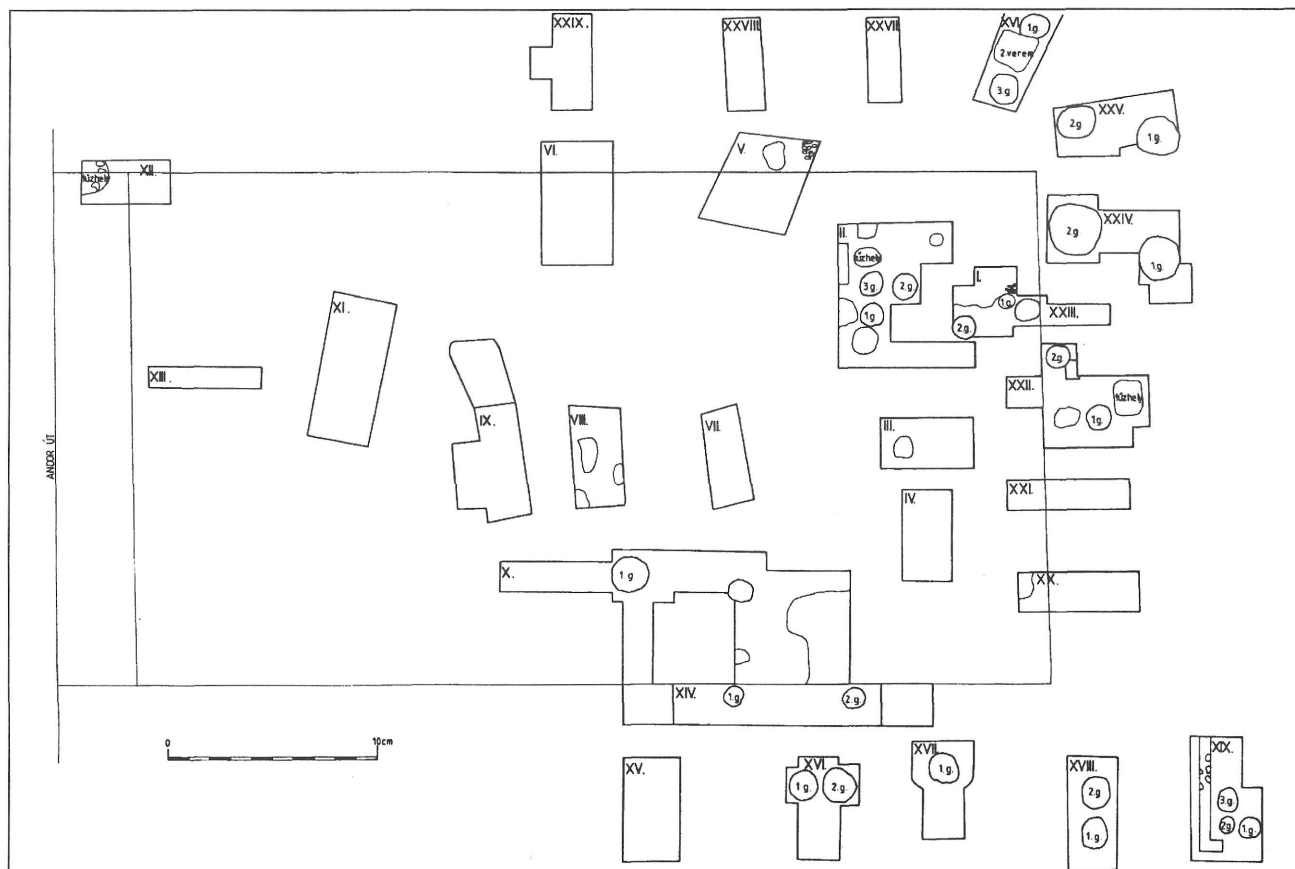
B1–B4. Bögrék

Enyhén ívelt nyakúak, szalagfüllük a perem fölül magasodik, a hason függőleges kannelúra dísz található, vagy díszítetlenek. Egy bögre nyakán a kannelúra felett benyomott pontsor dísz látható. (6. kép 2., 8. kép 6., 13. kép 2., 31. kép 7.) Ugyanílyenek többek között Keszthely–Apátdomb,²⁶ Nevidzany²⁷, Cervený-Hradok és Svodin²⁸ a bádeni kultúra klasszikus fázisát képviselő lelőhelyeiről kerültek elő.

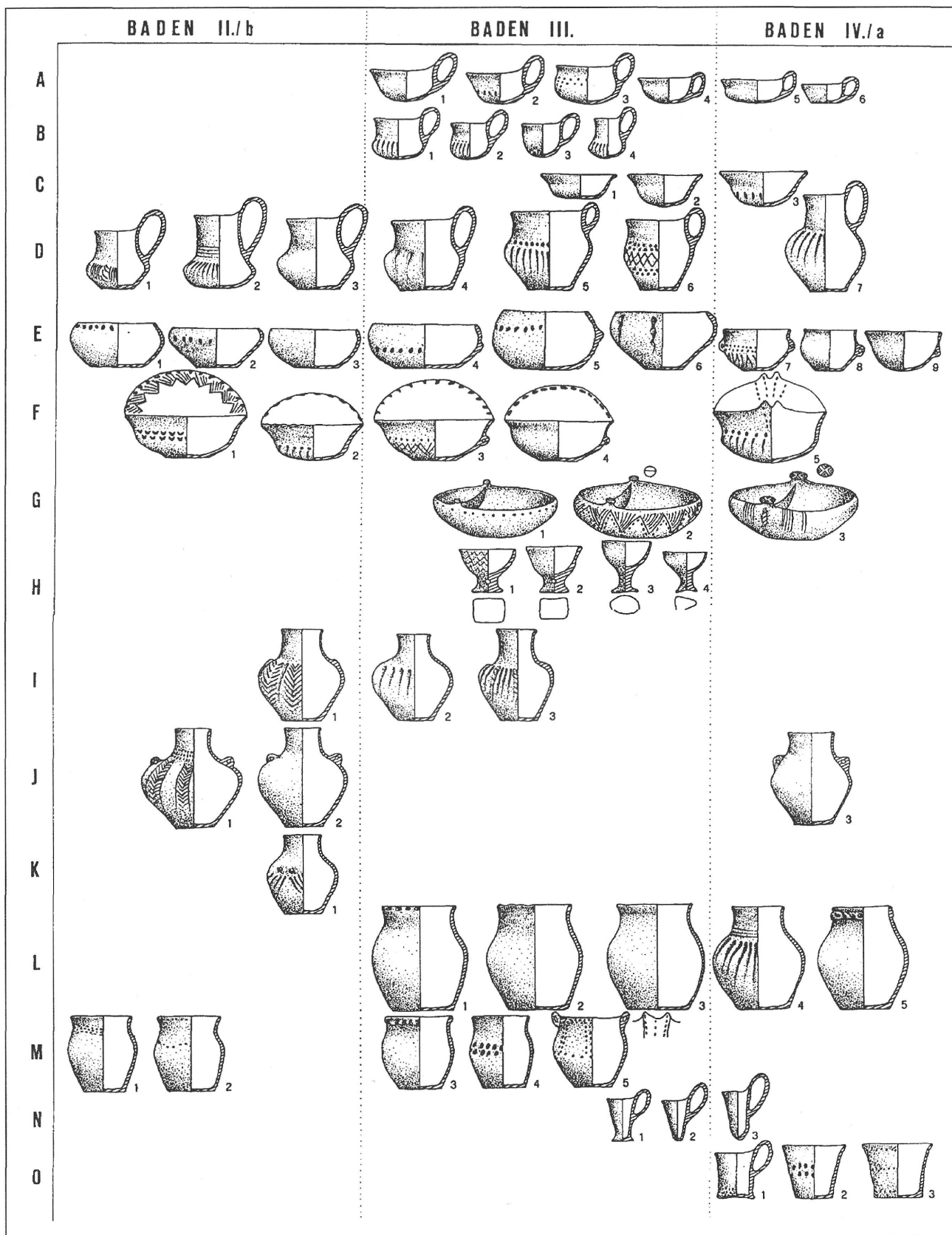
C1–C3. Tálkák

2. kép. Andor u. (volt Galvani utca) és környéke a kutatott területekkel

3. kép. Andor u. 1947. évi ásátás összesítő alaprajza

4. kép. Bádeni kultúra kerámiatípusai az Andor utcai lelőhelyen

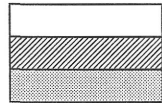
5. Kerámiatípusok előfordulásának gyakorisága, kronológiai datálással

	objek- tumok I		II		III	V	X	XI	XIV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	XXI	XXII	XXIII	XXIV	XXV	XXVI	A.52	A.H	A.1		
Kerámia típusok	I. 1.g	2.g	1.g	3.g.			1.g		1.g	2.g	1.g	1.g	2.g		objek- tumok		1.g	1.g	2.g	1.g	2.g				
A esészek										*															
A2		*														*									
A3																						*			
A4		*										*					*						*		
A5								*				*													*
A6			*																						
B bögrék																						*			
B2		*		*												*	*					*			
B3																									
B4																									
C tálkák			*																			*			
C2		*																							
C3		*																							
D korsók								*		*		*													
D2								*		*															
D3																									
D4												*													*
D5							*	*				*		*		*									
D6				*												*	*							*	
D7										*															
E félgömbös tálak										*												*	*		
E2																						*	*	*	
E3							*			*	*	*						*		*	*				*
E4																									
E5							*					*													
E6	*																								
E7		*								*														*	
E8																								*	
F kónikus tálak								*														*	*		
F2													*					*		*	*			*	
F3			*				*	*	*							*	*	*	*	*				*	*
F4		*				*	*	*	*							*	*	*	*	*			*	*	*

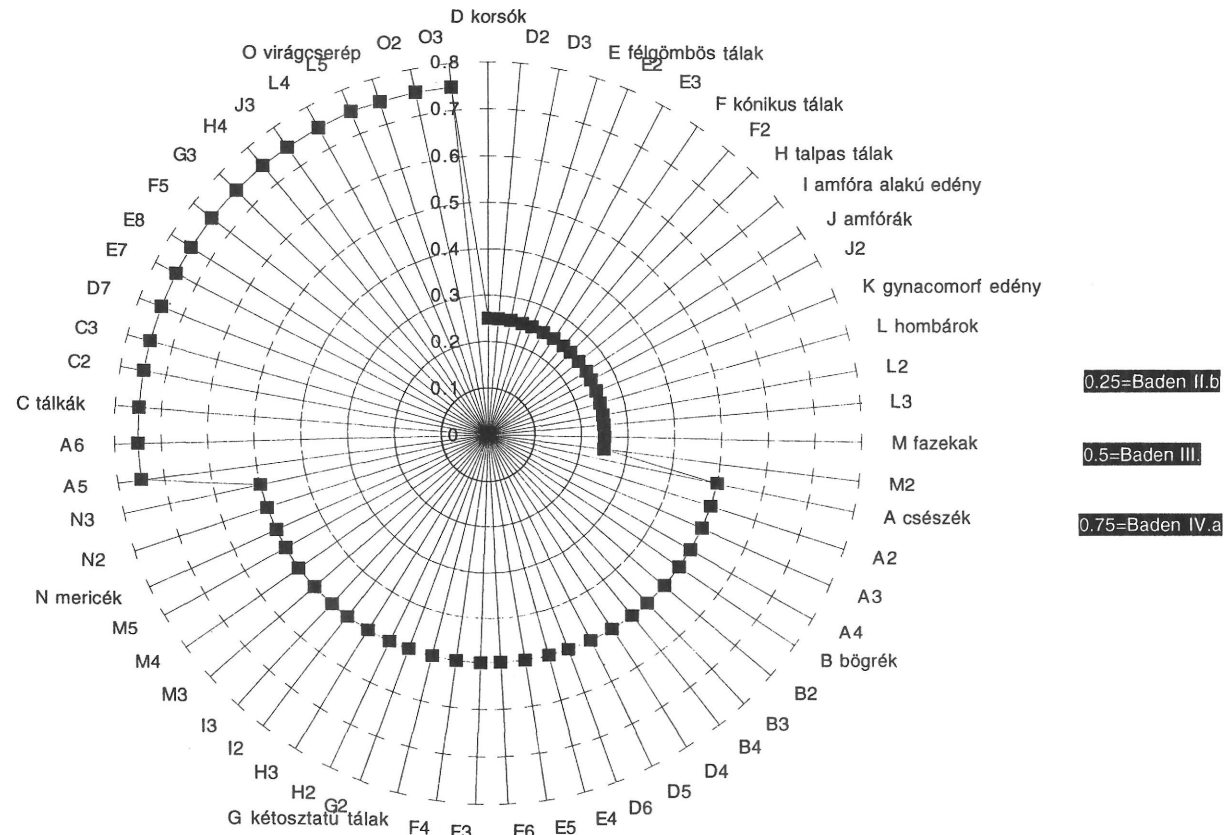
	objek- tumok I	II	3-g	III	V	X	XI	XIV	XVI	XVIII	XIX	XX	XXI	XXII	XXIII	XXIV	2-g	1-g	XXV	XXVI	A.52	A.H	A.1
Kerámia típusok	1. 1.g	1.g	1.g	1.g	1.g	1.g	1.g	1-g	1-g	2-g	2-g	objek- tumok			1-g	1-g	2-g	1-g	2-g				
F5										*													
G																							*
Kétsziatú tálak																							
G2	*	*	*	*																		*	
G3		*						*															
H talpas tálak																					*		
H2							*																
H3								*				*											
H4																							
I amfóra alakú edény							*				*												
I2										*		*										*	*
I3																						*	*
J amfórák																							
J2						*															*		
J3		*																			*	*	
K																*							
gynacomorf edény																							
L																	*				*	*	
hombárok									*												*	*	
L2																					*	*	
L3				*	*	*	*			*					*					*	*	*	*
L4					*					*										*	*	*	*
L5								*													*	*	*
M fazekak																							
M2							*														*	*	*
M3	*	*	*	*	*	*			*	*				*						*	*	*	*
M4					*	*								*						*	*	*	*
M5				*	*	*								*						*	*	*	*
N merieék																							
N2	*				*	*			*	*				*						*	*	*	*
N3	*					*								*						*	*	*	*

	objek- tumok I		II		III	V	X	XI	XIV		XVI		XVIII	XIX	XX	XXI	XXII	XXIII	XXIV		XXV		XXVI	A.52	A.H	A.1
Kerámia típusok	I. 1.g	2.g	1.g	3.g.			1.g		1.g	2.g	1.g	1.g	2.g		objek- tumok			1.g	1.g	2.g	1.g	2.g				
O virágcserep																									*	
O2																									*	
O3													*													

Jelmagyarázat

Baden II.b
Baden III.
Baden IV.a

1. ábra

A bögréknél általában magasabbak, lekerekített, vagy lapos aljú, ívelt nyakú tálak díszítetlenek, vagy lencsesorral díszítettek. (7. kép 3., 8. kép 4., 9.; 34. kép 5.) A 43. kép 3. edényét „Becher” típusba soroljuk. Formailag nagyon hasonló a kronológiai idősebb Michelsberg kultúra keleti csoportjának (cseh-lengyel) Tulpenbecher típusához.²⁹ Párhuzama ismert Pécs-Vasas és a bádeni kultúra késői fázisának leletei között,³⁰ de a Černavoda III alapon kialakult Cotofen III. (késői fázis) kultúrában formailag analóg edénye ismert.³¹

D1–D7. Korsók

D1 Három töredékes korsót kell itt megemlíteni. Hasas korsók enyhén kifelé ívelő nyakkal. Az egyik a szalagfüll letört. A másik is minden bizonnyal szalagfüll volt. A hason függőleges és ferde kannelúrák váltogatják egymást. (19. kép 3., 23. kép 8., 24. kép 4.) Telepünkön a korsóformák közül, tipológiaiilag a legidősebbnek tekinthető. Ez a típusú díszítés a fiatalabb korsókon már nem fordul elő, azokon inkább a benyomott pontok és szélesebb kannelúra díszítés dominál. Ugyanez a díszítés látható egy összeszűkülő nyakú korsón, amely már a Tekovsky Hradok–Fonyód fázisban megtalálható Szlovákiában. (Pavuková G/I típus).³² Valószínűleg ebből a díszítésből alakul ki a fiatalabb korsók kannelúrázott díszítése, ahol a ferdén besimított díszítés, ferde kannelúrázott bordává alakul át (D4. típus). Ezt Üllőn előkerült kerámiatöredékeken³³ és a Budapest Zugló–Egressy út korsóján figyelhetjük meg.³⁴

D2. Szalagfüles korsó. Hengeres nyakú korsó, a perem fölül magasodó széles szalagfüllel. A has erősen öblösödő, melyet a fenékrészig függőleges kannelúra díszít. (6. kép 8.) Párhuzamát Nevidzanyban találjuk.³⁵

D3–4. Enyhén ívelt nyakú, hasas széles szalagfüllű korsók. Díszítetlen és kis függőleges bordával díszített darabjai kerültek elő az Andor utcai telepen. (24. kép 1., 2.) Pavuková Baden III, G típusának felel meg.³⁶

D5–6. Alacsony szalagfüles korsók. Hengeres nyakú, pereme enyhén kifelé hajlik, szalagfüle a perem fölül magasodik. Kettős benyomott pontsor között karcolt hálóminta díszíti. (6. kép 6.)³⁷ Díszítésbeli variációja: a nyakon körbefutó pontsor alatt karcolt dísz található. (36. kép 2., 4.) Nehéz eldönteni, hogy a korsók vagy bögrék csoportjába soroljuk e. Szlovákiában nem ismerjük párhuzamát. A kettős pontsor alkalmazása mindenképpen a postbolerázi időszakra datálható. Szikrán,³⁸ Békásmegyeren,³⁹ Röszkén⁴⁰ kerültek elő hasonló edények. A korsótípus változása jól követhető. Jelentős bolerázi hagyományokat őriz. A bolerázi időszakban összeszűkülő nyakkal, enyhén ívelt szalagfüllel, uralkodó korsótípus. Későbbiekben kannelúrák díszítéssel él tovább, majd úgy tűnik, az idősebb klasszikus bádeni kultúra fiatalabb szakaszában hengeres nyakkal, egy vagy kettős pontsorral, hálómintával díszítik.

D7. Nagyméretű, hengeres nyakú, öblös hasú korsó, perem fölül magasodó szalagfüllel, alatta rövid kannelúra dísszel. (24. kép 6.) Párhuzamát az únyi leletek között találjuk, így tipológiaiilag a legfiatalabbnak tekinthetjük (Pavuková Baden IVA, Neustupny C fázis).⁴¹

Fiatalabbnak tekinthetők azok a korsók is, melyeknek széles szalagfüll-töredékei kannelúrázottak, a fül széleit benyomott pontsor díszíti. (29. kép 5., 7–8.) Analógiáit a fiatalabb klasszikus bádeni kultúra lelőhelyein találjuk meg: Káposztásme-gyer–Farkaserdő⁴², Úny⁴³, Polgár-Téglaszín.⁴⁴

E1–E9. Félgömbös tálak

Behúzott pereműek, profilált aljjal. Gyakran a perem alatt, vagy a hason benyomott pontsor, vagy lencsedísz látható, melyet néha plasztikus bütyök tör meg. (26. kép 1–4., 38. kép 2., 39. kép 5., 7., 40. kép 5., 42. kép 8., 43. kép 7.) Egy példányon függőleges, rövid, hullámos bordadísz van. (7. kép 7.) Egyéb kerámiatöredékek is kerültek elő, melyek ezt a típust képviselik. (21. kép 9–10.) Hasonlók többek között Nevidzany,⁴⁵ Medve u.,⁴⁶ a kultúra klasszikus fázisát képviselő lelőhelyekről ismeretesek.

Fiatalabbnak tekinthetjük az általunk E7–9. típusba soroltakat. A tálak alacsonyabbak, enyhén ívelt nyakúak, vagy egyenesen levágott pereműek, a hason általában szubkután fül van. (22. kép 4., 9. kép 7., 38. kép 3–4., töredékek: 11. kép 7., 29. kép 10.) Párhuzamait a kultúra késői fázisát képviselő leletek között találjuk, Esztergom-Diósvölgy,⁴⁷ Ossarn⁴⁸ lelőhelyeken.

F1–F5. Kónikus tálak

A kónikus, enyhén S-profilú tálakon gyakori a kétsoros pont vagy rovát-

ka dísz ami alatt bekarcolt hálóminta van. A tálak vagy fül nélküliek, vagy szubkután fülűek. A peremen belül – bolerázi hagyományként – gyakran bevagdalt dísz látható. (7. kép 2., 4., 12. kép 4., 15. kép 2., 4., 25. kép 5., 29. kép 1–2., 30. kép 1–4., 35. kép 5., 7., 36. kép 5., 7., 38. kép 1., 42. kép 6., 43. kép 6.) Gyakran előforduló típus, megtaláljuk Üllő, Alsónémedi és Viss⁴⁹ leletei között is.

Fiatalabb típus az F. számmal jelzett, amikor a perem ansa lunata szerűen kicsúcsosodik, amely leggyakrabban a szubkután fül felett látható. (36. kép 3., 37. kép 8.) Párhuzama Káposztásme-gyeren,⁵⁰ Nevidzany és Červený-Hradok⁵¹ lelőhelyeken is előkerült.

G1–G3. Kétszátatú tálak

Két típusa került elő telepünkön. Kis osztógombbal, a tálak díszítetlenek, vagy benyomott pontsorral és sraffozott háromszög díszítéssel, illetve ezek variánsaival, melyeket korai típusnak tarthatunk. (6. kép 7., 15. kép 1.) A Tress gyári sír mellől elő került tál kissé behúzott peremű, a peremen benyomott pontsor dísz van, melyen két kis osztógomb ül a tál oldalán szubkután fül nyoma látható. Foltos, szürkésbarna színű. Analógiái ismertek többek között Nevidzany 3/70 objektumából,⁵² valamint Beladicéről.⁵³

Fiatalabb típus a nagy és díszített osztógombú tál, többszörösen hornyolt szubkután füllel. (10. kép 5., 17. kép 11., 21. kép 7.) A tálak anyaga finoman iszapolt, polírozottak. (9. kép 8–9., 12. kép 5., 17. kép 3., 17. kép 3., 20. kép 8.)

H1–H4. Talpas tálak

Négy rekonstruálható darab került elő. Három díszítetlen, egy, amely sírból került elő, díszített. Talpuk négyszögletű, kör, illetve háromszög átmetszetű. (6. kép 1., 43. kép 5., 19. kép 4., 28. kép 1.) A díszített tál felső része félgömb alakú, talpa csonka gúla és oldalai homorúak. Oldalát és talpát zegzug vonalak és részben hálóminta díszíti. A talpán vízszintes irányú átfúrás van.⁵⁴ Szlovákiában idősebb példánya képviseli párhuzamát.⁵⁵ Elsősorban hazai lelőhelyeken találjuk párhuzamait. Békásmegyeren díszítetlen, négyszögletes talpú csésze került elő.⁵⁶ A budakalászi temetőből több példányát ismerjük.⁵⁷ Pavuková tipológiájában a Bádeni kultúra II/b periódusnál korábbi nem ismeretes, Morvaországból azonban a kannelúrák kerámia bolerázi fázisából (Jevisovice C1) formai előzménye megtalálható, amely a Trichterbecher kultúra hagyományait őriz.⁵⁸ Nagykanizsa-Inkey sírkápolna bolerázi leletei között hasonló került elő.⁵⁹

II–I3. Amfora alakú edények

Fül nélküli nagyméretű tárolóedények. Nyakuk hengeres, hasuk öblös. Kerámiatöredékekből rekonstruálhatók. (14. kép 8., 19. kép 7., 34. kép 4., 42. kép 5., 44. kép 6.) Tipológiaiilag az idősebb klasszikus bádeni kultúra amfora alakú edényeiből vezethetők le A plasztikus bordadíszítések gyakoribbá válnak. A töredékekhez hasonló került elő Káposztásme-gyerről, Üllőn, Nitriansky-Hradokon.⁶⁰

J1–J3. Amforák

Előző típus változata, két szemben levő kis szalagfüllel az edény vállán. Két edény töredékei alapján valószínűsíthető, hogy díszítetlen amforák darabjai. (10. kép 1., 17. kép 1.) Egy nagyméretű, enyhén kihajló nyakú edény-amfora töredékei díszítettek. A nyakon három sorban bevagdalt vonalak, alatta függőleges sávokban üres, és karcolt halszálkamintás sávok váltogatják egymást. Az edények egész felületét beboríthatta a kétségtelenül bolerázi tradíciójú díszítés. (42. kép 9.) Budapest Káposztásme-gyer–Farkaserdő 50. gödréből került elő hasonlóan díszített amforatöredék. Analógiák – Szlovákiából, Binárol több fenyőágmintás töredék, Balatonkenese–Akarattyá, valamint a káposztásme-gyeri amforatöredék – alapján az Andor utca fent leírt leleteit, az idősebb klasszikus bádeni kultúra idősebb fázisára (Pavuková tipológiája alapján Baden II/b), Červený-Hradok, Bina leleteivel jellemzett időszakra datáljuk.⁶¹ A díszítés erős Cotofeni hatásokat tükröz, Cotofen I-ben tipikus, ellentétben a bádeni kultúrával annak késői, Cotofen III fázisáig tovább él.⁶²

K. Gynakomorf edény

Amfora alakú kerámia típus egy variációja, amikor a nyak alatt belülről kinyomott, vagy plasztikusan jelzett melék vannak, az Andor utcai töredéken sugár irányú kannelúra díszítéssel. (31. kép 6.) A kerámia típust V. N. Pavuková részletesen tárgyalta, a felhozott analógiák (Fonyód, Šena, Pári,

Brno–Lisen) alapján a postbolerázi horizont edényeit, a ritkább bolerázi edények folytatásának tartja.⁶⁵ Párhuzama Coțofeni kultúra köréből is ismert, egy fenyőág mintás töredékből.⁶⁴

Talán nem lehet véletlen, hogy a kerámiatípus megjelenése kronológiailag párhuzamosítható az idolplasztika megjelenésével. (Bolerázi horizont.) Vallási szimbolizmusuk így minden bizonnyal némiképp eltérhet az Özdcenteri, Gömör és Vceline halmos temetkezésekből ismert kar és arcábrázolásos urnákétól, ugyanakkor a két kerámiatípus között úgy tűnik, kronológiai különbség is kimutatható, hiszen a fiatalabb klasszikus bádeni kultúra leletei között már nem találjuk meg a gynacomorf edénytípust.

L1–L5. Hombárok

A nagyméretű gabonátároló edények két típusa van képviselve. Enyhén profilált, durvított felületű edények, melyek peremén plasztikus, ujjbenyomásos bordadísztítés található, (40. kép 1., 42. kép 1–3., 44. kép 1.) valamint hengeres nyakú öblösödő hasú lécdíszes, kannelúrás, illetve bordadíszes edények, melyek alapvetően a kultúra fiatalabb szakaszának domináns darabjai, melyet többek között a békásmegyeri, únyi analógiák támasztanak alá.⁶⁶ (27. kép 1., 31. kép 4., 39. kép 1., 44. kép 6–7.)

M1–M5. Fazekak

M1–M2., M4. Enyhén kihajló peremű fazekak a hasélen beszurkált pontsorrall. (35. kép 6., 8.) Cervený-Hradok, Bina és Svodin lelőhelyekről ismertek párhuzamai.⁶⁶

M3. Enyhén profiláltak, a peremen plasztikus bordadíszszel. A típus kialakulása a bolerázi csoporttól követhető, ahol többsoros bordadíszszel fordulnak elő. A telepek általános és gyakori kerámiája. (13. kép 4–6., 16. kép 1–6., 18. kép 1–4.) A peremen gyakran bevagdosás, vagy lencsesor látható. (23. kép 1., 5., 27. kép 2–4., 29. kép 12.)

M5. Ansa lunata fülű fazekak, gyakran benyomott pontokkal díszítettek. (9. kép 16., 11. kép 5–6., 15. kép 5., 29. kép 14.) A típus az idősebb klasszikus bádeni kultúrában lép fel (Pavuková III) eleinte szalagfüllel, később ansa lunatával. Jó párhuzamai ismertek Üllőről, Káposztásmegyerről, és Červený-Hradokról.⁶⁷

N1–N3. Mericék

Mericéknek, két típusa került elő a telepen: lapos szélesebb aljúak valamint a lefelé keskenyedő mericék. (6. kép 4., 9. kép 11., 15., 19. kép 5–6., 20. kép 18., 22. kép 5–7., 32. kép 19., 33. kép 5–6., 34. kép 6., 35. kép 1–3., 43. kép 1.) Az idősebb klasszikus bádeni kultúra végén jelennek meg, a kultúra végéig megtalálhatók, módosult formában, csücskös aljjal és nagy, a fenékből kiinduló, perem fölé magasodó füllel. Analógiái többek között Sárísápról, Veszprémből és ugyanez a típus Nitriansky-Hradokról is ismert.⁶⁸

O1–O3. Virágcserep alakú edények

O1. Hengeres, lapos aljú, szalagfüles bögre töredéke, talpához közel két sorban benyomott pontokkal díszítve. (38. kép 5.) Sopron-Kőhida, Hódmezővásárhely–Bodzáspart, Tlmace⁶⁹ lelőhelyeken találunk hasonló díszítetlen darabokat.

O2. Virágcserep alakú, egyenesen levágott peremű pohár, két sorban benyomkodott lencsedíszszel. (38. kép 6.) Formáját tekintve analóg egy sarkadi edény, amelynek kis szalagfüle van.⁷⁰

O3. Az előzőhöz hasonló forma, szélesebb szájjal, három soros benyomott pontokkal díszítve. (24. kép 7.) Díszítetlen párhuzama ismert Palotabozsokról,⁷¹ valamint a késői Coțofeni kultúrából, annak III. periódusából.⁷²

Mindhárom kerámiatípus párhuzamát tehát a bádeni kultúra fiatalabb szakaszának leletei között találjuk meg. Neustupny D, E fázisának (késő báden–kosztolác periódus) kerámiatípusai között ekkor kerülnek előtérbe a szögletesedő formák.⁷³ Megemlíthetünk két hasonló alsó-ausztriai párhuzamot Lichtenwört, késő báden–kosztolác leletanyagot reprezentáló lelőhelyről is.⁷⁴

Kő, csont és rézeszközök

A telep feltárása során számos csonteszköz, ár, véső, tű, simító (45. kép 1–7.), átfűrt kőeszköz (45. kép 8.), retusált penge (45. kép 10), kétészűtű öntőminta töredéke (46. kép 4.), számos kő-és agyagnehezék (46. kép 3., 5.), valamint áglenyomatos patiscsördek (46. kép 1., 2.) került elő. A réz leletek: réz véső, réz huzal és réz ár közül ma már csak az utóbbi van meg. (45. kép 9.)⁷⁵

Az állatsontanyag vizsgálata során Bökönyi S. az alábbi eredményre jutott.⁷⁶ A vizsgált állatsontok száma 502.

	dbszám	%	egyed	%
<i>Hal</i>				
Piscis sp.	1	0,20	1	0,52
<i>Hüllő</i>				
Európai teknős				
Emys orbicularis	6	1,20	1	0,52
<i>Emlősállatok</i>				
<i>Vad emlősök</i>				
Vadmacska				
Felis silvestris Schreb	2	0,40	2	1,04
Vaddisznó				
Sus scrofa fer.L.	4	0,80	3	1,56
Őz				
Capreolus capreolus L.	4	0,80	1	0,52
Gímszarvas				
Cervus alaphus L.	13	2,61	8	4,17
Őstulok				
Bos primigenius Boj.	4	0,80	3	1,56
Vadállatok összesen	34	6,81	19	9,89
Vad emlősállatok összesen	27	5,49	17	8,95
<i>Domesztikált emlősállatok</i>				
Kutya				
Canis familiaris	6	1,20	4	2,09
Sertés				
Sus scrofa dom. L.	105	21,04	37	19,27
Juh				
Ovis aries L.	194	38,88	69	35,94
35,94				
Kecske				
Capra hircus I.	-	-	-	-
Szarvasmarha				
Bos taurus L.	160	32,07	63	32,81
<i>Háziállatok</i>				
Háziállatok összesen	465	93,19	173	90,11
Domesztikált emlősállatok összesen	465	94,351	173	91,05

A vadászott állatok száma elenyészőnek tűnik a domesztikált állatokhoz képest. A juh, kecske, szarvasmarha és sertésontok előfordulási aránya megfelel a bádeni kultúra telepein megszokottaknak. A háziállatok egyed számát tekintve is feltételezhető a hosszabb ideig tartó egy helyben lakás.

ÖSSZEFOGLALÁS, DATÁLÁS

A Budapest XI. kerület Andor utca és környékén 1947–1952 között folytatott ásások során feltárt régészeti lelőhelyeket a késő rézkori bádeni kultúra önálló telepeiként tartották nyilván. Az utóbbi évek ásásainál (Pilismarót–Szobi rév, Káposztásmegyér, Farkaserdő) azonban megállapítást nyert az a tény, hogy ellentétben a tiszántúli, vékony kultúrrétegből álló, pásztorkodó életmódot tükröző kisebb telepekkel,⁷⁷ a Dunántúlon számolni lehet nagy kiterjedésű, és hosszabb helyben

maradást feltételező lakóhelyekkel. Így feltételezhetjük, hogy az Andor utca és Budafoki út környékén egymástól néhány száz méterre előkerült leletek egyidőben élt népesség hagyatékát képezik. A Tress gyár területéről előkerült zsugorított csontvázas sírok, a telepen élt népesség temetkezéseként értékelhetők, mely tény tipológiailag is igazoltnak látszik, egyúttal a terület kutatottsága alapján valószínűsíthető, hogy a temető a telep szélén helyezkedett el.

A régészeti leletanyagban szórványosan néhány középső rézkori – a Ludanice kultúrához köthető – kerámiatöredék, kelta és Árpád-kori cserépmaradványok is előfordultak. Az 1994-es évi hitelesítő ásatás során II–III. századi tűzhely került elő. Így az említett korszakok, késő rézkori bádai kultúrával együtt a horizontális stratigráfia összetevőit jelentik.

Az Andor utca bádai kultúra telep és sír anyaga, Nemejcová–Pavuková tipológiáját alapul véve a II/b–c–IV/a fázisok típusait reprezentálják. (4. kép) A tipológiai eltérések nyilvánvalóak, azonban a bádai kultúra klasszikus (!) fázisának kronológiai különbségeit a magyarországi ásatások stratigráfiaiként nem bizonyították. Hasonló probléma merült fel Káposztásmegyer–Farkaserdő leletanyagának előzetes tanulmányozása során is, ahol ugyanazon a telepen idősebb és fiatalabb objektumok leletanyaga együttesen fordult elő. Mindkét lelőhelyen valószínűsíthetően a fejlődés, továbbélés kontinuitását külső tényezők nem zavarták meg. Ch. Mayer két alsó-ausztriai lelőhely, Lichtenwörth és Ossarn leleteit – Iza stratigráfiáját alapul véve – megállapította, hogy Ossarn I leletei, a szlovák kronológia fentebb említett fázisai (II b.c.–IV/a) összes kritériumát magában foglalja, párhuzamba állítva Hódmezővásárhely–Bodzáspart I., Palotabozsok I, Iza II anyagával. Ossarn I. leleteivel jellemzett időszakot, a kelet ausztriai bádai kultúra középső szakaszát, míg Ossarn II, Hódmezővásárhely–Bodzáspart II, Palotabozsok II, Iza III – a késői (késő bádai–kosztolái) szakaszt képviselik.⁷⁸

Az Andor utcai leletanyag egy része Palotabozsok I-el párhuzamos, így tipológiailag a magyarországi bádai kultúra klasszikus fázisán belül három periódust lehet megkülönböztetni.

1. Idősebb klasszikus bádai kultúra (Fonyódi típusú leletek, Káposztásmegyer–Farkaserdő 50. sz. gödre,⁷⁹ Andor utcai fenyőág mintás amfora, Balatonboglár,⁸⁰ Tekovsky–Hradok).

2. Klasszikus bádai kultúra középső szakasza (Andor utcai leletek többsége, Budakalász I, Palotabozsok I, Hódmezővásárhely I, Viss I, Nevidzany, Ossarn I).

3. Klasszikus bádai kultúra fiatalabb (vagy késői) szakasza Ossarn II, Budakalász II, Hódmezővásárhely II, Palotabozsok II, Pécs–Vasas, Andor u. XVIII. árok anyaga, Úny és Viss II. típusú leletek, amelyek azonban már megkülönböztető tipológiai sajátosságokat hordoznak, amelyek alapján, és újabb kutatásokkal kiegészítve, a jövőben talán lehetséges lesz néhány lokális csoport elkülönítése.⁸¹

A hódmezővásárhelyi és palotabozsoki leletekhez hasonlóan a vissi kerámia kapcsán is felmerül a tipológiai-kronológiai kettéosztás lehetősége, amire már Kalicz N. is felhívta a figyelmet.⁸² Az ezt megelőző két kronológiai fázison belül ilyen markáns tipológiai különbségeket, amelyek lokális elkülönítést vethetnek fel (pl. vissi többszörösen hornyolt fülek, és ózdi korongos fülek, vagy a nagyméretű, díszítésében is sajátos únyi hombáredények jelenléte) nem lehet megfigyelni. Mindez nem

zárja ki, hogy elsősorban a vallási elképzelésekkel összefüggő jelenségek, vagy egyes kerámiatípusok jelenléte egy-egy időszak sajátosságaiként értékelhetők.

A következő periódust tipológiailag a Kosztolái kultúra tölti ki.

Az Andor utcában előkerült leletanyag idősebb kerámiatípusai, gondolunk itt a gynacomorf edényre, és a fenyőág díszítésű amforára – elsősorban anatóliai – égei, és Coşofen I hatásokat tükröz. Korábban megállapítást nyert, hogy a déli eredetű hatások az Ezero kultúrán keresztül kerültek az európai kontinensre és a bádai kultúra idősebb szakaszának végére szűnt meg.⁸³ A szellemi életben bekövetkezett változásokban is nyomon követhető ez a folyamat, hiszen ekkor szűnnek meg a fejkülső idolkok, valamint a gynacomorf edény típusa.

A kultúra klasszikus fázisában a nyugat-égei elemek fokozatos elterjedésével párhuzamosan a kelet-európai sztyepei infiltráció hatása, többek között a sztélé állítás jelenségében is megnyilvánul. A sírok, és csontvázasok fölé emelt kőpakolás szokása kontinuitást mutat a Bádai kultúra klasszikus fázisának végéig. A nagyobb méretű sírkövek, sztélék azonban csak a klasszikus Bádai kultúra középső szakaszában jelennek meg, és valószínűsíthető, hogy összefüggésben állnak a csontvázas temetkezési rítus szélesebb körben való elterjedésével. Hasonló rendeltetésű, díszítetlen, vagy embert ábrázoló sztélék kerültek elő Bulgária, Ukrajna és Belorusszia területén található kurgántemetkezések során (Dnyepropetrovszk, Glubokoje). Ezt a feltevést látszik igazolni, Mezőcsátán, a sztyepei gödörösíros kultúra kurgánja alatt előkerült sztélé is.⁸⁴

Egyetérthetünk ugyanakkor Ch. Mayer megállapításával, miszerint Délnyugat-Szlovákia, Kelet-Ausztria, és a magyarországi, elsősorban dunántúli klasszikus bádai kultúra tipológiai párhuzama figyelhető meg.

JEGYZETEK

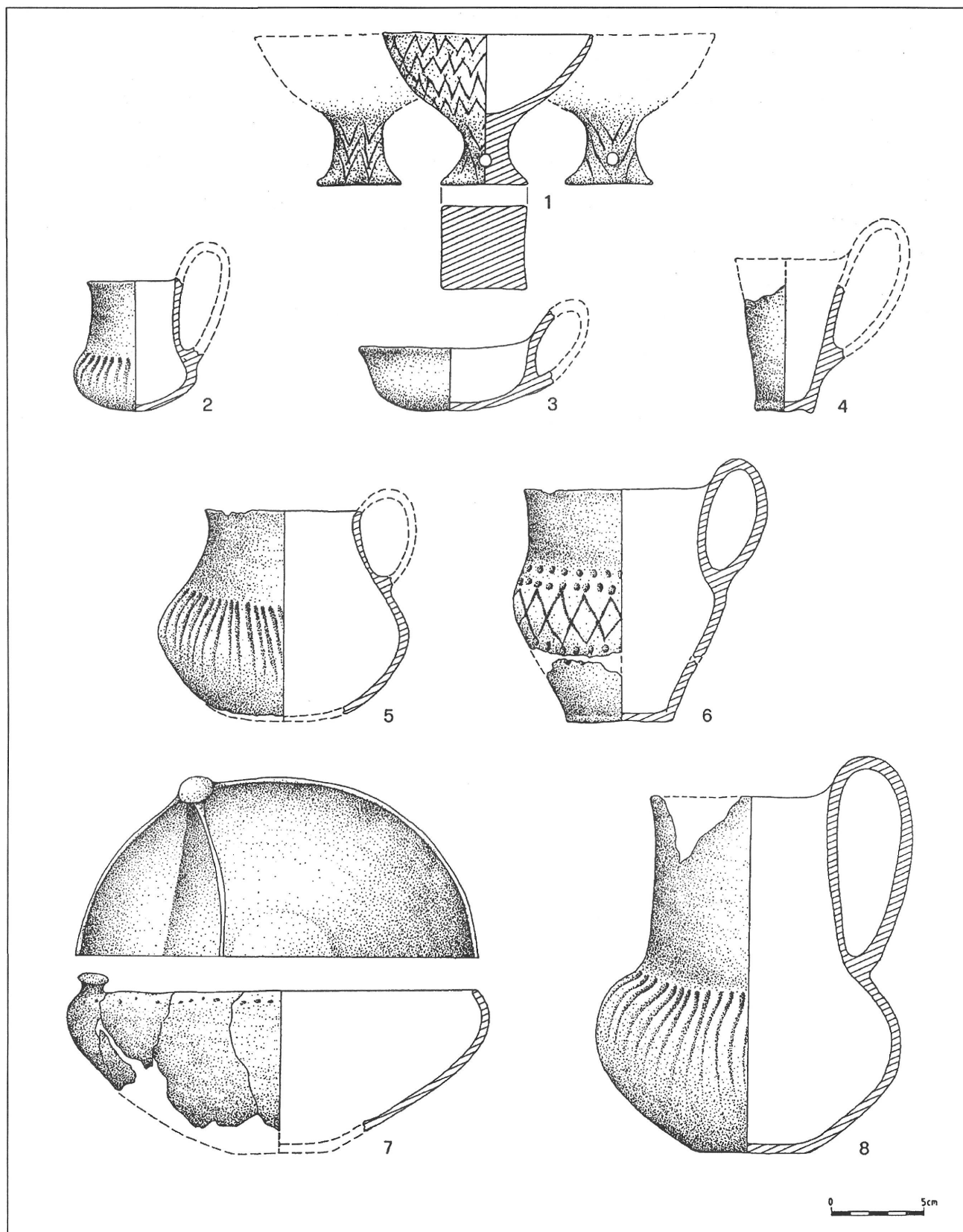
1. Jelen tanulmány a Fővárosi Önkormányzat Tudományos Alap támogatásával készült. Nagy Tibor a régészeti leletanyag publikációs jogát a szerzőnek és Korek Józsefnek 1989-ben átadta. BTM A. 34. A rajzokat Cserne Lászlóné készítette.
2. TOMPA 1936. 1–18.
3. TOMPA 1942.
4. BOGNÁR–KUTZIÁN 1948. 5–14., NAGY L. 1952. 190–196. LII. t. 1–4.
5. TOMPA 1943. 3. k. 27., BANNER 1956. 72. p., 209. lh. 38. t. 6., leletanyag a BTM-ben található, ltsz.: 17.1.25.
6. TOMPA 1942. 32.
7. TOMPA 1936. 1–17., TOMPA 1942. V. t. 1–5., Nagy T. 1962. ásatási jelentés BTM adattár, 1964. 19–21., 1973. BÖKÖNYI 1959., BANNER 1956. 71. p., 205. lh., 34. t. 32–33., 36–39.
8. TOMPA 1936., 1943. 14. p. 1–7., BANNER 1956. leletanyag a BTM-ben található, ltsz.: 2.1–8.
9. NAGY T. 1959. 247. p., leletek a BTM-ben ltsz.: 60.14.1.–60.14.19.
10. A leletanyag a BTM-ben található, közöletlen.
11. Leletanyag a BTM-ben található, ltsz.: 73.3.1.–73.3.13., közöletlen.
12. A geomorfológiai vizsgálatot Schweitzer Ferencnek köszönöm.
13. Schweitzer Ferenc megállapításait igazolták, az 1994-ben, az Andor utcai telep szomszédságában, Budafoki út 295. végzett hitelesítő ásatás eredményei.
14. Ltsz.: BTM Ő.: I. lelt. k. 2.1–8.
15. BTM A.: 291/1947– Nagy T. jelentése
16. BTM A.: Nagy T. Beszámoló jelentés 1948.

17. BTM A.: 103/1950., Nagy Tibor jelentése: A Fővárosi Régészeti Intézet összefoglaló jelentése az 1949. évi Andor u.-i ásátásokról.
18. Leletanyag az 1947., 1949., 1952. évi ásátásokból a BTM-ben található: ltsz.: BTM Ő. IV. leltk. 1/1–1/56., 1/1A–1/31A., 2/1–2/9., 3/1–13/50A., 4/1.; BTM Ő VIII. leltk. 68.14.1–200. számok alatt.
19. Nagy Tibor 1947-ben folytatott ásátásának naplója, BTMA. A melléletek nem lettek elkülönítve, és ma már a csontváz sincs meg.
20. BANNER 1956. 30. t. 4.
21. BANNER 1956. 34. t. 33.
22. BANNER 1956. 42. t. 10.
23. PAVUKOVÁ 1974. 41. t. 13., 42. t. 12.
24. PAVUKOVÁ 1991. 74. p.
25. BANNER 1956. 54. t. 9–10., 110. t. 2., Kalicz 1963. 5. t. 3.
26. BANNER 1956. 5. t. 15–29.
27. NEMEJCOVÁ–PAVUKOVÁ 1974. 39. t. 3.
28. NEMEJCOVÁ–PAVUKOVÁ 1974. 17. t. 10., 19. t. 3.
29. HACHMANN 1973. 10. kép. 2.
30. BONDÁR 1982. 37–38. p., 1. kép 6.
31. ROMAN 1976. 114. kép 4.
32. PAVUKOVÁ 1981. 266.
33. BANNER 1956. XXXII. t. 37–38., XXXIII. t. 21.
34. BANNER 1956. XLII. t. 2.
35. BANNER 1956. XXXIV. t. 36.
36. NEMEJCOVÁ–PAVUKOVÁ 1981. 269.
37. BANNER 1956. XXXIV. t. 13.
38. BANNER 1956. XXVIII. t. 13.
39. BANNER 1956. XXXVIII. t. 17.
40. BANNER 1956. LVIII. t. 3.
41. BANNER 1956. XV. t. 1., NEUSTUPNY (1973), 323.
42. ENDRÓDI 1988. 106. 60. t. 3.
43. BANNER 1956. 17. t. 3–4.
44. BANNER 1956. 86. t. 1.
45. NEMEJCOVÁ–PAVUKOVÁ 1974. 259.
46. ENDRÓDI 1991. 6. kép 2.
47. BONDÁR 1987. 3. kép 3.
48. MAYER 1990. 1. t. 10.
49. BANNER 1956. 33. t. 42–50., 44. t. 22., 81. t. 3.
50. ENDRÓDI 1988. 65. t. 1.
51. PAVUKOVÁ 1974. 44. t. 21., 6. t. 4.
52. PAVUKOVÁ 1974. 46. k. 26.
53. PAVUKOVÁ 1974. 72. k. 1.
54. BANNER 1956. XXXIV. t. 38.
55. PAVUKOVÁ 1974. 70. t. 5.
56. BANNER 1956. XXXVIII. t. 23.
57. BANNER 1956. LXXXIX. t. 38–42., XCII. t. 19., 23., XCV. t. 32.
58. PAVELČIK 1973. 4. t. 9., 3. t. 13.
59. HORVÁTH 1984. 3. kép 2.
60. ENDRÓDI 1988. 60. t., BANNER 1956. 33. t. 21., TOCIK 1963. 5. á. 22.
61. ENDRÓDI 1988. 5. kép 1.
62. ROMAN 1976. 55. kép 12., 81. kép 18.
63. PAVUKOVÁ 1974. 286. p.
64. ROMAN 1976. 51. t. 10.
65. BANNER 1956. 40. t. 1., 16. t. 14.
66. PAVUKOVÁ 1974. 16. k. 17., 70. k. 3., CHEBEN 1984. 9. á. 21.
67. BANNER 1956. 34. t. 34., ENDRÓDI 1988. 108., PAVUKOVÁ 1974. 35. á. 6.
68. BANNER 1956. 13. t. 32–34., 9. t. 11., Tocik 1963. 11. p., 4. k. 3., 6.
69. BANNER 1956. 1. t. 5–6., 54. t. 10., Habovstiak 1962. 3. á. 7.
70. BANNER 1956. 61. t. 18.
71. BANNER 1956. 109. t. 11., 111. t. 3.
72. ROMAN 1976. 110. kép 9.
73. NEUSTUPNY 1973. 325–327. p.
74. MAYER 1990. 5. á. 2,3.
75. A rézvész az 1947. évi ásátás 1. árkából került elő h.: 4x8,5 cm., a „hengeres” rézhuzal a Tress gyár területén talált csontváz sárok egyikének melléklete lehetett. A réz ár előkerülésének pontos helye ismeretlen.
76. BÖKÖNYI 1959. 61., 100., 102.
77. ECSÉDY 1981. 82.
78. MAYER 1990.
79. ENDRÓDI 1987. 80–85.
80. HONTI 1981. 25–43.
81. KALICZ 1988. 89. A legújabb osztrák kutatás a bádeni kultúra létét a kalibrált radiocarbon adatok alapján, 95,4 %-os biztonsággal 3650–2600 BC-re helyezi. MAYER, Ch.–NEUGEBAUER, W. J.–STADLER, P.: Jungsteinzeit im Osten Österreich. 1995. 222.
82. KALICZ 1973
83. NEMEJCOVÁ–PAVUKOVÁ 1985. 25–27.
84. TONČEVA 1981. 129. p., GIMBUTAS 1978. 317., ECSÉDY 1979. 45., KALICZ 1963, KALICZ 1989., ENDRÓDI 1996.

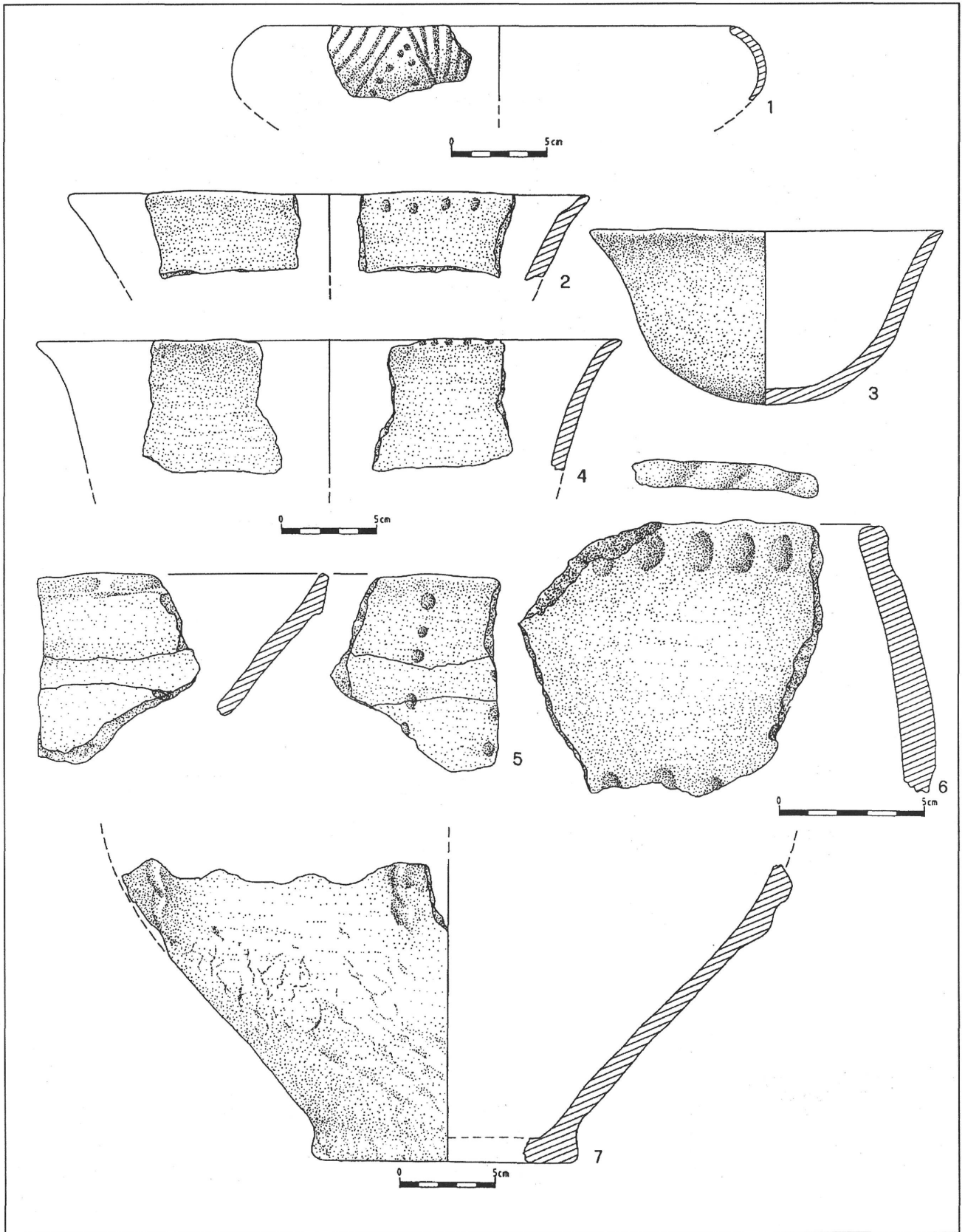
IRODALOMJEGYZÉK

- BANNER 1956 = BANNER J.: Die Pécelér kultur. ArchHung 35. Bp. 1956.
- BONDÁR 1982 = BONDÁR M.: Spätkupferzeitliche Siedlung in Pécs-Vasas. MittArchInst 10/11. (1980/1981) 25–44.
- BONDÁR 1984 = BONDÁR M.: Neuere Funde der Kostolac- und der spätbadener Kultur in Ungarn. ActaArchHung 36 (1984) 60–84.
- BONDÁR 1987 = BONDÁR M.: Késő rézkori kemence Esztergom–Diósvölgyben. CommArchHung 1987. 32–43.
- BÖKÖNYI 1959 = BÖKÖNYI S.: Die Frühalluviale Wibelttierfauna Ungarns (vom Neolithikum bis zur La Tene Zeit) ActaArchHung 11 (1959) 39–102.
- CHEBEN 1984 = CHEBEN, I.: Sidlisko Badenskej Kultury v Bini. SIA 32.1 (1984) 173–177.
- ECSÉDY 1973 = ECSÉDY I.: Újabb adatok a tiszántúli rézkor történetéhez. BMMK 2 (1973) 23–38.
- ECSÉDY 1981 = ECSÉDY I.: A keletmagyarországi rézkor fejlődésének fontosabb tényezői. JPMÉ 26 (1981) 74–89.
- ECSÉDY 1982 = ECSÉDY I.: Későrézkori leletek Boglárlelléről. CommArchHung 1982. 15–26.
- ENDRÓDI 1987 = ENDRÓDI A.: Bádeni idoltöredék Káposztásmegyere-Farkas-erdőről. ArchÉrt 114–115 (1987–1988) 80–85.
- ENDRÓDI 1988 = ENDRÓDI A.: A bádeni kultúra lelőhelyei Budapest területén. Egyetemi doktori disszertáció 1988.
- ENDRÓDI 1991 = ENDRÓDI A.: Újabb adatok a bádeni kultúra elterjedéséhez Budapest területén. BudRég 28 (1991) 59–82.
- ENDRÓDI 1992 = ENDRÓDI A.: Késő rézkori leletek Szigetszentmiklós, Üdülősoron. BTM Műhely 5. Bp. 1992. 63–82.
- ENDRÓDI 1996 = ENDRÓDI A.: Erscheinung der Steleerrichtung in Ungarn. Notizie Archeologiche Bergomensi 3. 1995. (1996) 305–319.
- GIMBUTAS 1978 = GIMBUTAS M.: The first wave of eurasion steppe pastoralists in to copper agé Europe. In: Indo-European Studies 1978. 308–338.
- HABOVSTIAK 1962 = HABOVSTIAK, A.: Neolitiké a eneolitiké nalezu z Tlmác. (šiz 9 (1962) 265–271.
- HACHMANN 1973 = HACHMANN, R.: Die östlichen Grenzen der Michelsberger Kultur. Symposium 1973. 79–111.
- HONTI 1981 = HONTI Sz.: Rézkori temetkezés Balatonbogláron. SMK 4 (1981) 25–43.
- HORVÁTH 1984 = HORVÁTH L.: Előzetes jelentés a Nagykanizsa, Inkey sírkápolna melletti lelőhely feltárásáról. ZGY 18 (1984) 8–15.
- KALICZ 1963 = KALICZ N.: Die Pécelér (Badener) Kultur und Anatolien. In: Studia Archaeologica II.
- KALICZ 1973 = KALICZ N.: Chronologische Probleme des Spätneolithikums und der Kupferzeit. In: Actes du VIII Congress International des Sciences Prehistoriques et Protohistoriques. Belgrad, 1973. 328–339.
- KALICZ 1982 = KALICZ N.: Die terminologischen und chronologischen Probleme der Kupfer- und Bronzezeit in Ungarn. In: Atti del X. Simpo-

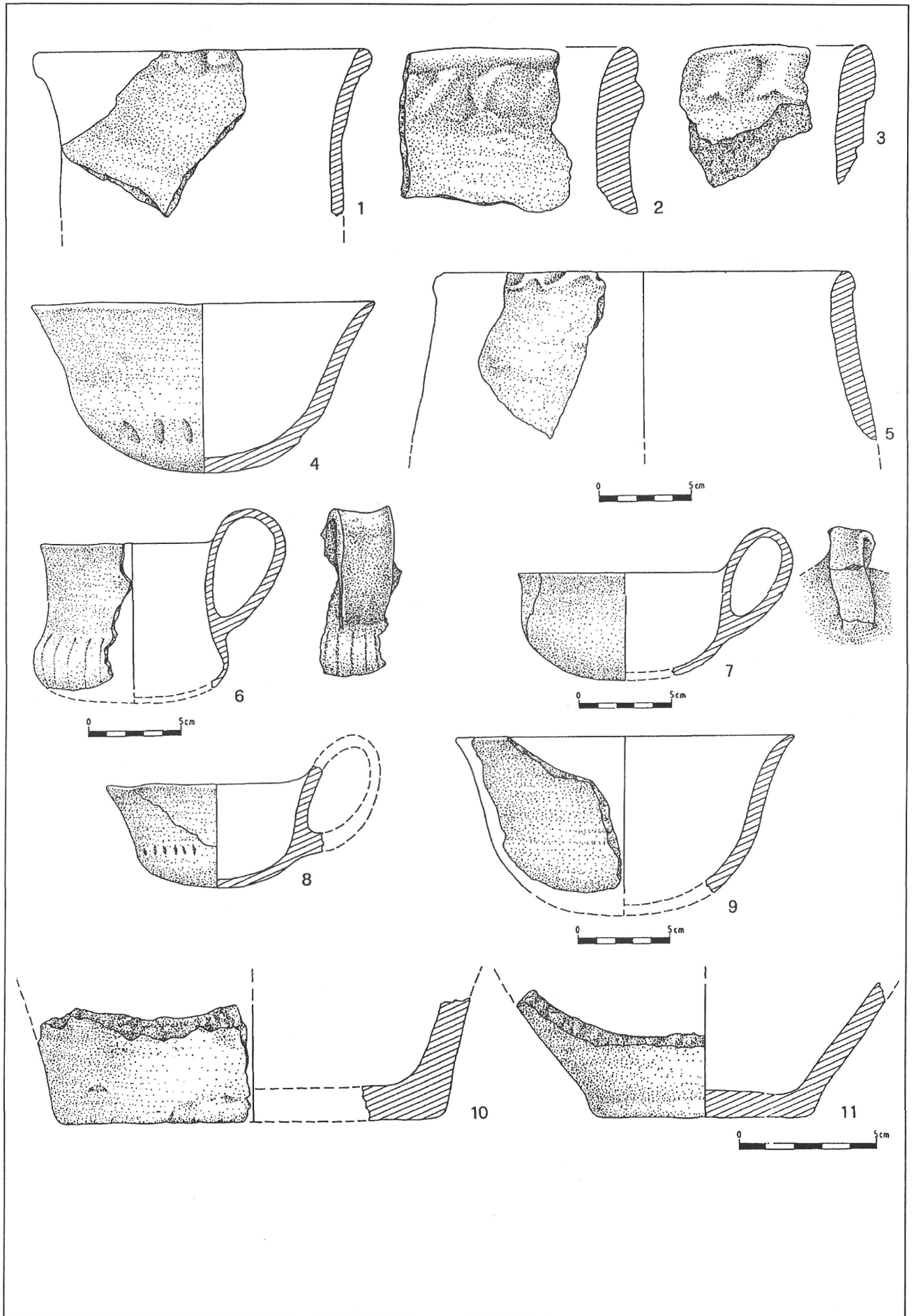
- sio Internazionale sulla fine del eta del Bronzo in Europa. Verona, 1982. 117-139.
- KALICZ 1988 = KALICZ N.: New results of the investigations on the Hungarian copper age. *Rassegna di Archeologia* 7 (1988) 75-103.
- KALICZ 1989 = KALICZ N.: Die chronologischen Verhältnisse zwischen der Badener Kultur und den Kurgangraber in Ostungarn. *Praehistorica* 15-16 (1989) 121-132. Internationales Symposium.
- KOREK 1983 = KOREK J.: Kelet-Középeurópa a rézkor végén. Doktori disszertáció (1983) MTA Kézirattár
- MAYER 1990 = MAYER, Ch.: Aspekte der Chronologie der Badener Kultur (Mittel- und Spätphase) aus der Sicht zweier niederösterreichischer Fundorte. *Zalai Múzeum* 2 (1990) 102-114.
- MAYER 1991 = MAYER, Ch.: Bestattungen der Badener Kultur aus Österreich. *ArchA* 75 (1991) 29-61.
- MÜLLER-KUALES 1939 = MÜLLER-KUALES, G.: Bestattungen der Badener Kultur auf älteren Siedlungstrümmern in Békásmegyér (Krottendorf) bei Budapest. *MAG* 69 (1939) 166-173.
- NAGY 1947-1959 = NAGY T.: Jelentések az Andor utcában folytatott leletmentésekről. *BTM A*.
- NEUSTUPNY 1973 = NEUSTUPNY, E.: Die Badener Kultur. *Symposium* (1973) 317-353.
- PAVELCIK 1973 = PAVELCIK, J.: Zur Problematik der mährischen kanalierten Keramik. *Symposium* (1973) 367-393.
- PAVUKOVÁ 1968 = PAVUKOVÁ, N. V.: Aeneolitische Siedlung und Stratigraphie in Iza. *SIA* 16.2 (1968) 353-433.
- PAVUKOVÁ 1974 = PAVUKOVÁ, N. V.: Beitrag zum Kennen der Postboleráz-Entwicklung der Badener Kultur. *SIA* 22. 2 (1974) 237-361.
- PAVUKOVÁ 1981 = PAVUKOVÁ, N. V.: Náct Periodizácie Badenskej Kultury a jej cronologickychvztahov k juhovýchodnej Europe. *SIA*. 29. 2 (1981) 263-296.
- PAVUKOVÁ 1984 = PAVUKOVÁ, N. V.: K problematike trvania a konca Bolerazskej Skupiny na Slovensku. *SIA* 32. 1 (1984) 76-145.
- PAVUKOVÁ 1991 = PAVUKOVÁ, N. V.: Typologické Fragen in der relativen und absoluten Chronologie der Badener Kultur. *SIA* 39 (1991) 59-91.
- ROMAN 1976 = ROMAN, P.: *Cultura Cotofeni*. Biblioteca Archeologica 26. Bucuresti, 1976.
- TOMPA 1936 = TOMPA F.: Budapest őskora. *TBM* 4 (1936) 1-18.
- TOMPA 1942 = TOMPA F.: Budapest az ókorban. In: *Budapest története I.* Bp. 1942. 30-34.
- TOMPA 1943 = TOMPA F.: Adatok Budapest őskorához. *BudRég* 13 (1943) 11-31., 487-488.
- TOČIK 1963 = TOČIK A.: K otázke mladeho eneditu na juhozapadnom Slovensku. *šZ* 1963.
- TONČEVA 1981 = TONČEVA: Monuments sculpturaux en Bulgarie du Nord-Est de l'age du bronze. *Studia Praehistorica* 5-6 (1981) 129-145.

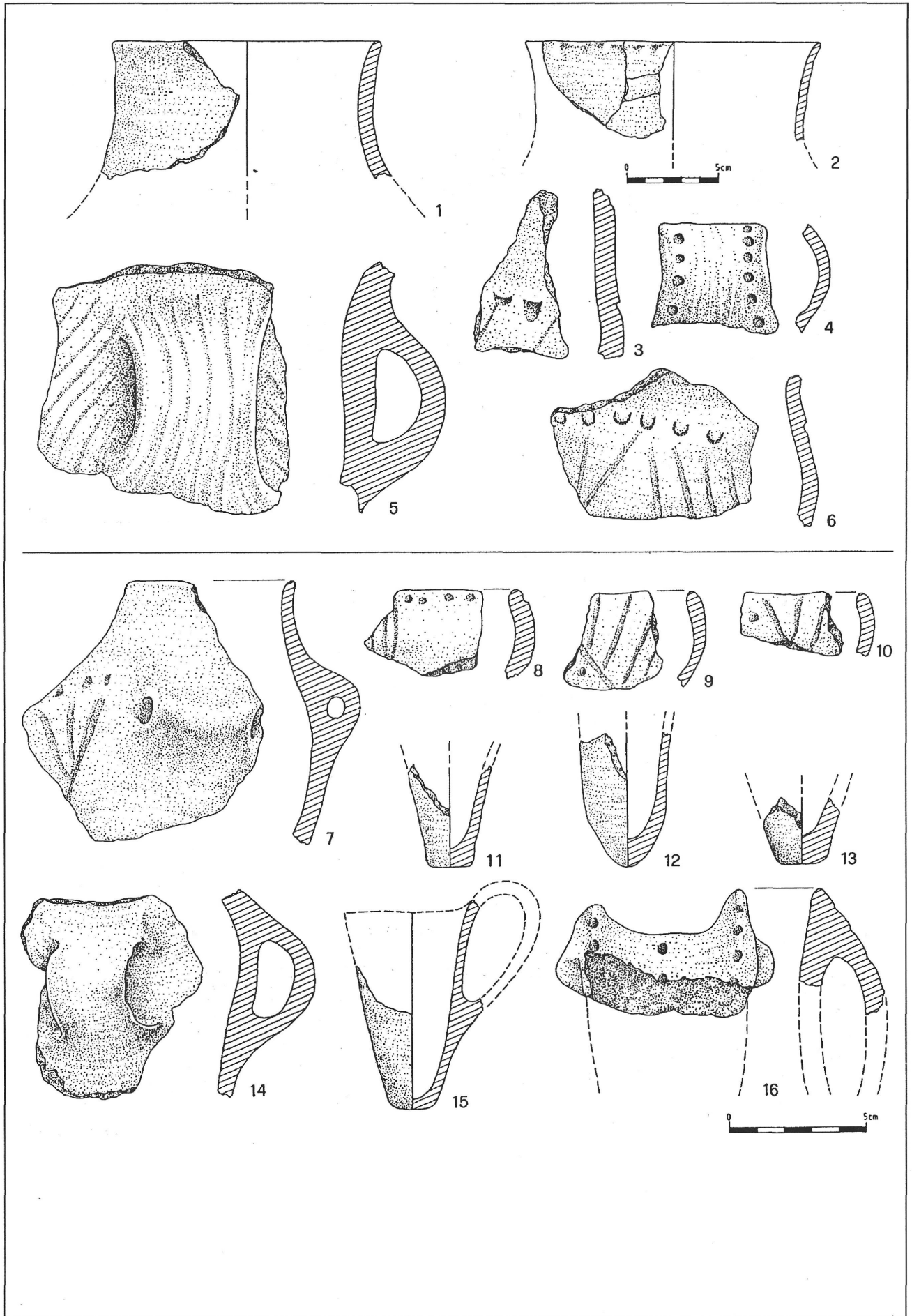
6. kép. 1-8. : Tress gyárnál előkerült sírok leletei, 1934.

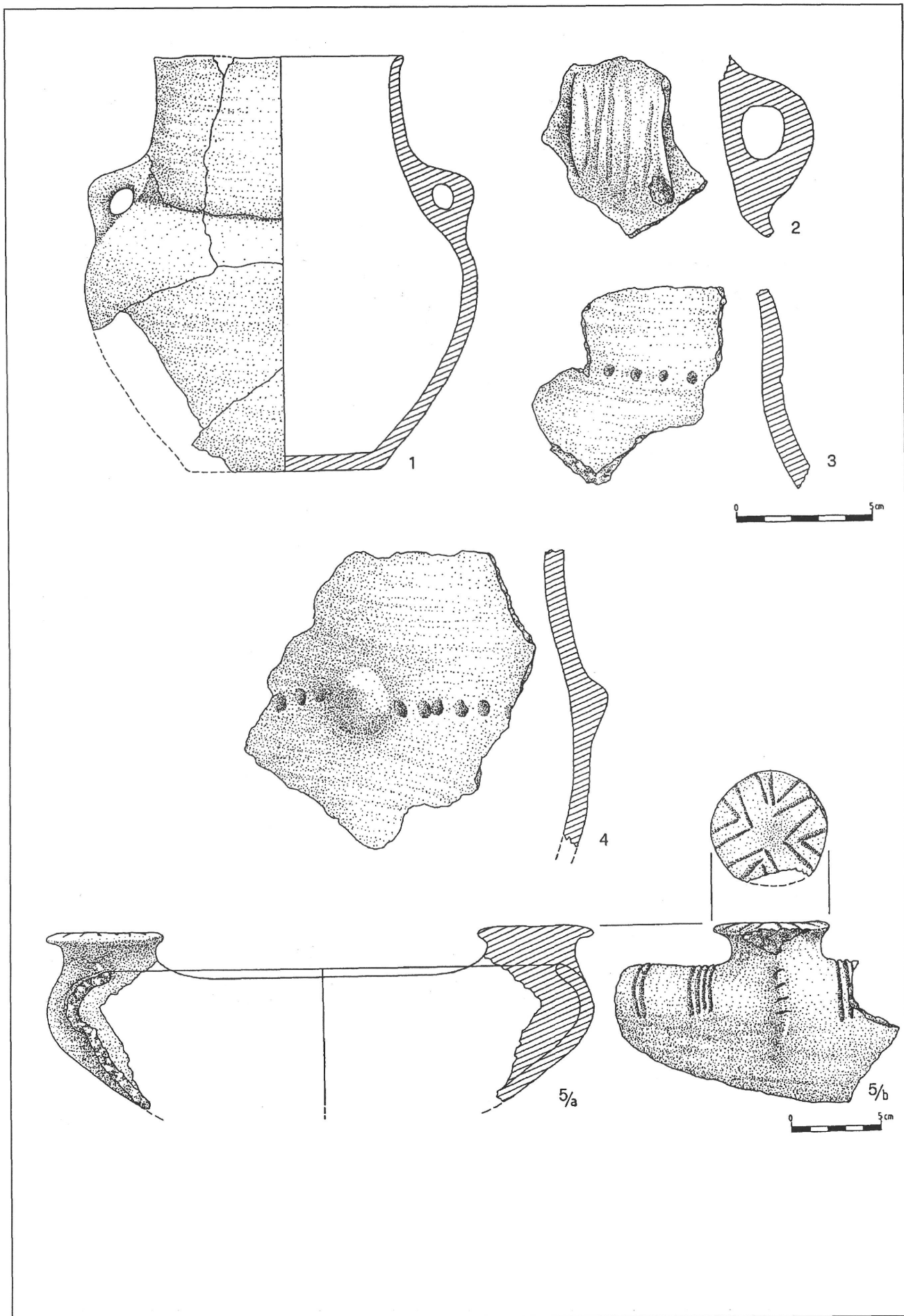
7. kép. 1-6. : I. árok, 2. gödör ; 7.: I. gödör, Andor u. 1947.

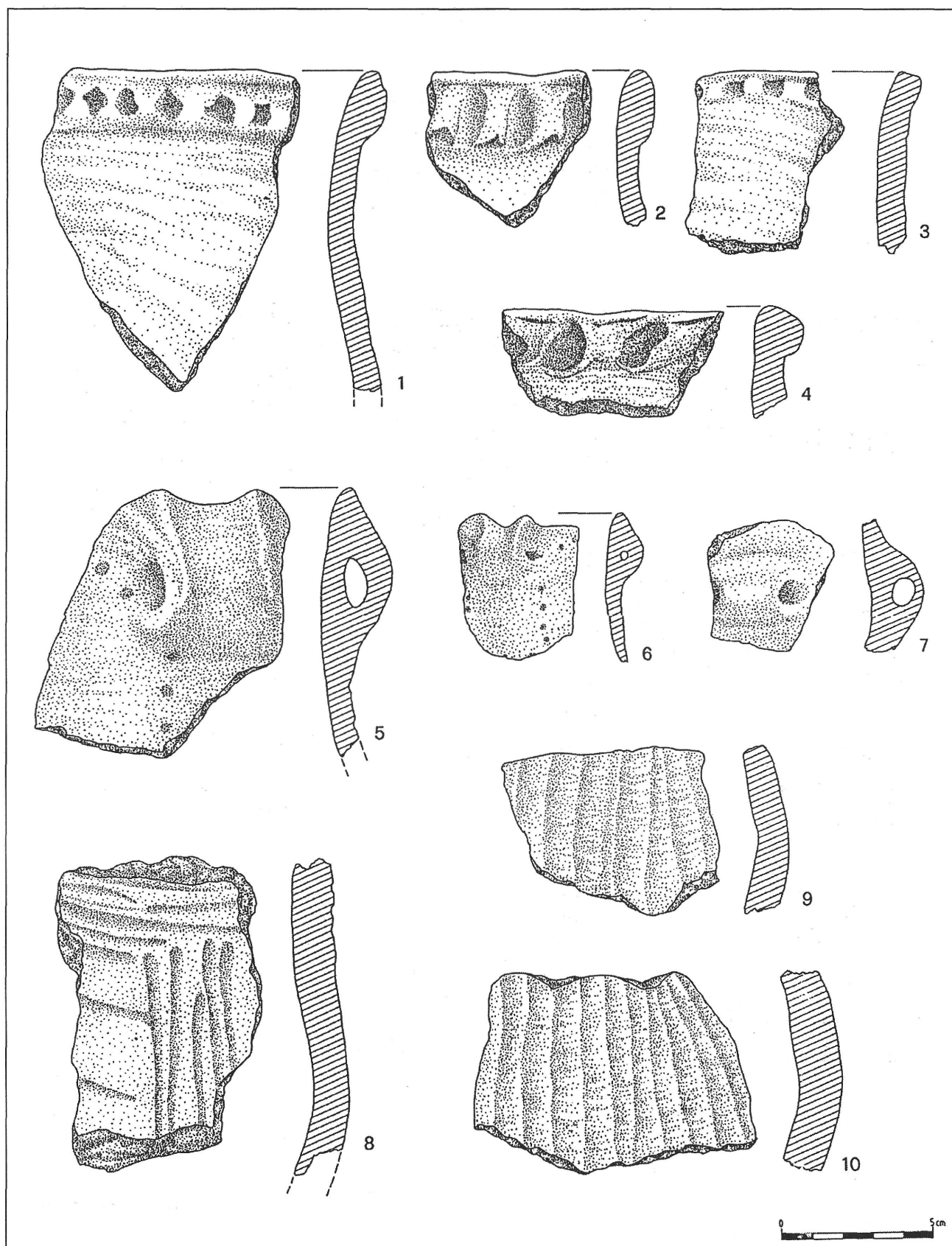

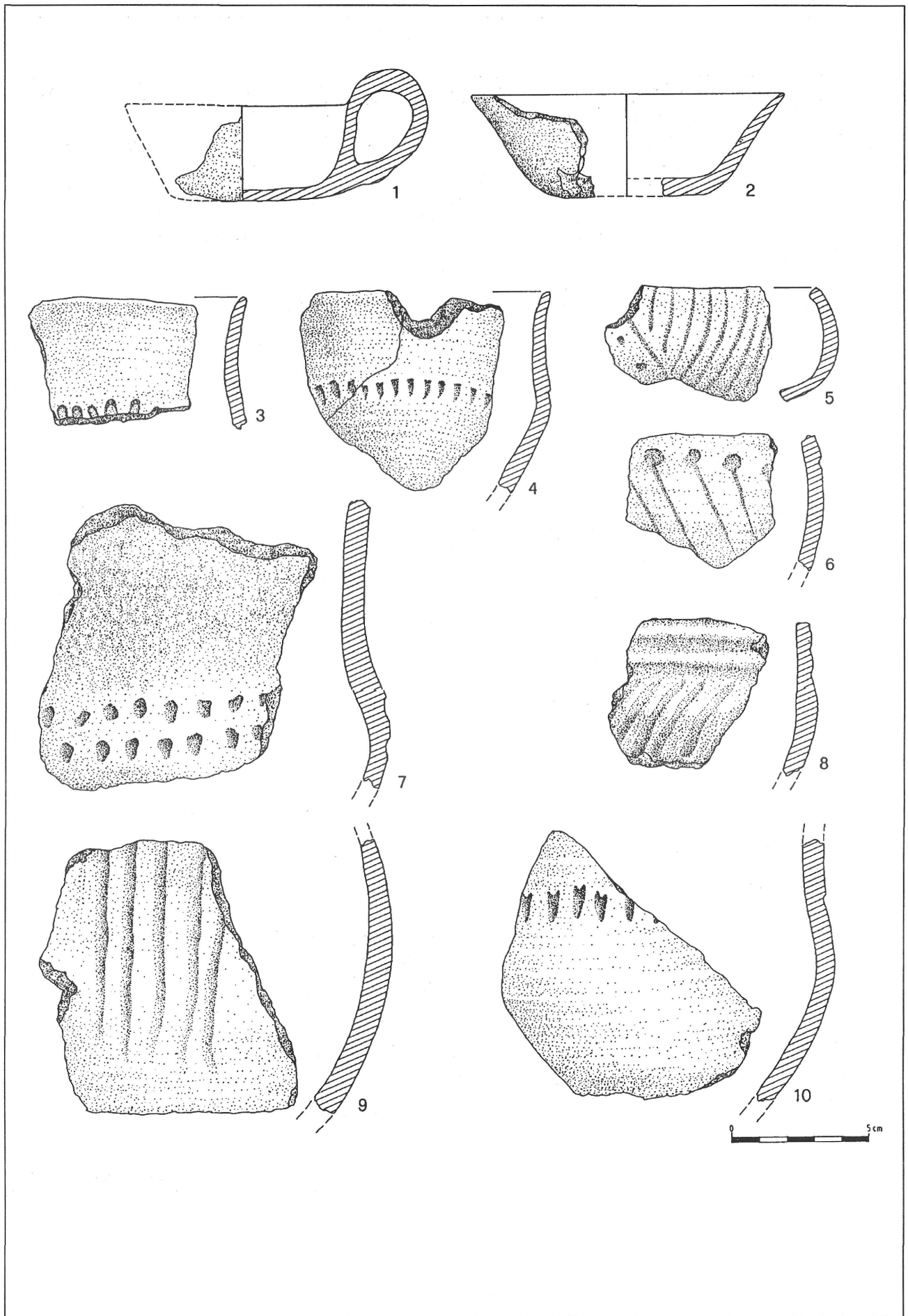

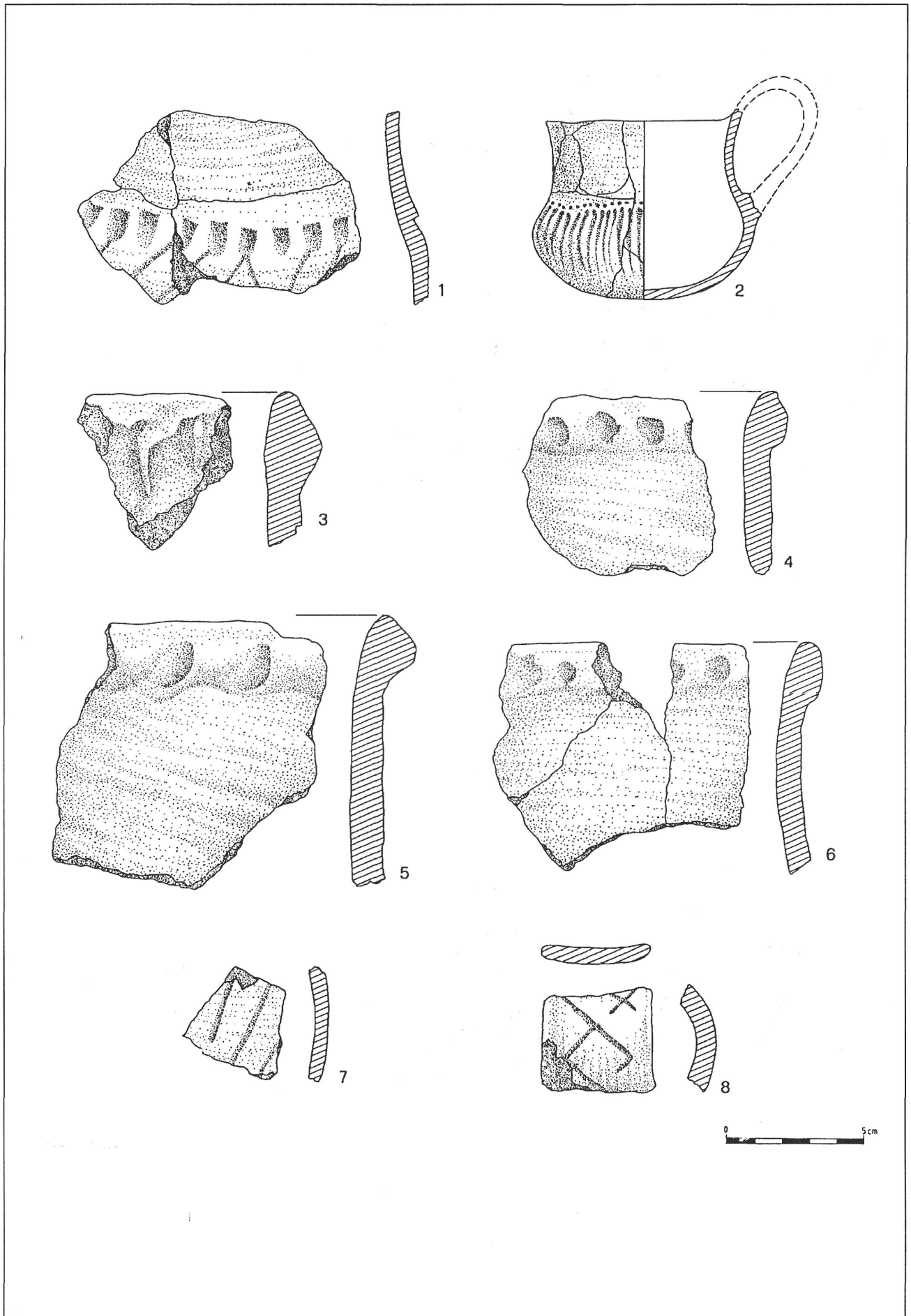
9. kép. I. árok 2. gödör; 7-15.: szórvány

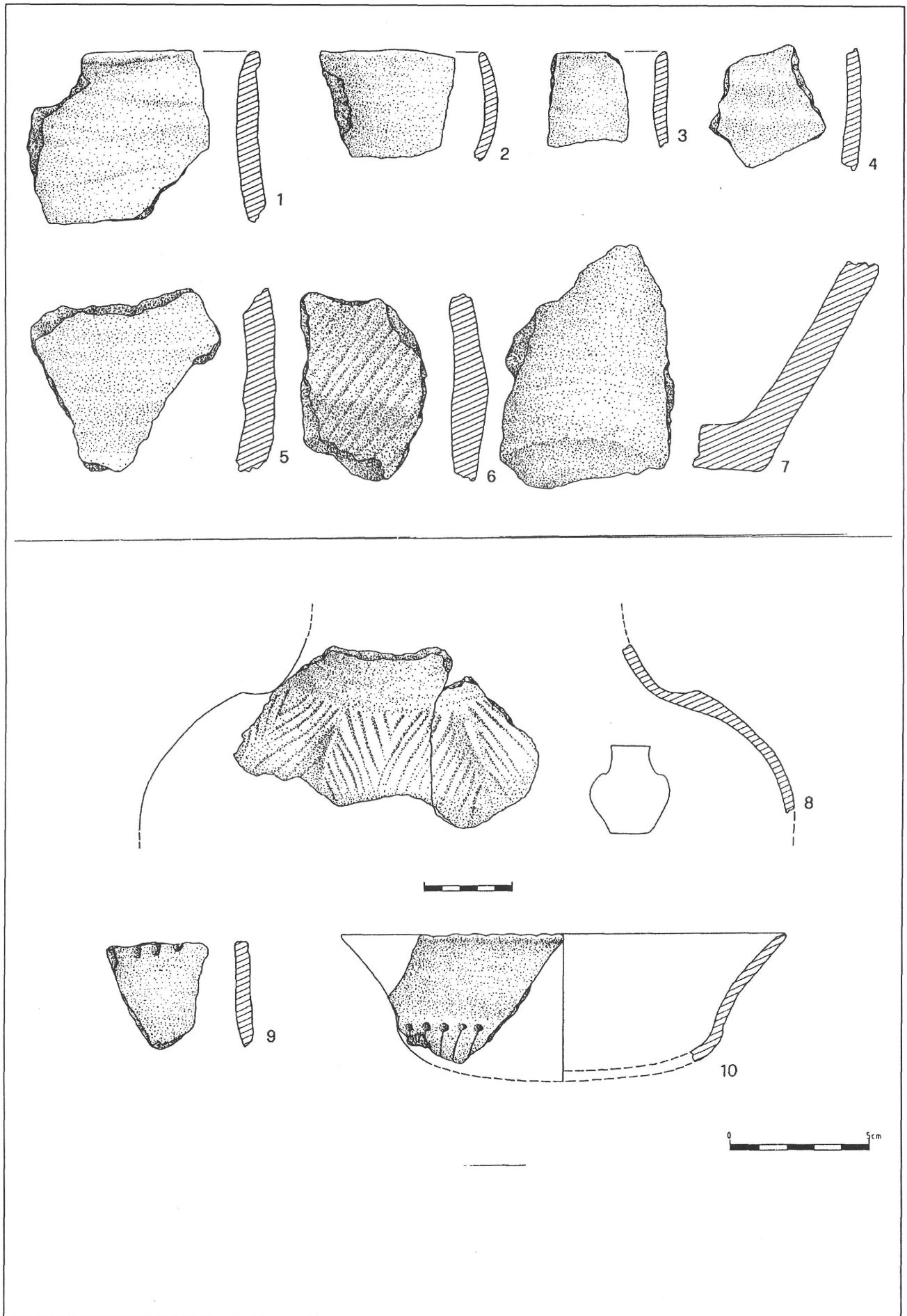

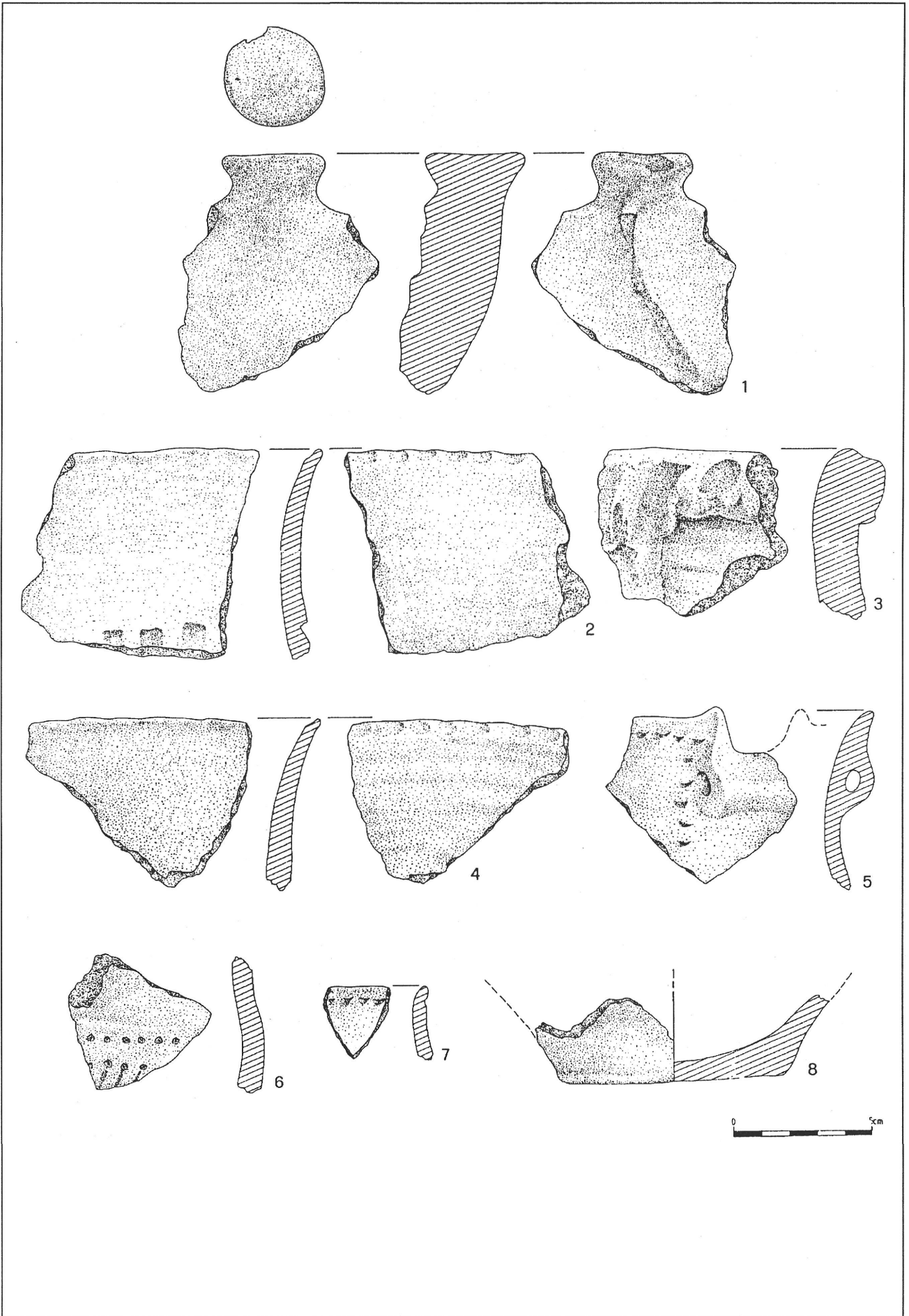
11. kép. 1-10.: II. árok 1. gödör

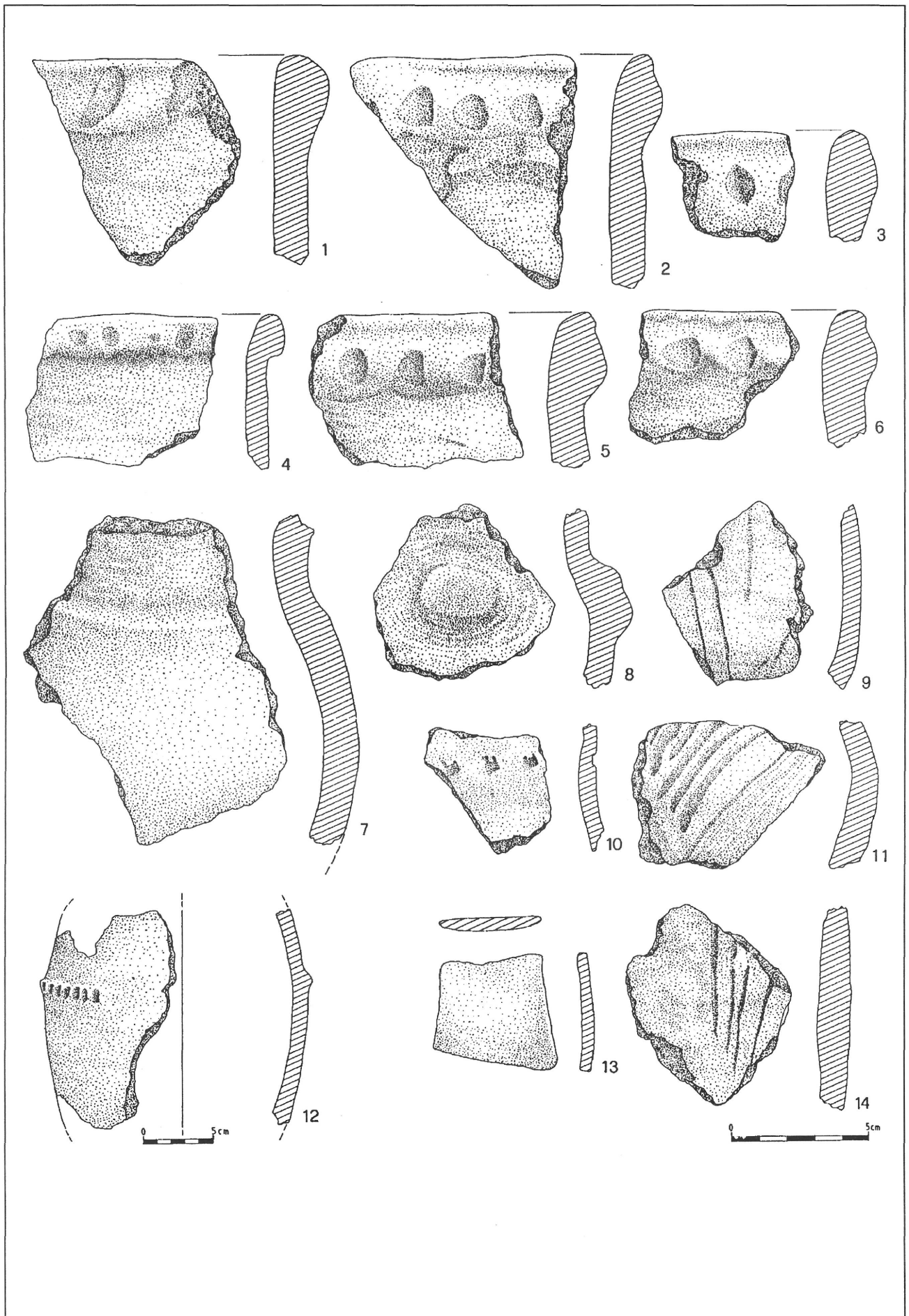

13. kép. 1-8.: II. árok 3. gödör

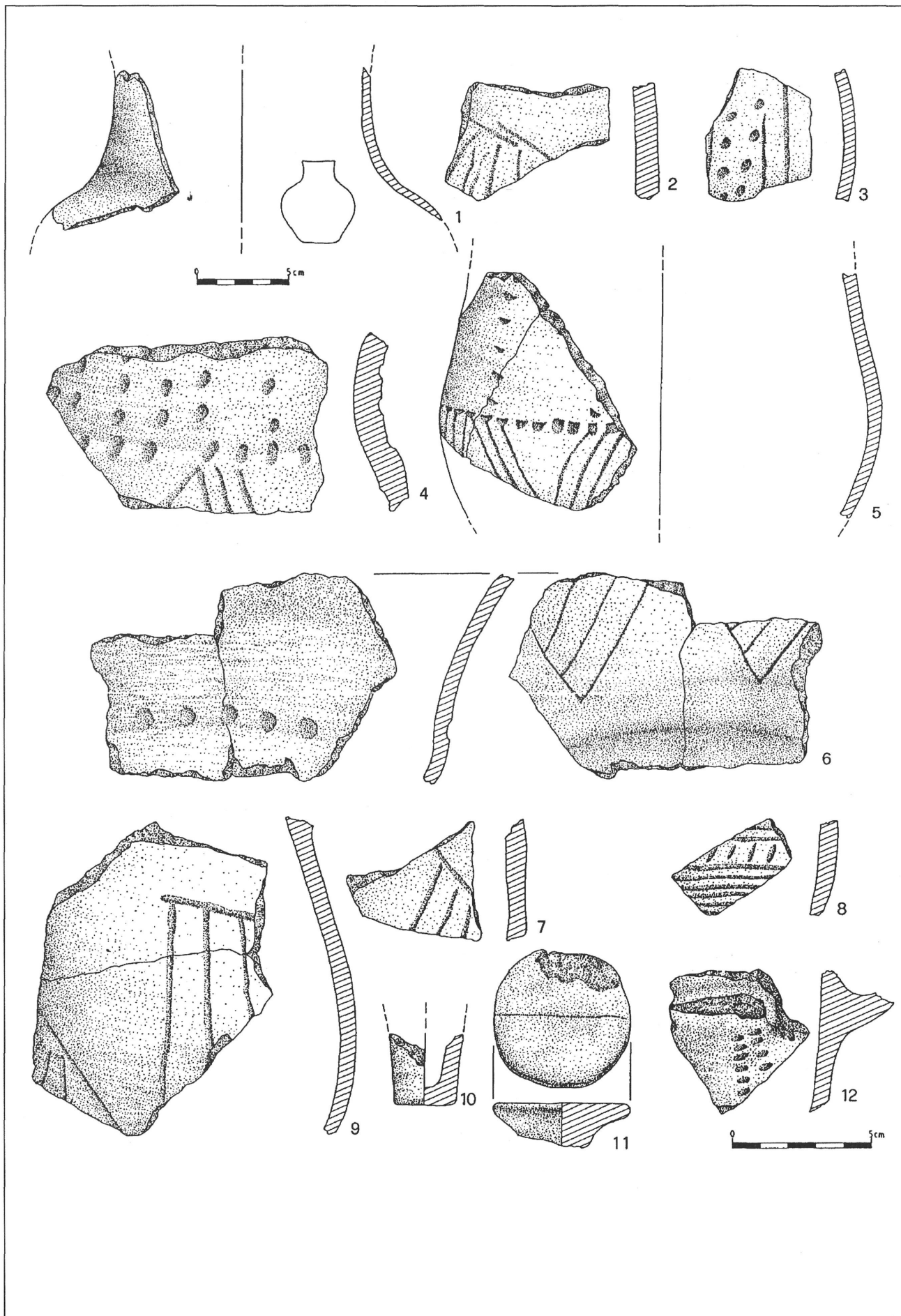

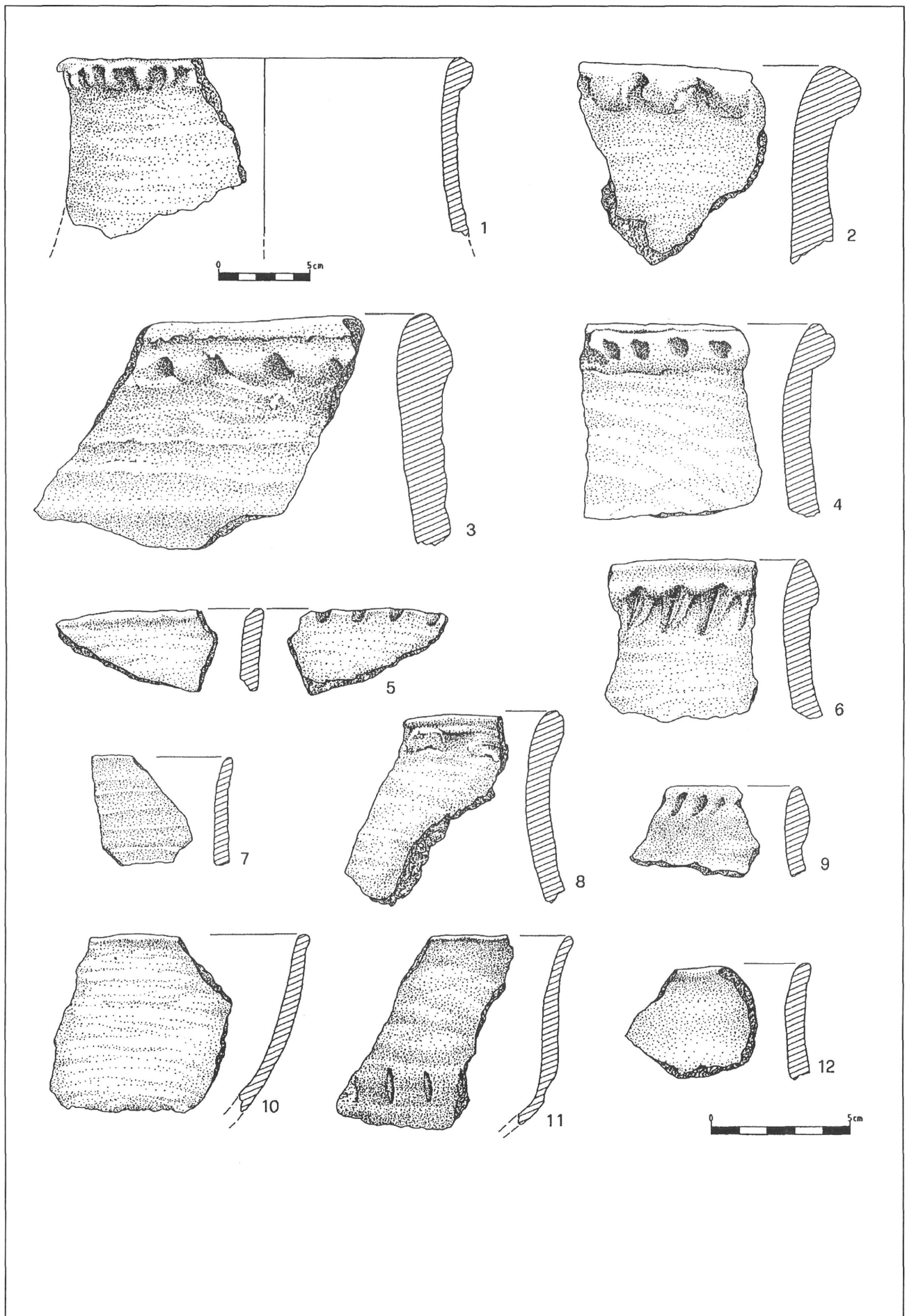
15. kép. 1-8.: III. árok

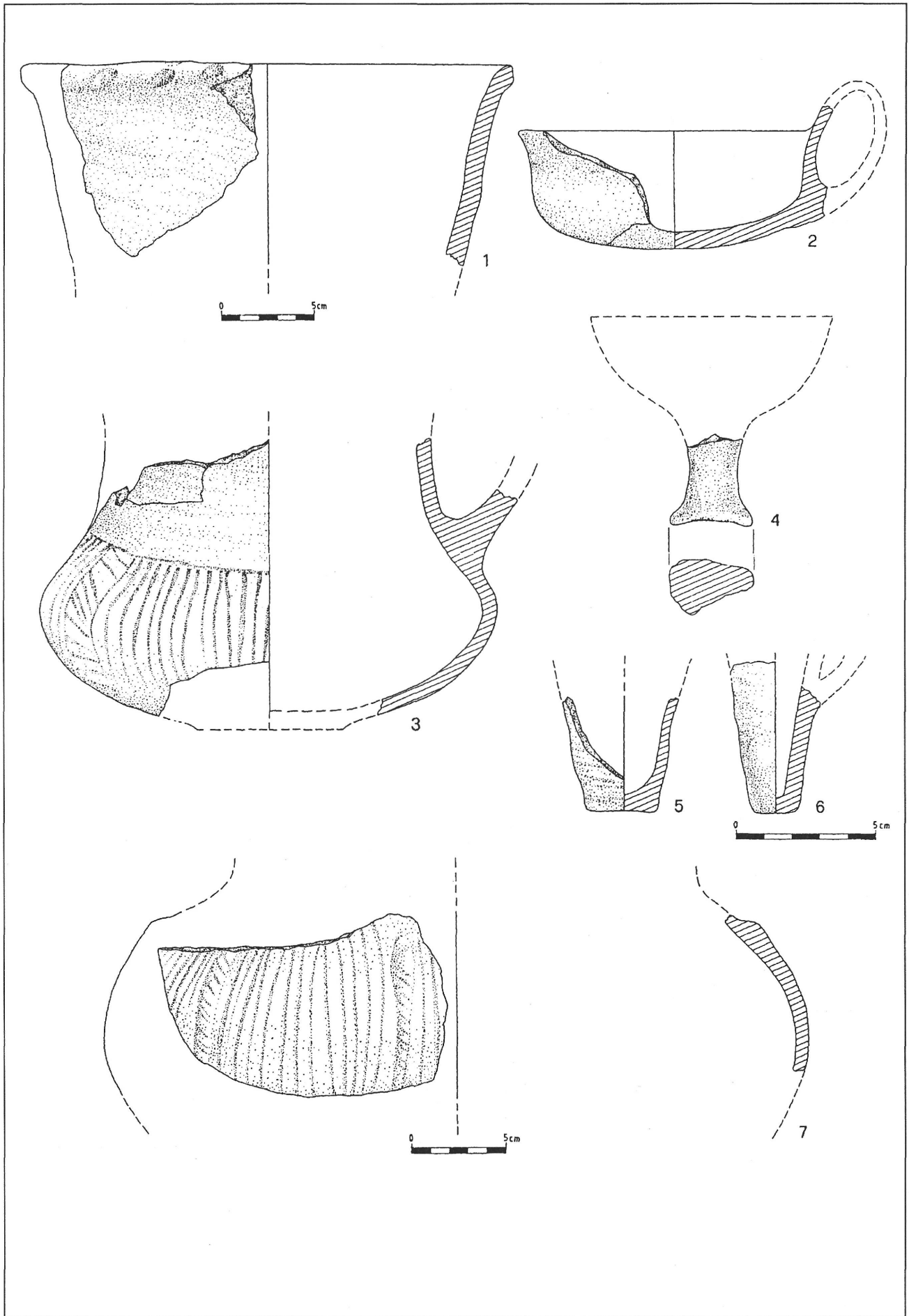

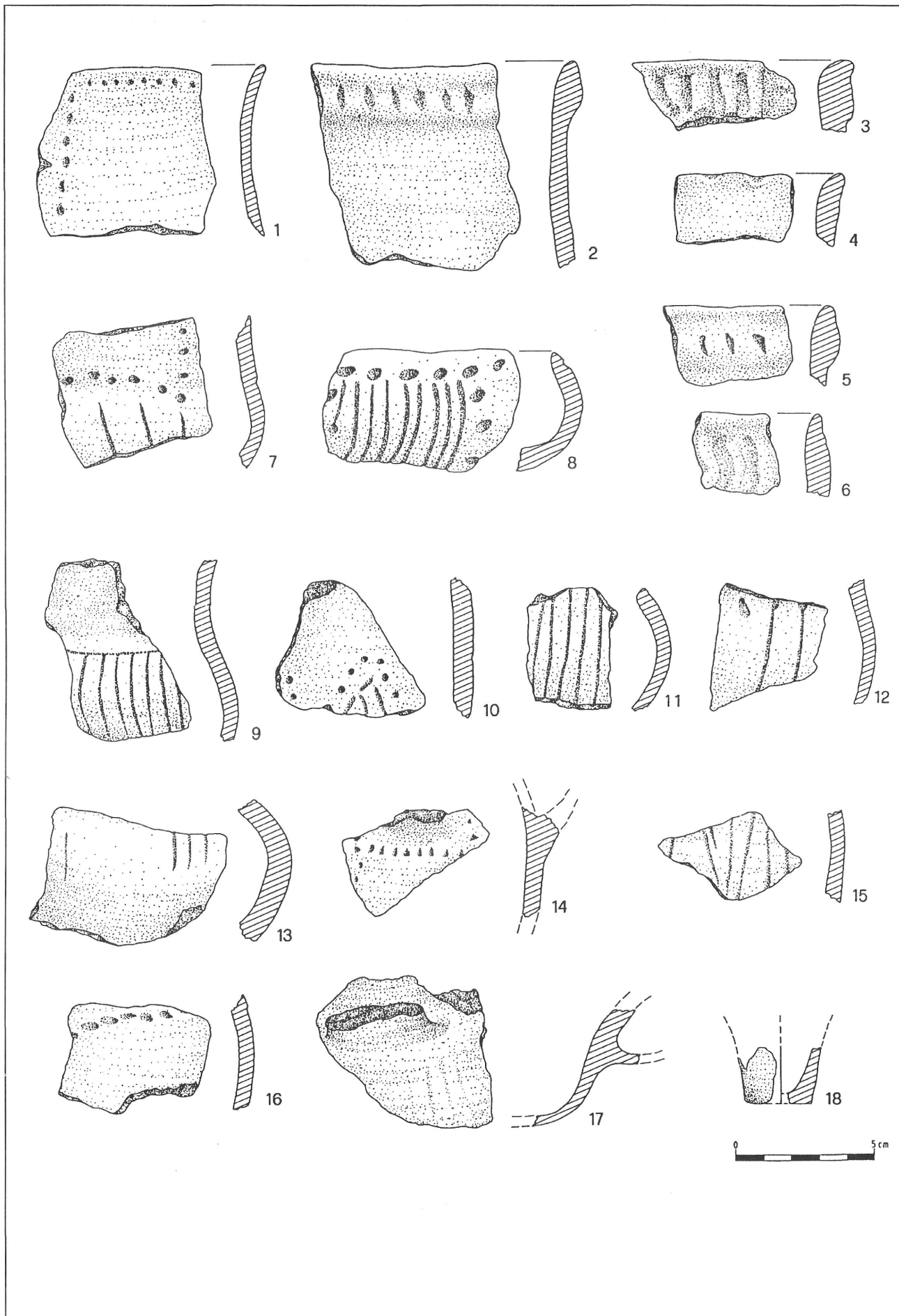

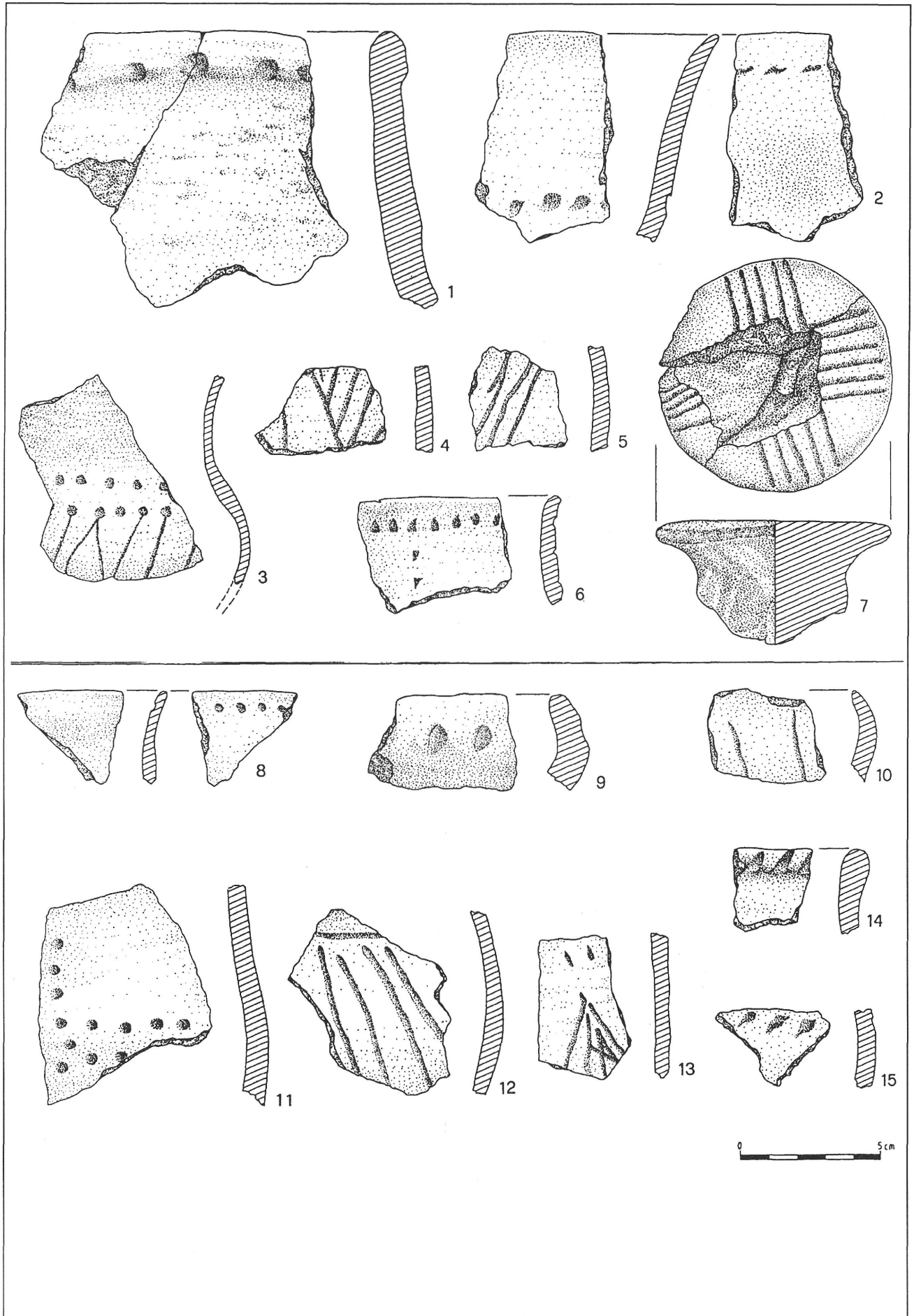
17. kép. 1–12.: V. árok, 1. gödör

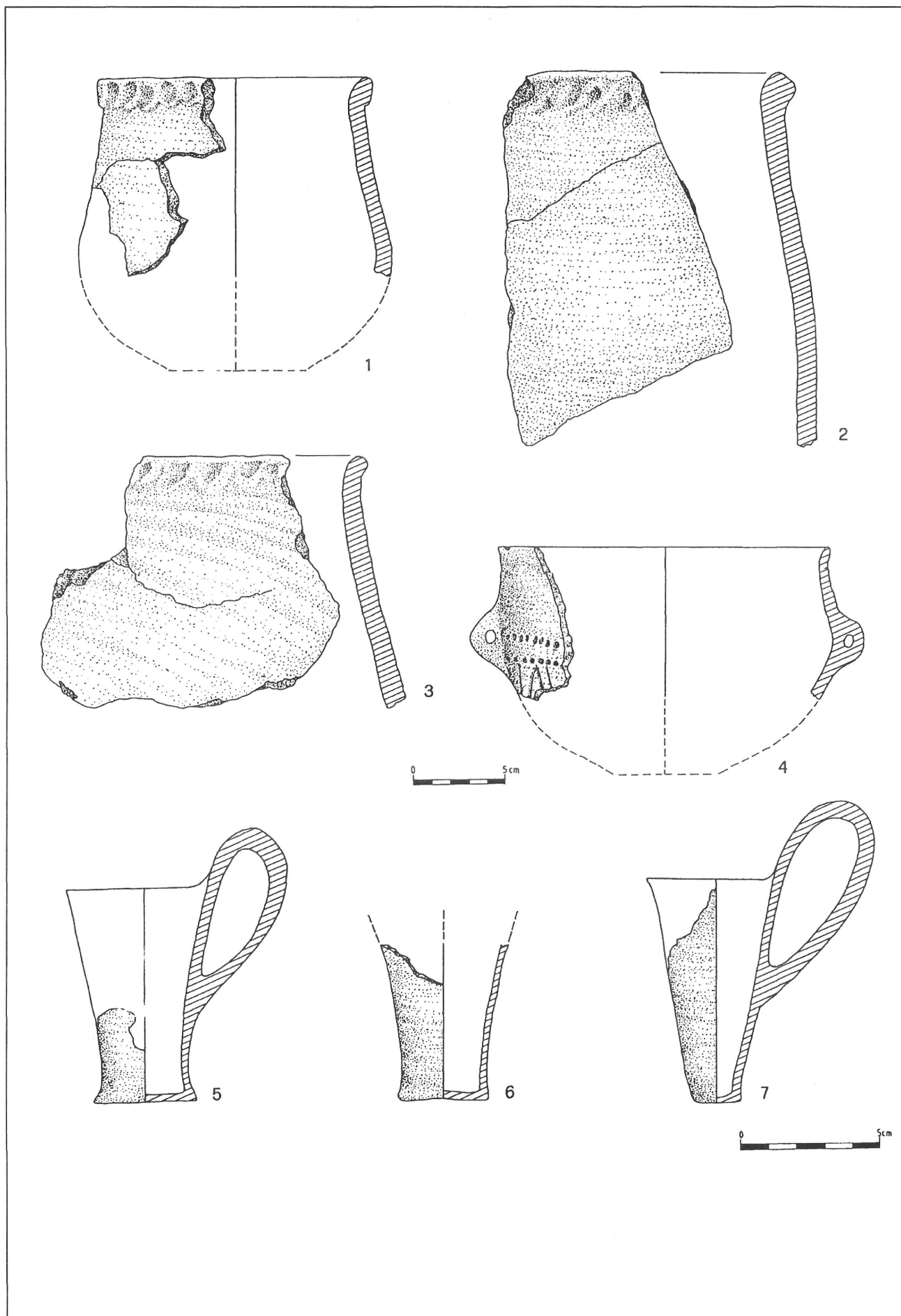

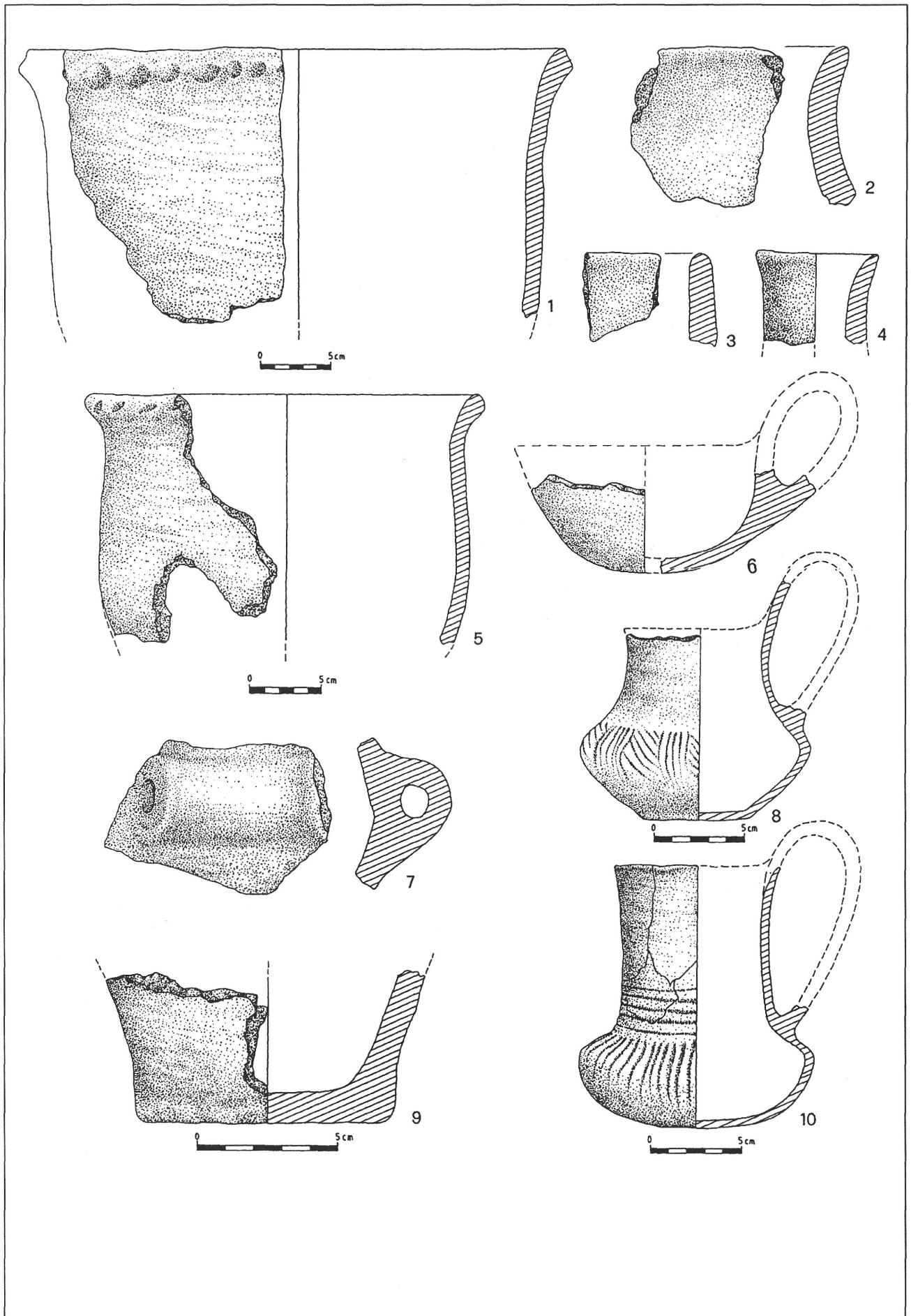
19. kép. 1-7.: XI. árok

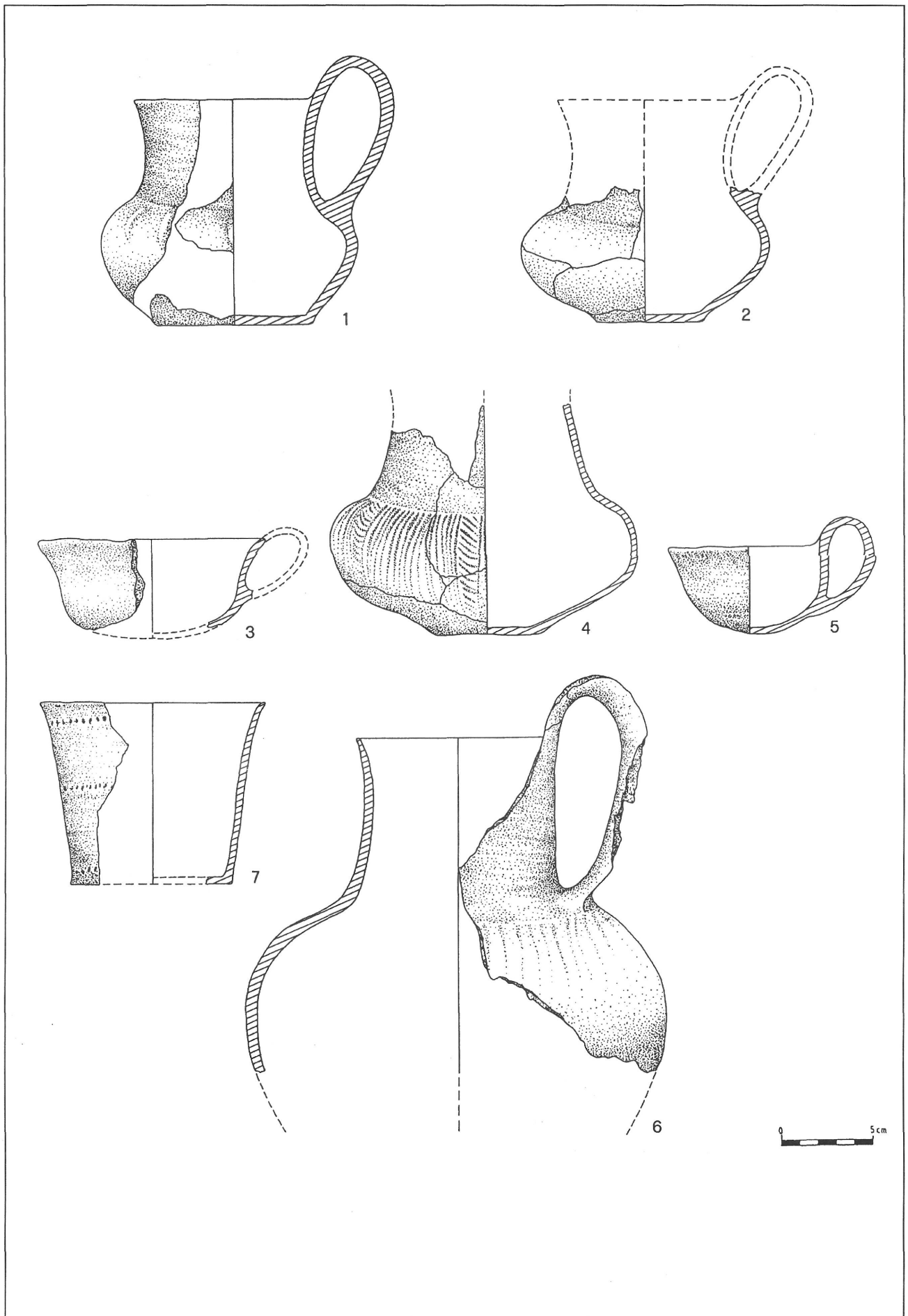

21. kép. 1-7.: XIV. árok 1. gödör; 8-15.: 2. gödör

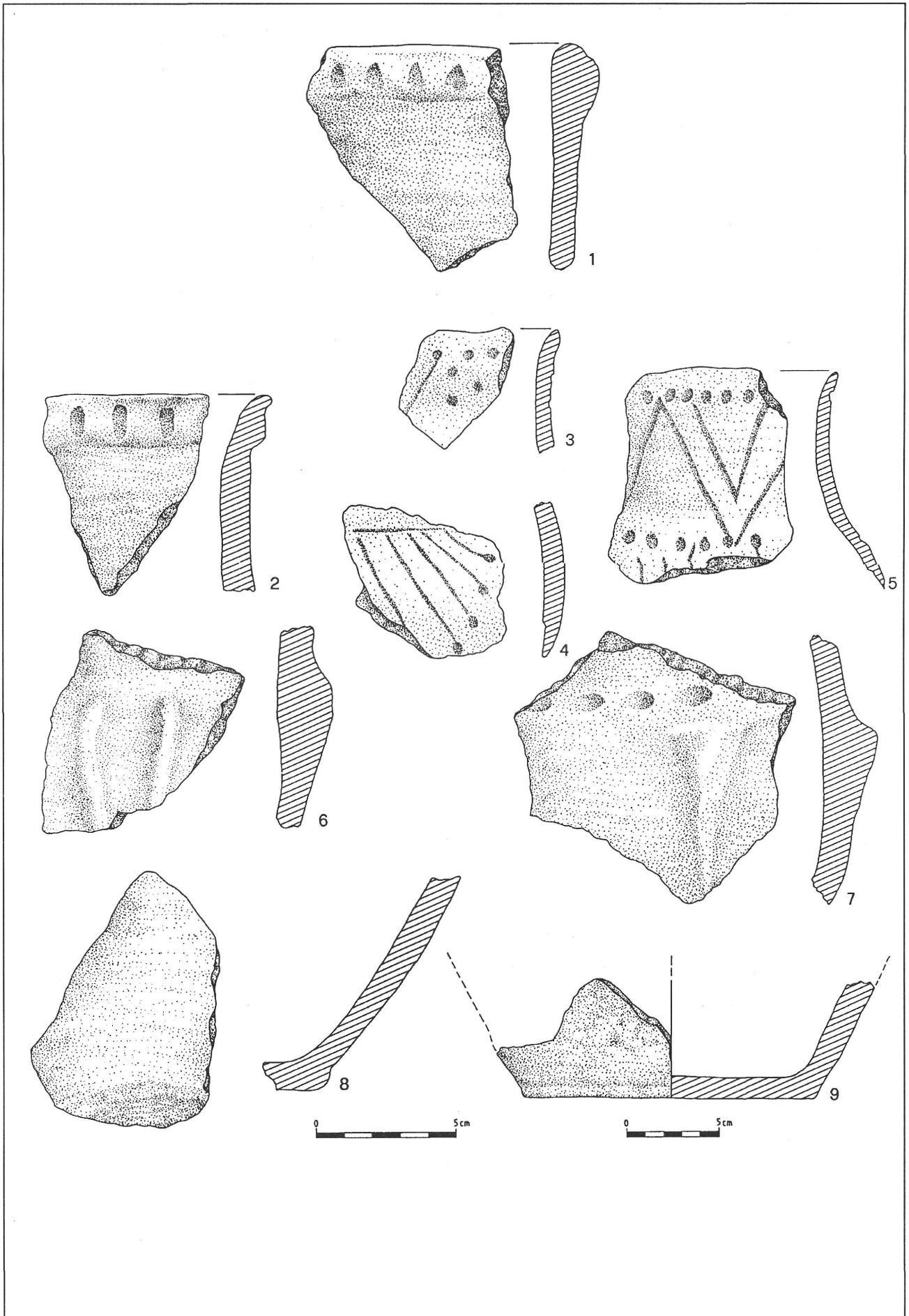

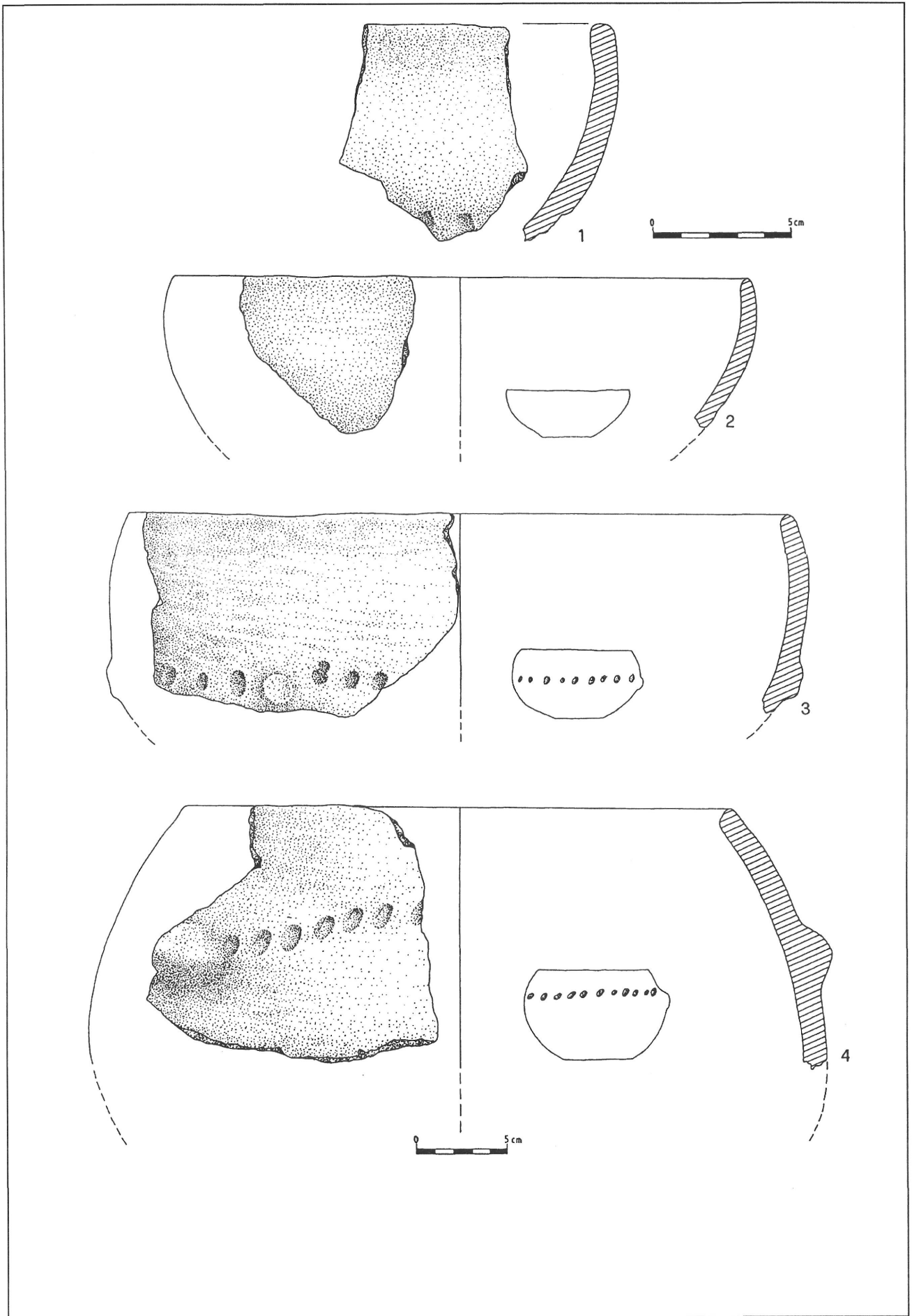
23. kép. 1-10.: XVI. árok 1. gödör

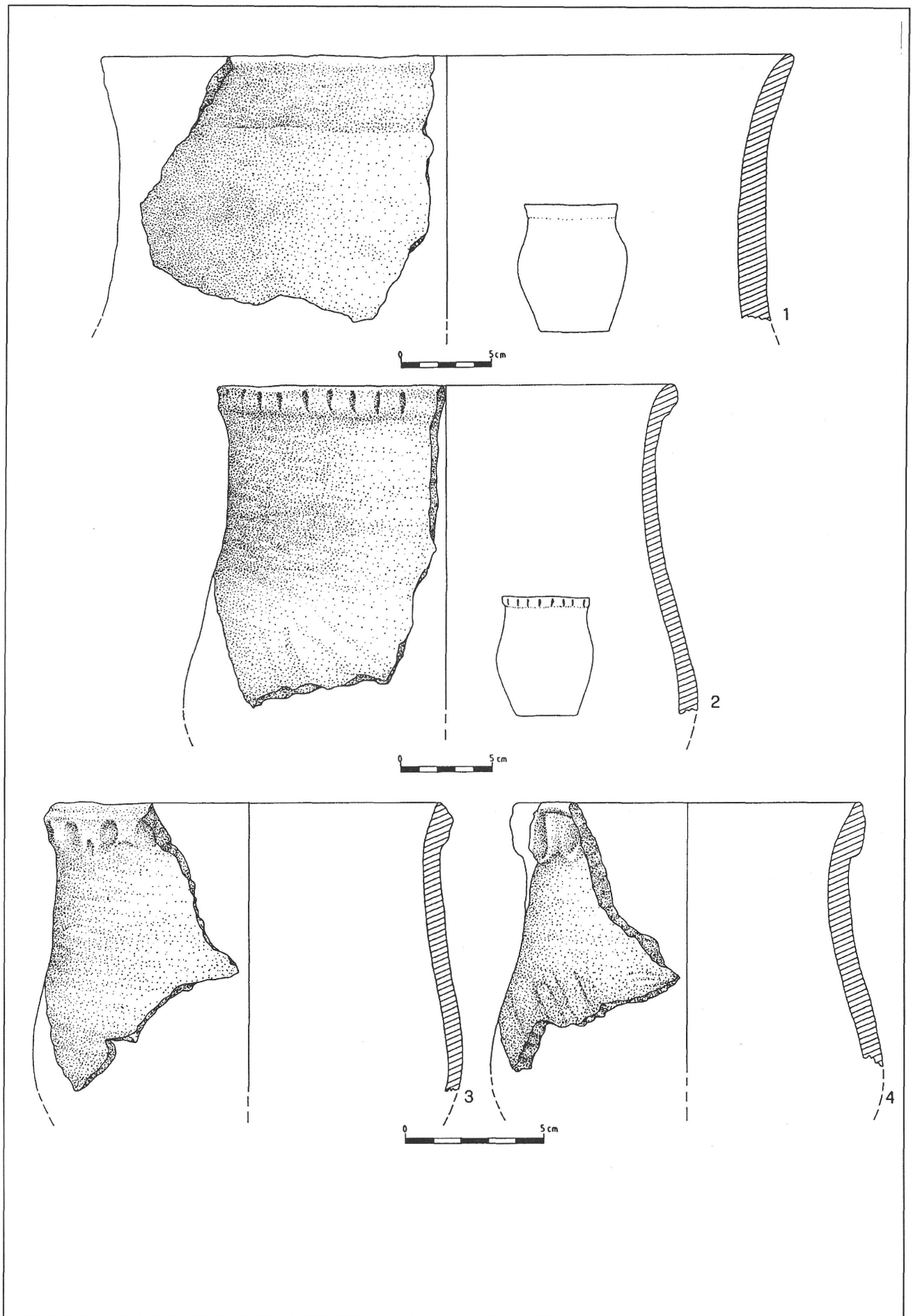

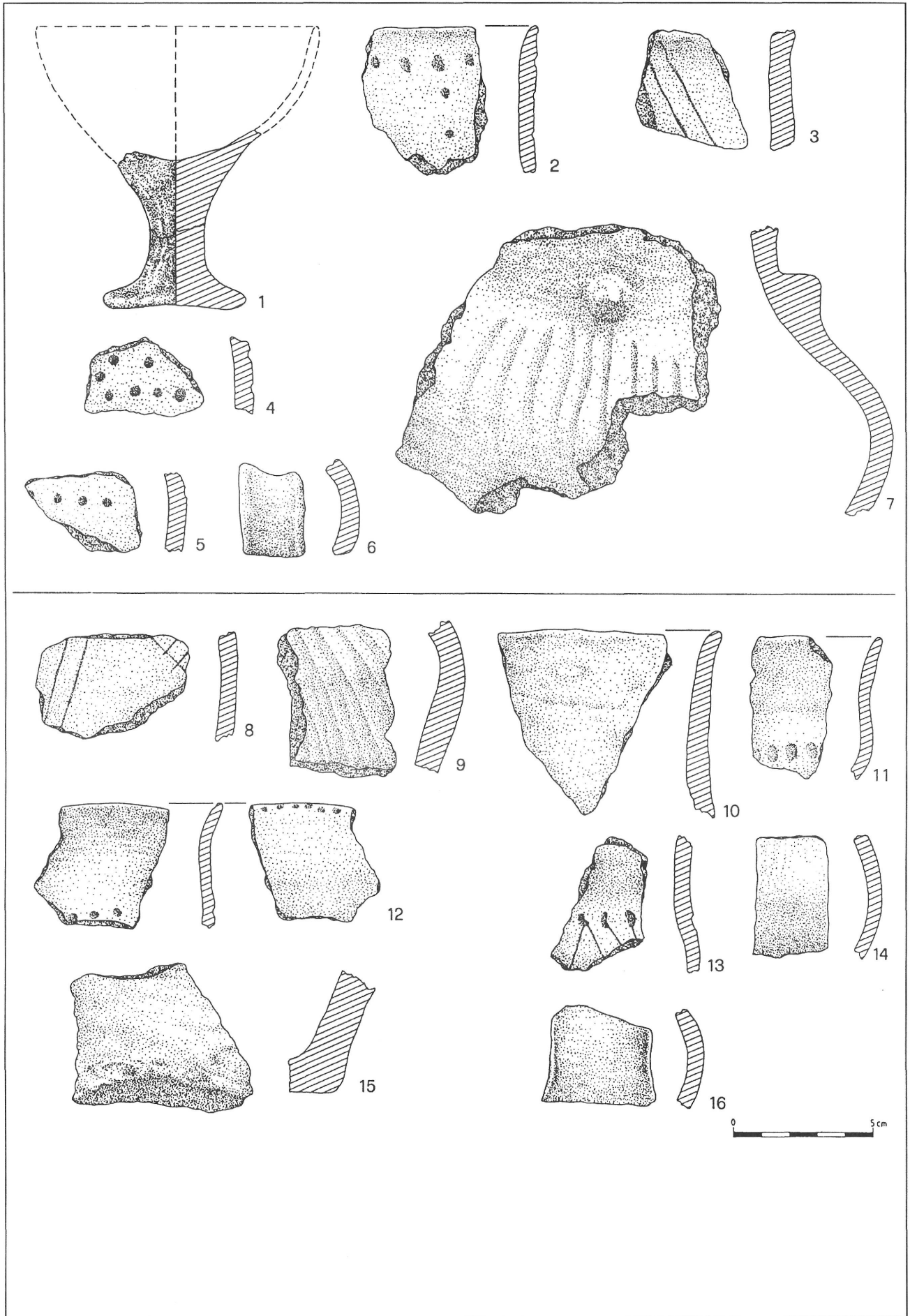
25. kép. 1-9.: XVIII. árok 2. gödör

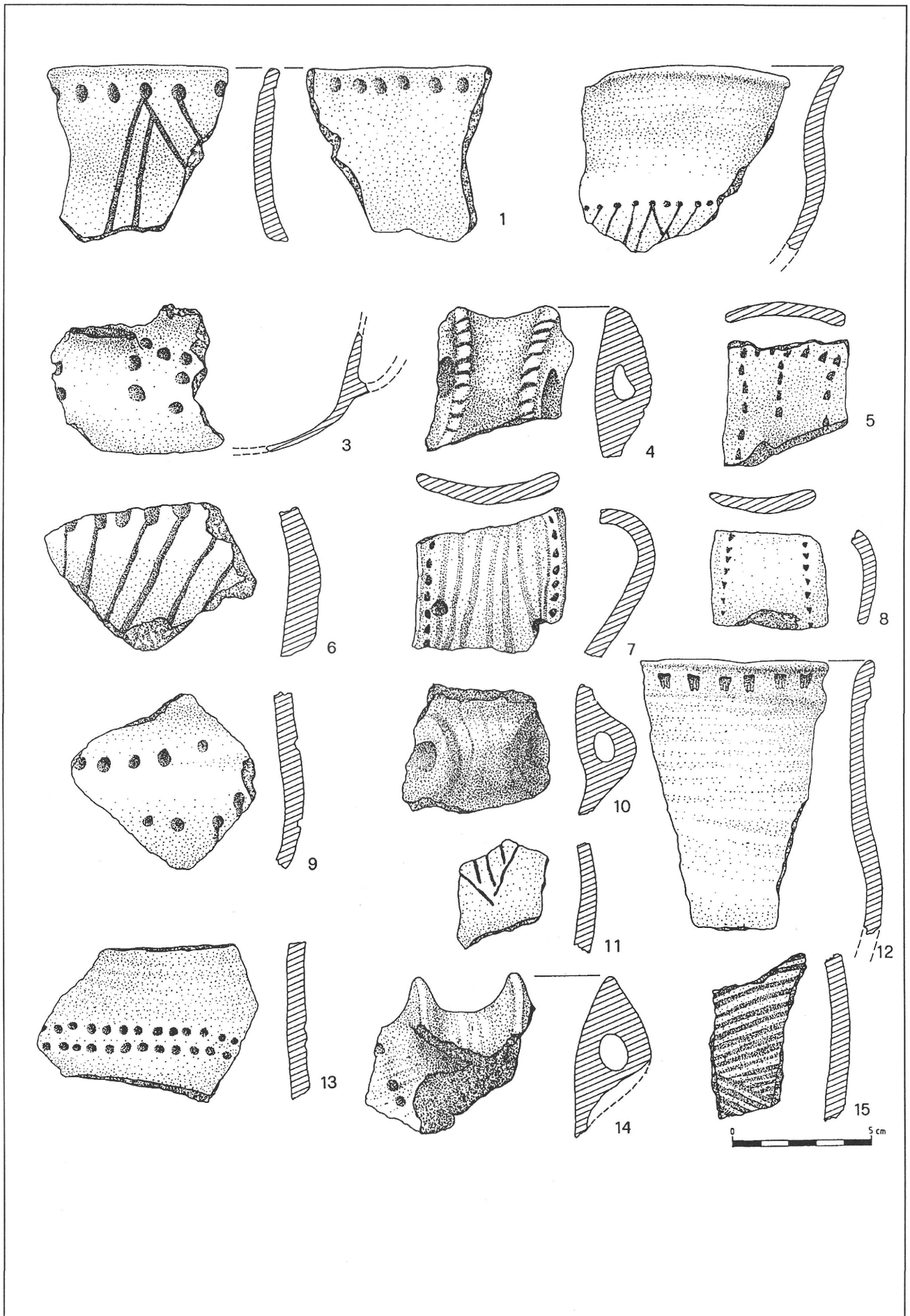

26. kép. 1-4.: XVIII. árok 2. gödör

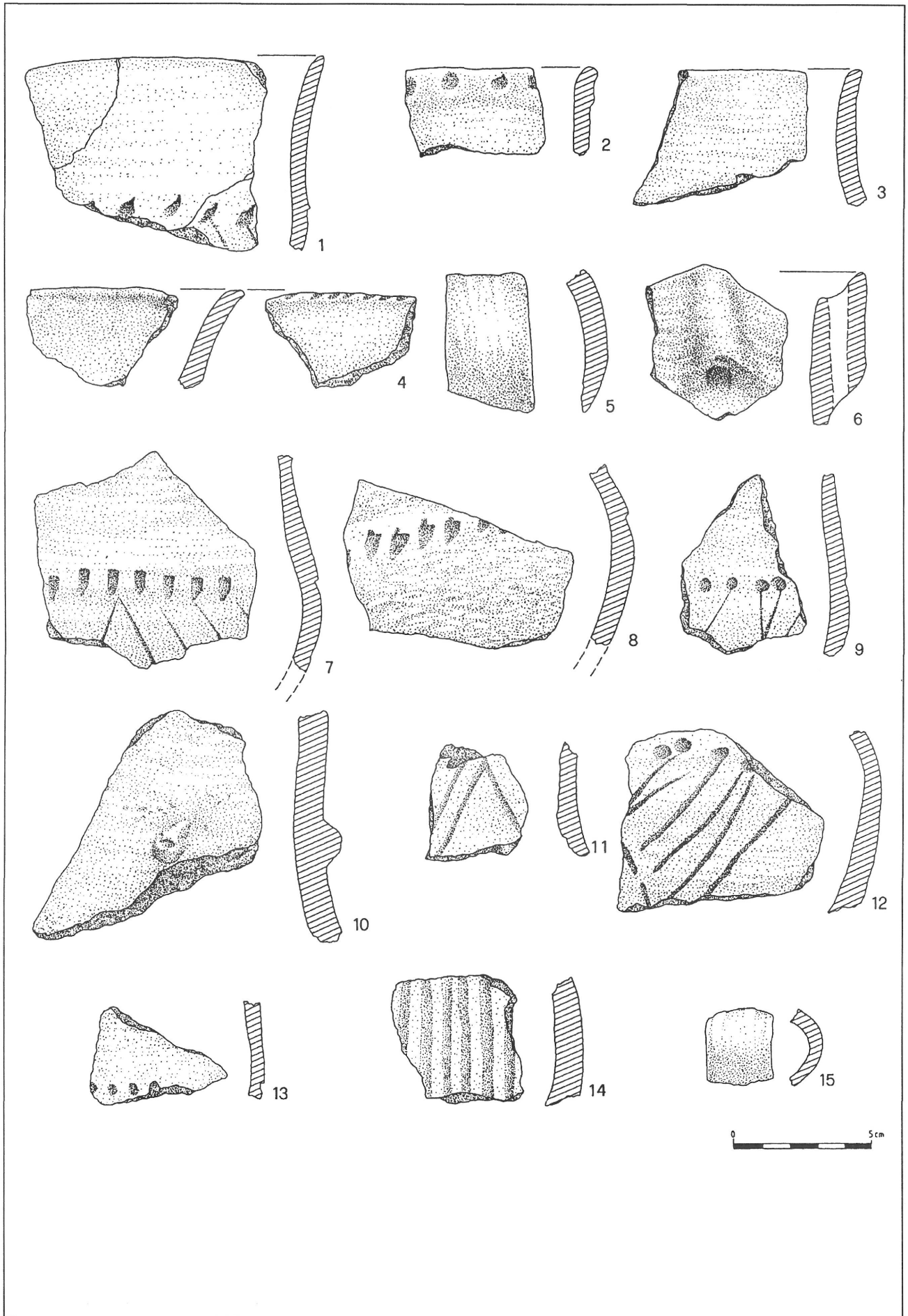

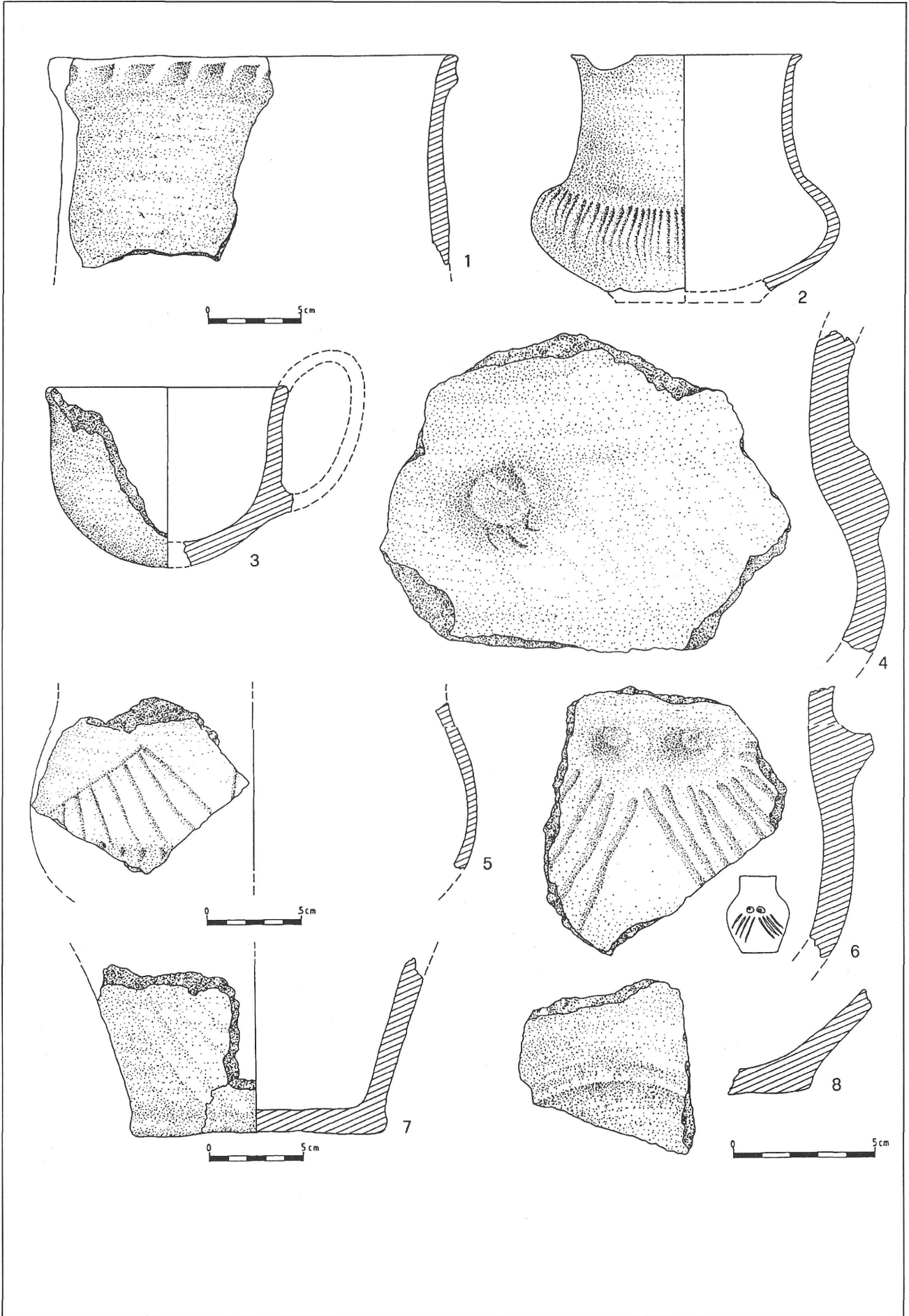
27. kép. 1-4.: XVIII. árok 2. gödör

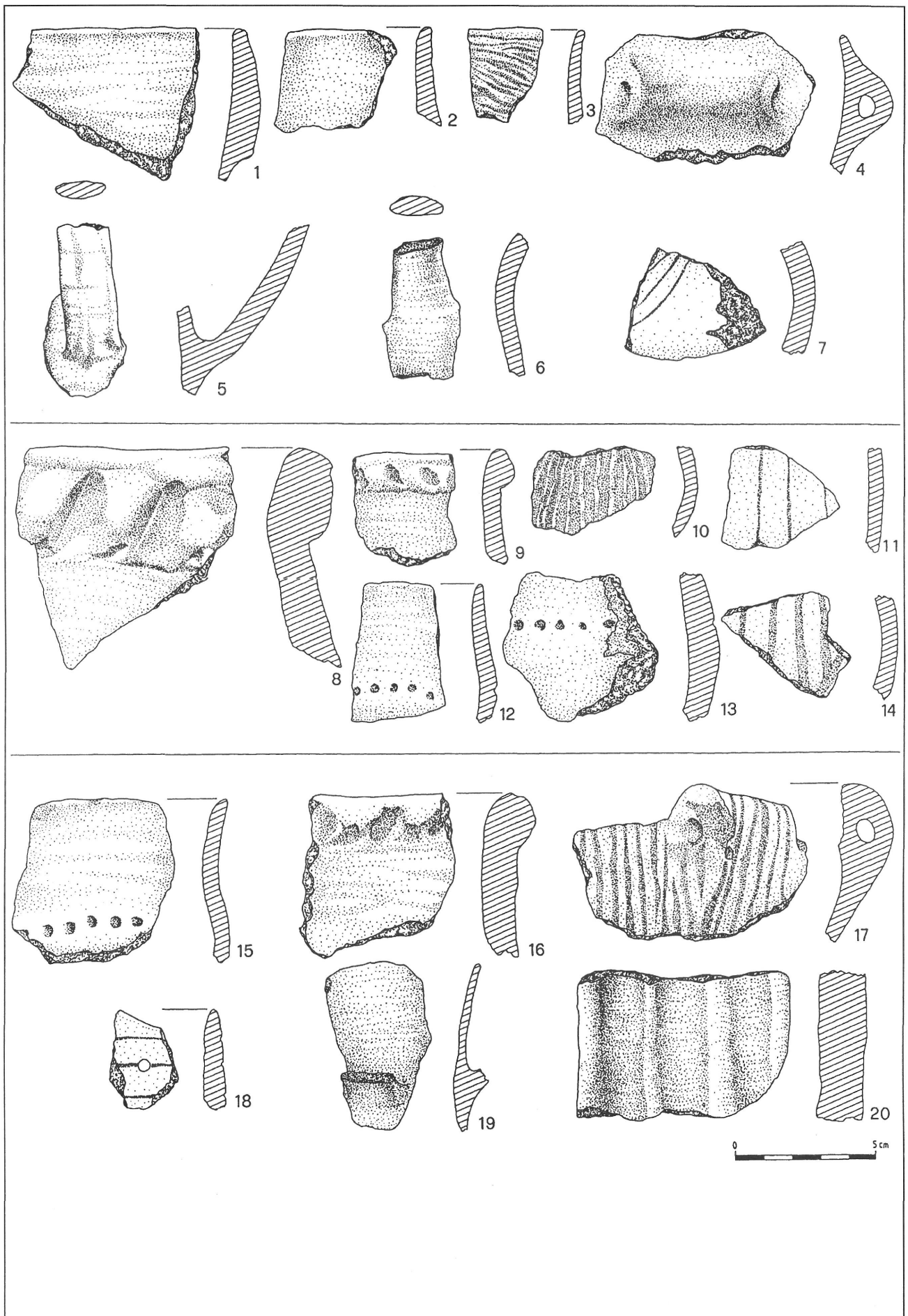

29. kép. 1–15.: XXII. árok 1. gödör

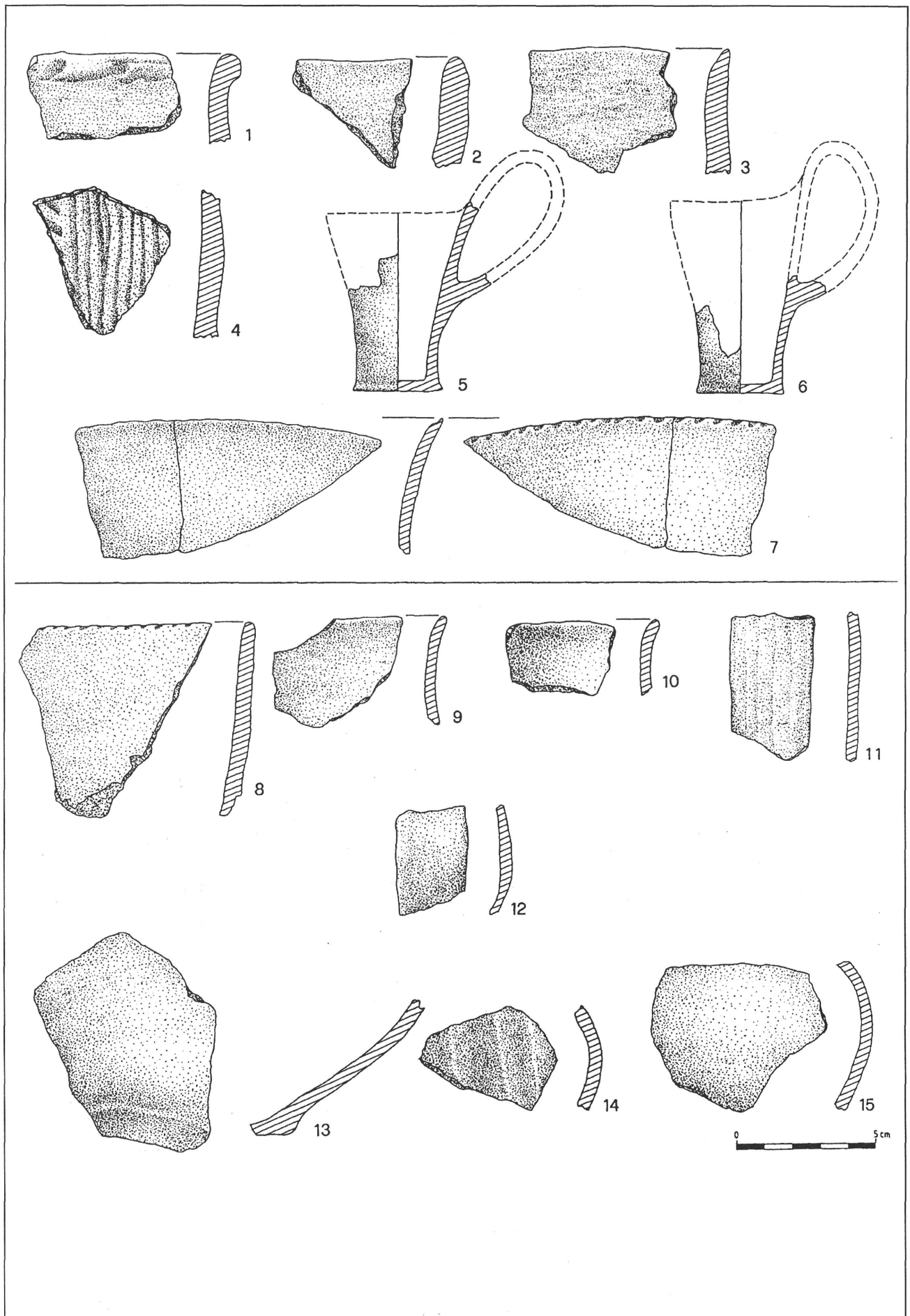

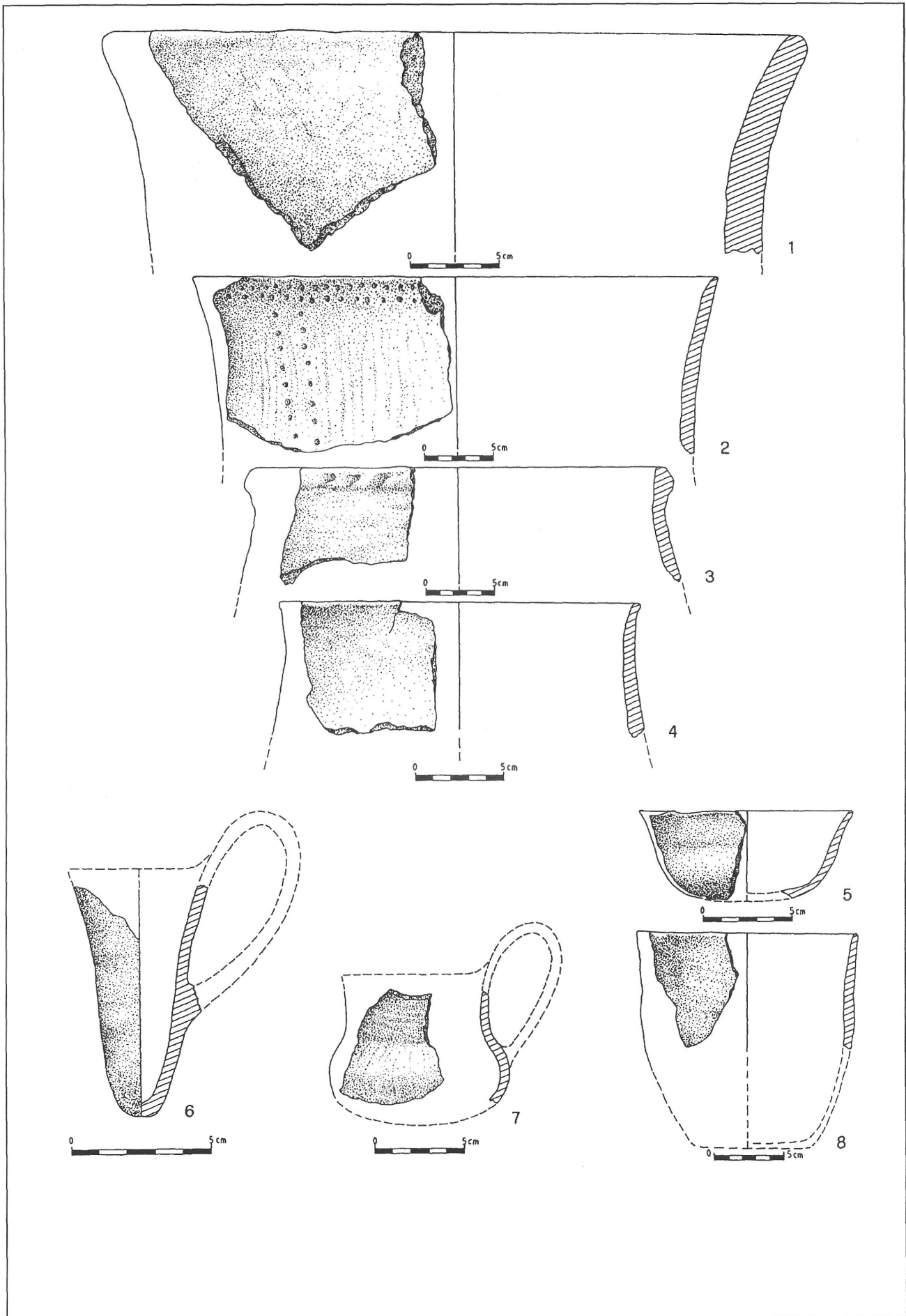
31. kép. 1-8.: XXIII. árok 1. gödör

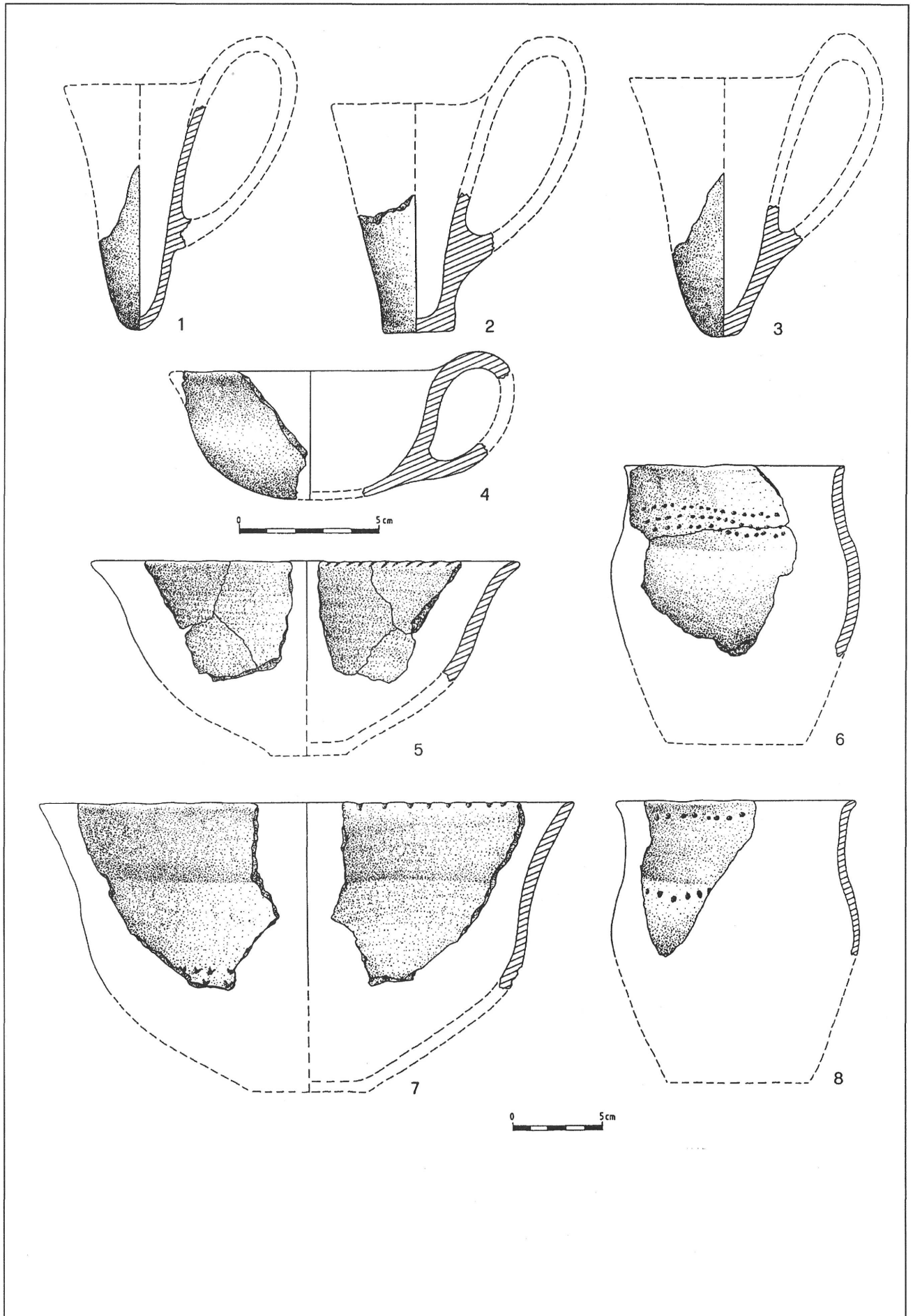

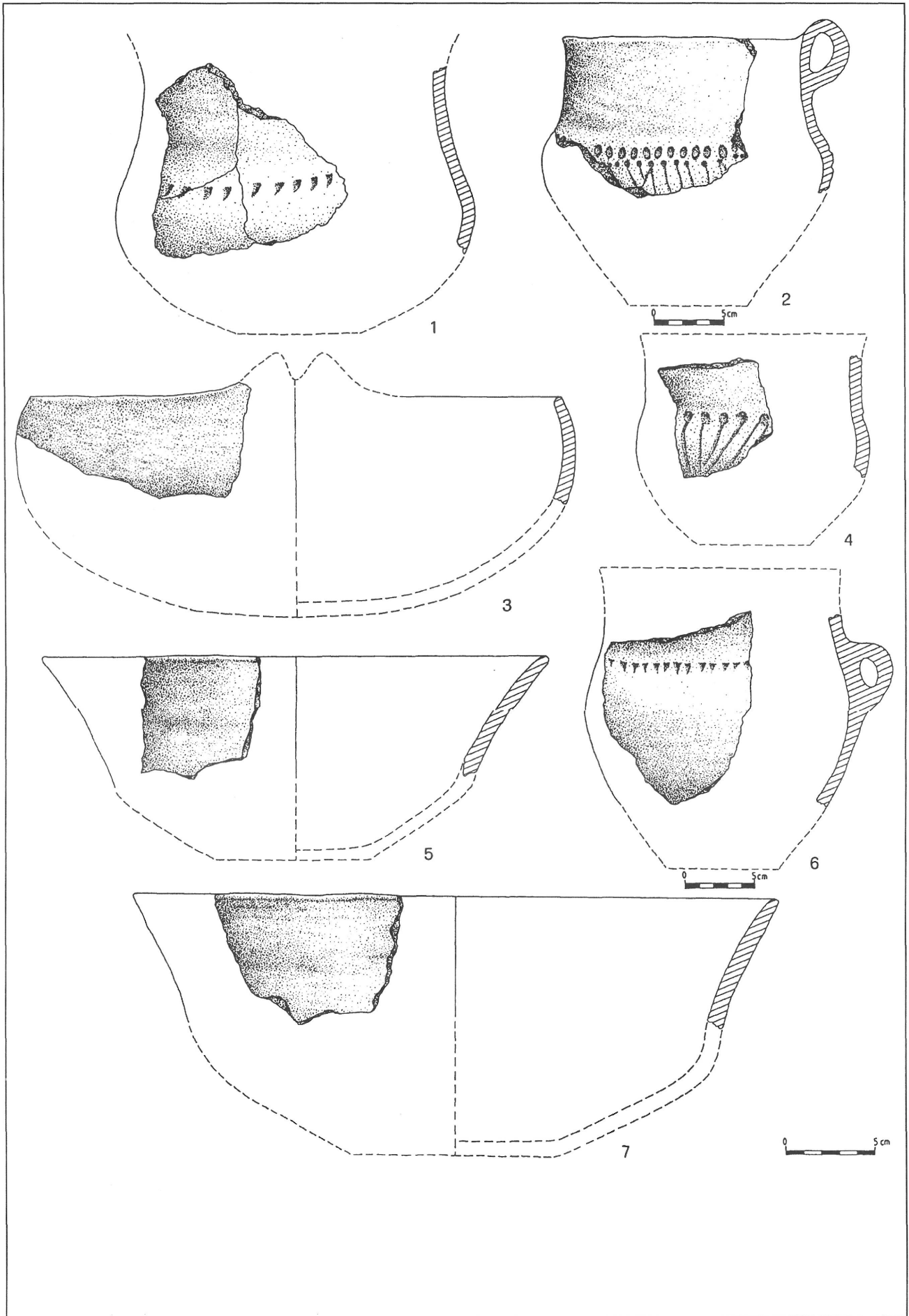

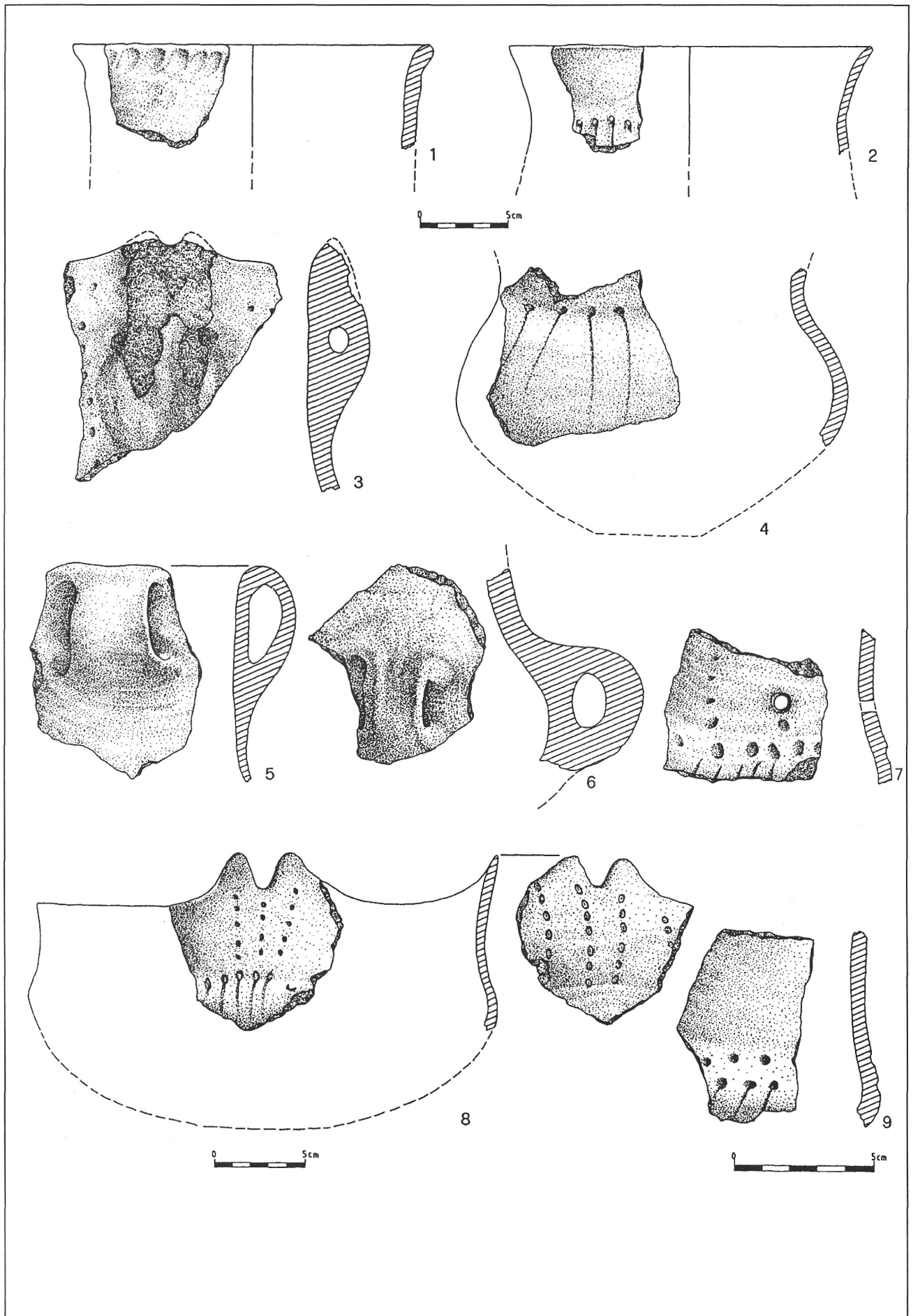
33. kép. 1-7.: XXV. árok 1. gödör; 8-16.: 2. gödör

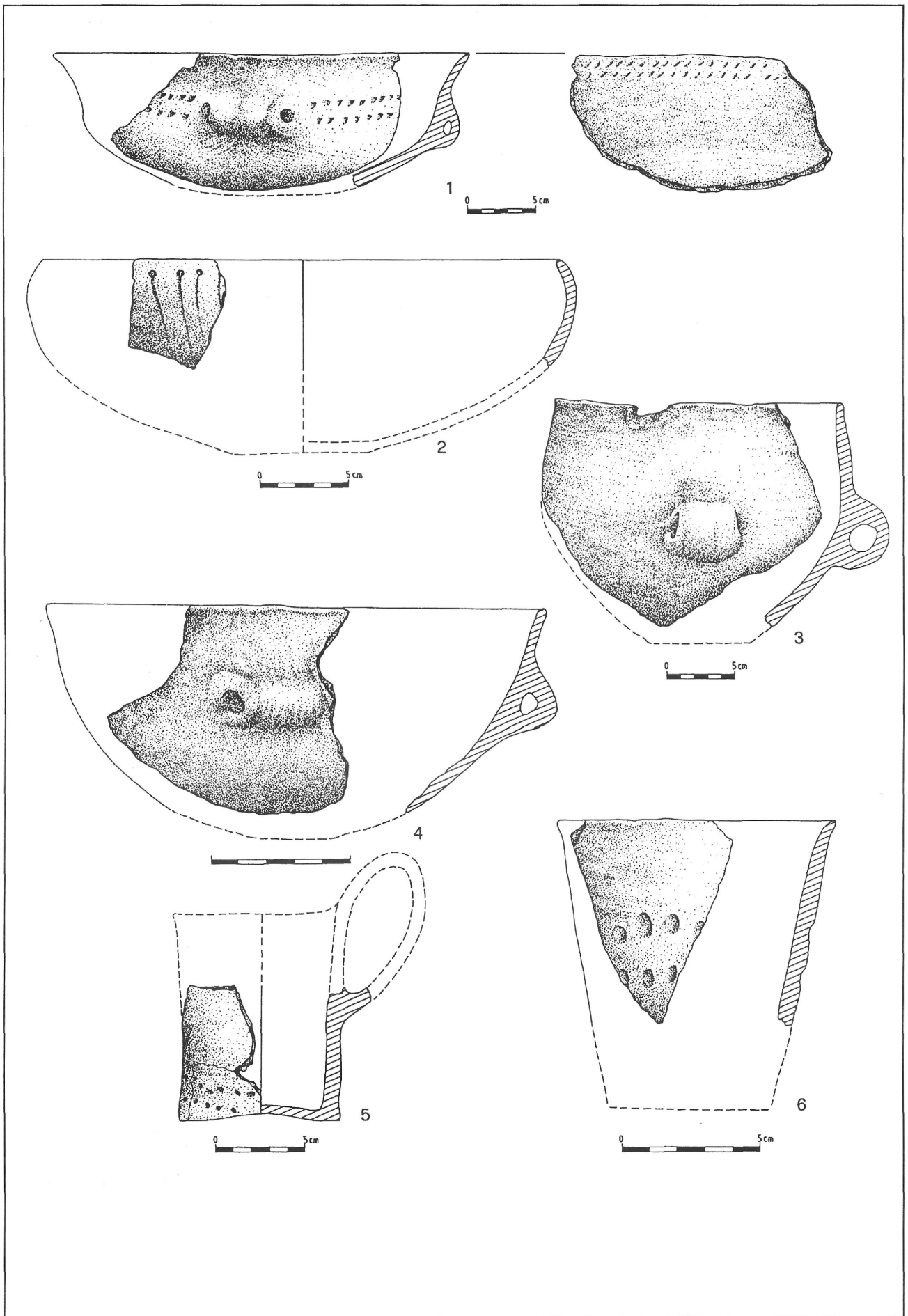

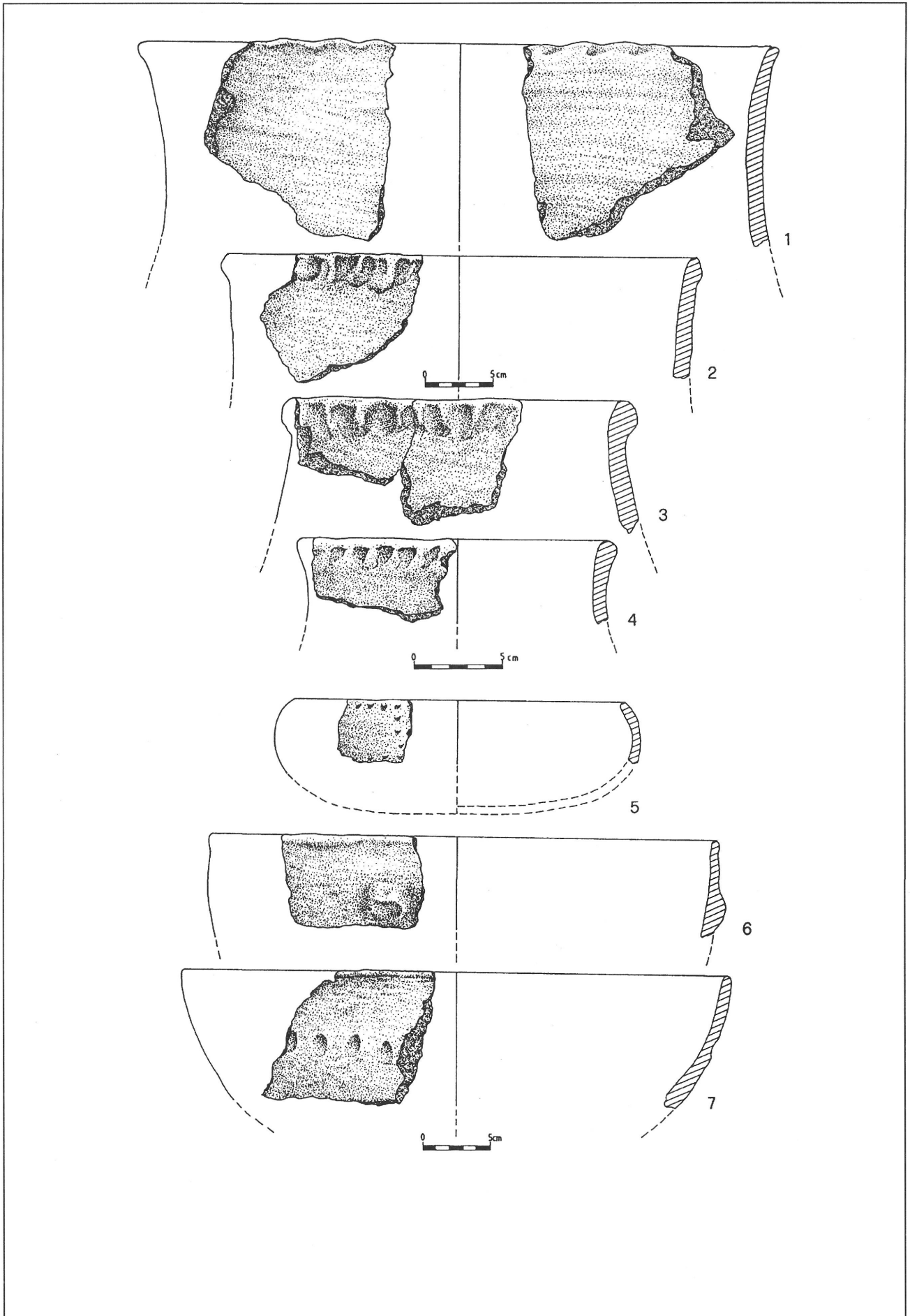
35. kép. 1-8.: Andor u.-homokbánya, szórvány

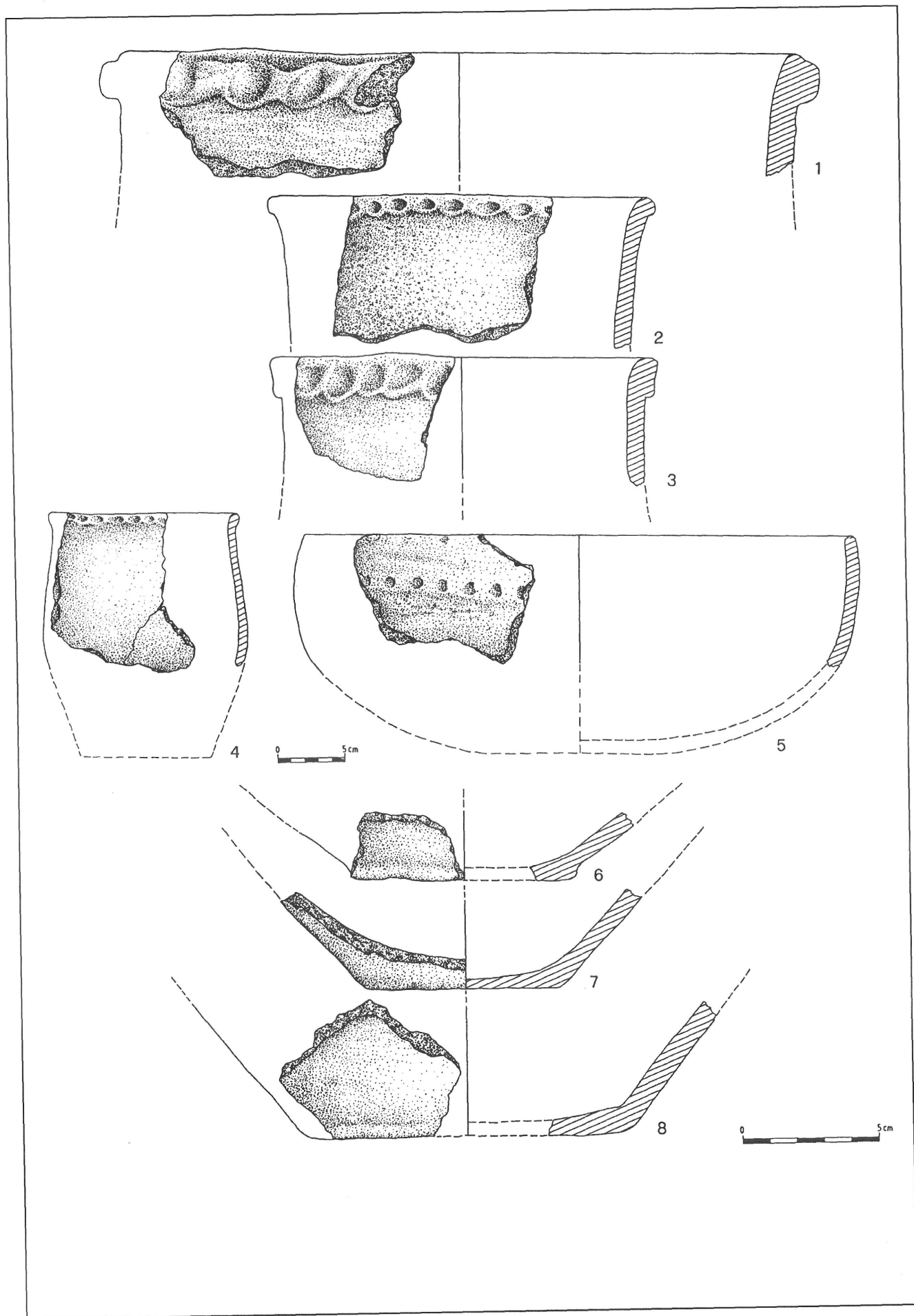

37. kép. 1-9.: Andor u.-homokbánya, szórvány

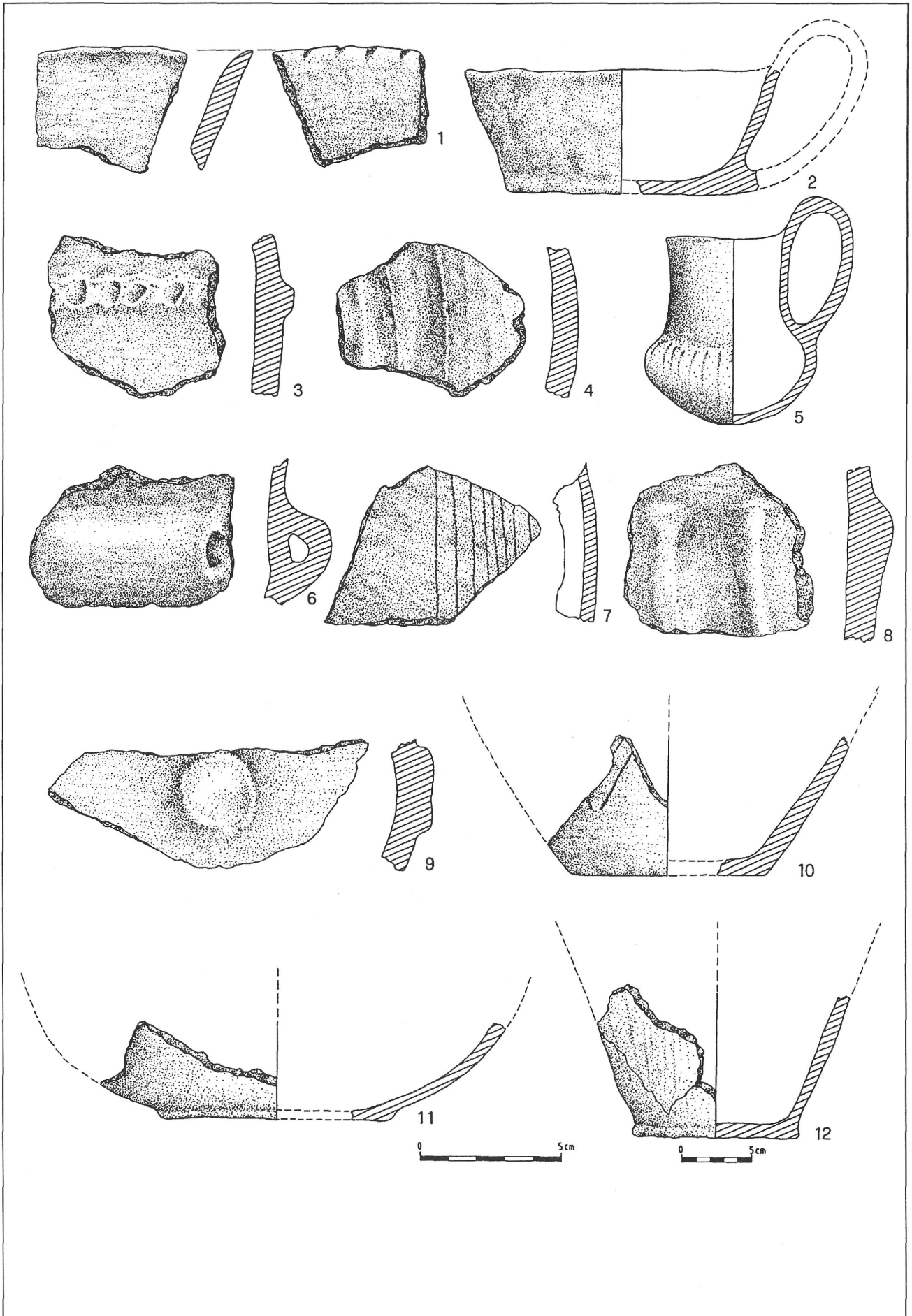

39. kép. 1-7.: Andor u.-homokbánya, szórvány

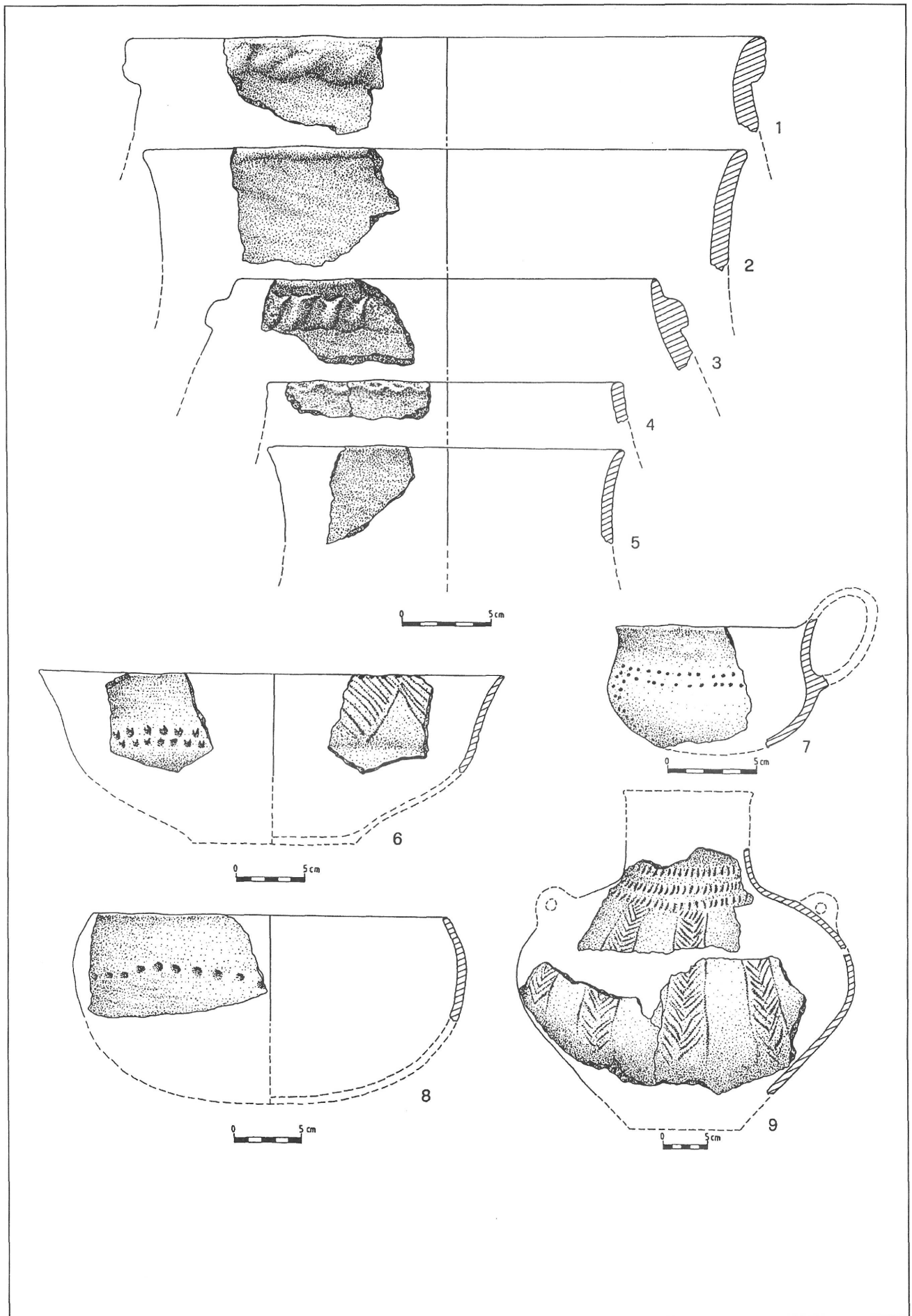

40. kép. 1-8.: Andor u. 1947. szórvány

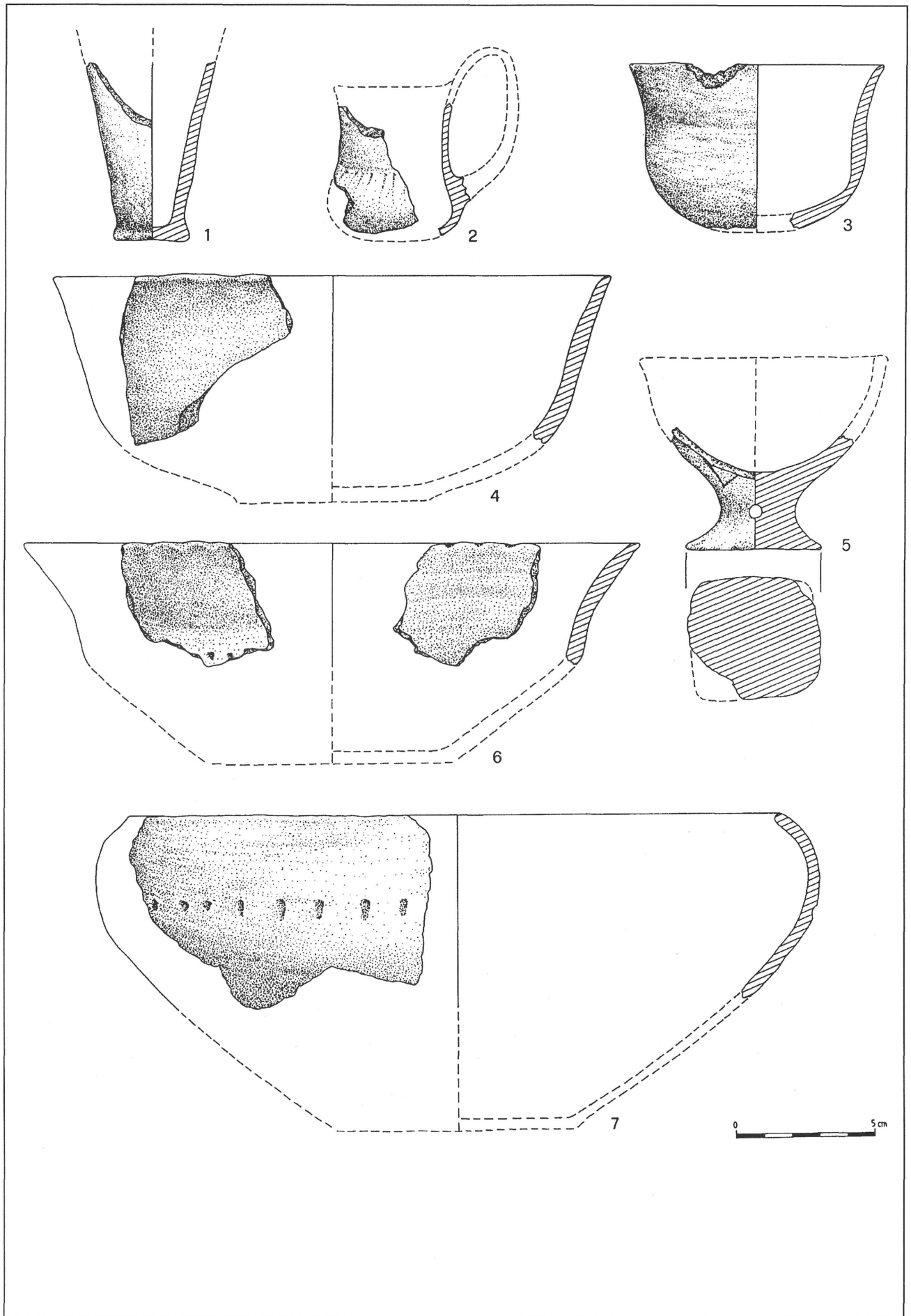

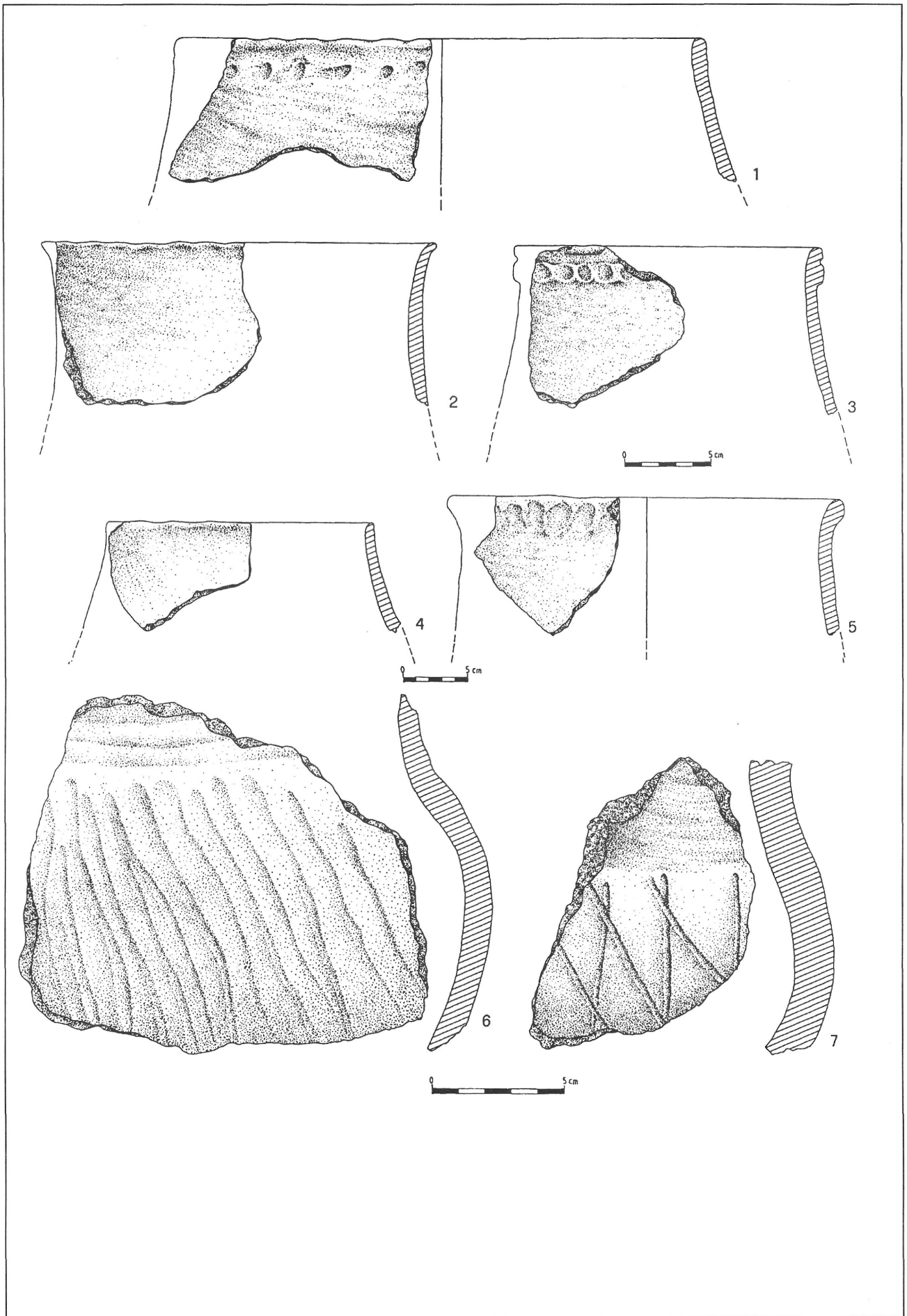
41. kép. 1-12.: Andor u. 1947. szórvány

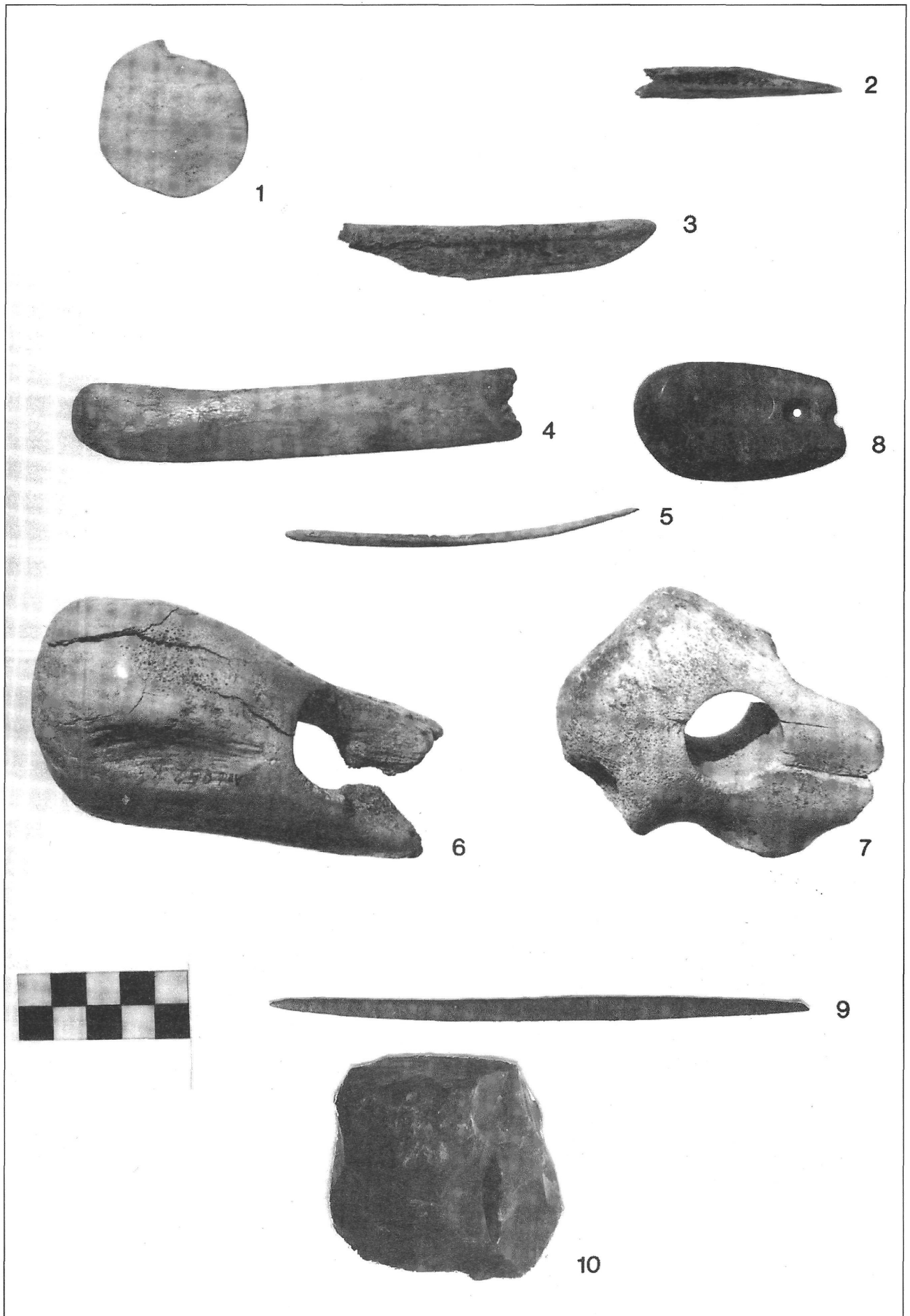

42. kép. 1-9.: leletek az 1952. évi ásatásból

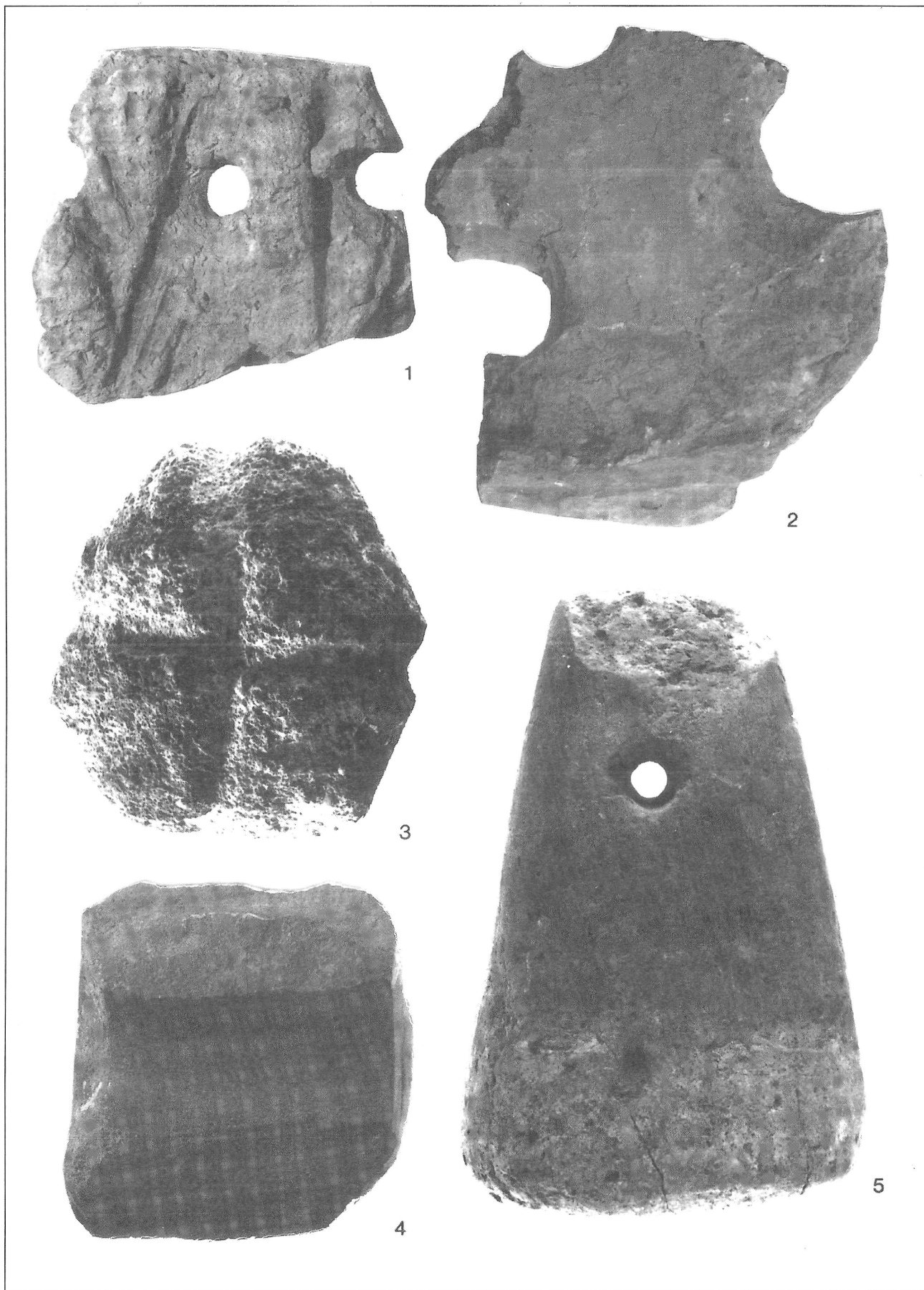

43. kép. 1-7.: leletek az 1952. évi ásátásból

45. 1-7.: csonteszközök; 8., 10.: kőeszközök; 9.: rézár (M: 1,5x)

46. 1-2.: patics; 3.: kőnehezék (M: 1:2); 4.: öntőminta töredék (M: 1:1); 5.: hálókőnehezék (M: 1:2)

*DIE SIEDLUNGSMATERIALIEN DER SPÄTKUPFERZEITLICHEN BADENER KULTUR AUS DER ANDORSTRASSE
IM SPIEGEL DER KULTURELLEN VERBINDUNGEN*

Hinsichtlich der späteren kupferzeitlichen Forschungen in der Hauptstadt, zwischen 1947 und 1958, brachten die von Tibor Nagy geführten Rettungsgrabungen aus Lágymányos die bedeutendsten Resultate. Es wurden mehrere spätkupferzeitliche Fundorte der Badener Kultur – zwischen ihnen der Ort aus der Andor Straße – freigelegt. Auf Grund der geomorphologischen Untersuchungen kann man sagen, daß im oben erwähnten Gebiet der Hauptstadt die Volksgruppe der Badener Kultur sich auf einer Sandbankinsel zwischen den Strombetten der Donau niederließ. Dieses Gebiet blieb immer vom Hochwasser dauerhaft trocken. (Bild 1.)

Die Vorgänger der Rettungsgrabungen von Tibor Nagy waren die Hockergräber, die 1934 bei den Bauarbeiten der Tress Chemiefabrik an der Ecke Budafoki Straße Andor Straße (ehemalige Galvani Straße) Fundorte erschlossen. Es kamen damals drei kupferzeitliche, mit Beigaben und vier ohne Beigaben versehene Gräber ans Tageslicht, welche zur Badener Kultur gehörten. (Bild 5.)

Von der Fundstelle der Gräber einige hundert Meter entfernt wurden bei der Andor Straße zwischen 1947–1949 und 1952 weitere Ausgrabungen geführt. Bei diesen Ausgrabungen, die auf 1500 Quadratmetern geführt worden waren, kamen Abfallgruben, Objekte – die in die Erde vertiefte Häuser beschrieben wurden – Feuerplätze und ein Hockergrab zum Vorschein.

Nach der Analyse des Fundmaterials kann man auf Grund der Typologie von Pavukova behaupten, daß die Siedlungs- und Gräbermaterialien aus der Andorstraße die II/b-c–IV/a Phasentypen der Badener Kultur repräsentieren. (Bild 4.) Die typologischen Unterschiede sind offensichtlich, aber die chronologischen Unterschiede der klassischen(!) Phase der Badener Kultur wurden von den Ausgrabungen in Ungarn stratigraphisch nicht bewiesen. Ähnliche Probleme ergab die vorgähende Untersuchung des Fundgutes aus Káposztásmegyér-Farkaserdő, wo in derselben Siedlung ältere und jüngere Objekte zusammen zu finden waren. An beiden Stellen wurde wahrschein-

lich die Entwicklung und die Kontinuität von äußeren Faktoren nicht gestört.

Eine ähnliche Behauptung stellte Ch. Mayer, bei den Ossarnen Funden, der zwei chronologischen Phasen der niederösterreichischen klassischen Badener Kultur unterscheidet: eine mittlere und eine späte Phase.

Wenn wir die Fundgüter aus der Andor Straße mit der österreichischen und slowakischen Typologie vergleichen, stellen wir fest, daß man vorläufig in der klassischen Periode der ungarischen Badener Kultur, drei voneinander getrennte typologische Phasen unterscheiden kann.

1. Die ältere klassische Badener Kultur (Funde von Fonyóder Typ, die Grube Nummer 50 von Káposztásmegyér-Farkaserdő, die Amphore mit Tannenzweigverzierung aus der Andor Straße, Balatonboglár, Tekovsky-Hradok.)

2. Die mittlere Phase der klassischen Badener Kultur (Die meisten Funde aus der Andorstraße, Budakalász I., Palotabozsok I., Hódmezővásárhely I., Viss I., Nevidzany, Ossarn I.)

3. Die jüngere (spätere) Phase der klassischen Badener Kultur (Ossarn II., Budakalász II., Hódmezővásárhely II., Palotabozsok II., Pécs-Vasas, Funde des 18. Grabens bei der Andor Straße, Funde Typ Úny und Viss II.)

Die nächste Periode wird typologisch von der Kostolac Kultur ausgefüllt.

Man kann sich mit der Behauptung von Ch. Mayer einverstanden erklären, weil er eine typologische Parallele zwischen der klassischen Badener Kultur aus der Südwestslowakei, Ostösterreich und Ungarn, und insbesondere in Transdanubien aufstellt.

Im archäologischen Fundgut befanden sich als Streufunde auch einige hochkupferzeitliche zur Ludanice Kultur gehörende, sowie einige keltische und aus der prädänzeit stammende Keramikbruchstücke.

Bei der Nachforschung des Jahres 1994 kam auch eine Feuerstelle aus dem 2.–3. Jahrhundert zum Vorschein. So sind die bisher erwähnten Zeitalter die Komponenten der horizontalen Stratigraphie.